

Strategija razvoja turizma Općine Zadvarje 2019.–2025. godine

Zadvarje, 2019.

Strategija razvoja turizma Općine Zadvarje 2019.–2025. godine

Naručitelj:
Općina Zadvarje

Izrada:
Sveučilište u Zadru

Voditelj projekta:
izv. prof. dr. sc. Božena Krce Miočić,
Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Projektni tim:
doc. dr. sc. Tomislav Klarin, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Gabrijela Vidić, mag. oec., Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Petar Kozina, mag. ing. arch., PIN studio d.o.o. za arhitekturu i dizajn
Nera Nejašmić Kozina, mag. ing. arch. et art., PIN studio d.o.o. za arhitekturu i dizajn

Suradničke institucije:
PIN studio d.o.o. za arhitekturu i dizajn

Lektura:

Grafičko oblikovanje i tisak:

Zadvarje, srpanj 2019. godine

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
1.1. CILJEVI STRATEGIJE	6
1.2. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE.....	6
2. ANALIZA POSTOJEĆEGA STANJA.....	8
2.1. OPĆI PODACI O OPĆINI ZADVARJE.....	8
2.1.1. Prometna povezanost	8
2.1.2. Geomorfološka i klimatska obilježja.....	9
2.1.3. Prirodna baština.....	10
2.1.4. Kulturno-povijesna baština.....	10
2.1.5. Stanovništvo i gospodarstvo.....	11
2.2. KARAKTERISTIKE TURIZMA OPĆINE ZADVARJE.....	12
2.2.1. Karakteristike turizma Splitsko-dalmatinske županije	12
2.2.2. Karakteristike turizma Općine Zadvarje.....	14
2.3. ZAKLJUČAK.....	14
3. RESURSNA I ATRAKCIJSKA OSNOVA OPĆINE ZADVARJE.....	15
3.1. ANALIZA RESURSNE I ATRAKCIJSKE OSNOVE OPĆINE ZADVARJE.....	15
3.1.1. Prirodno-geografske značajke prostora.....	15
3.1.2. Kulturno-povijesna baština	19
3.1.3. Sportsko-rekreacijske građevine i tereni	21
3.1.4. Prirodna lječilišta.....	21
3.1.5. Ceste, putovi i turističke staze.....	21
3.1.6. Atrakcija zbog atrakcije.....	22
3.1.7. Turističke paraatrakcije.....	23
3.1.8. Ostali izravni turistički resursi.....	23
3.2. ZAKLJUČAK.....	27
4. ANALIZA TRŽIŠNOGA POTENCIJALA.....	28
4.1. GLOBALNI TURISTIČKI TRENDOVI.....	28
4.2. TURISTIČKA POTRAŽNJA U OPĆINI ZADVARJE.....	28
4.2.1. Turistička potražnja u Hrvatskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji	28
4.2.2. Turistička potražnja u Općini Zadvarje	29
4.3. POTRAŽNJA PREMA AKTIVNOSTIMA – OBLICI TURIZMA.....	30
4.3.1. Turizam temeljen na prirodnim resursima	30
4.4.2. Ekoturizam	30
4.4.3. Sportsko-rekreacijski turizam.....	31

4.4.4. Avanturistički turizam.....	31
4.4.5. Cikloturizam	32
4.4.6. Lovni i ribolovni turizam.....	34
4.4.7. Kulturni turizam.....	34
4.4.8. Eno-gastro turizam	35
4.4.9. Edukativni turizam	36
4.4.10. Kamping turizam.....	36
5. SWOT ANALIZA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE.....	38
6. KONCEPCIJA RAZVOJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE.....	40
6.1. MISIJA RAZVOJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE.....	40
6.2. VIZIJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE.....	42
6.3. STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I MJERE RAZVOJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE	44
7. ZAKLJUČAK	54
BIBLIOGRAFIJA	55
POPIS TABLICA	58
POPIS GRAFIKONA	58
POPIS PRIKAZA.....	58
POPIS FOTOGRAFIJA.....	58

1. UVOD

U zaleđu Splitsko-dalmatinske županije, između područja grada Omiša te općina Brela i Šestanovac prostire se Općina Zadvarje. Općina Zadvarje na svom prostornom području ima mnoge jedinstvene prirodne i kulturne ljepote, no zbog različitih društveno-ekonomskih čimbenika stagnira u svome razvoju. Uzroci se mogu pripisati zemljopisnom položaju Općine, depopulaciji područja i relativno malom broju stanovnika, padom gospodarskih aktivnosti i nepovoljnom obrazovnom strukturom.

Temeljni planski dokument koji konceptualizira društveno-gospodarski razvoj Splitsko-dalmatinske županije je Županijska razvojna strategija (ŽRS). U razvojnim strategijama Splitsko-dalmatinske županije (JU RERA, 2011, 2016) definirani su strateški ciljevi među kojima se ističe poboljšanje kvalitete življenja uz održivo korištenje prirodnih resursa. Posljednjom strategijom je također postavljena vizija prema kojoj je Splitsko-dalmatinska županija visoko-razvijena, otvorena europsko-mediteranska regija ugodna za rad i život s očuvanim okolišem te prepoznatljivom kulturnom i prirodnom baštinom. U okviru ovog dokumenta posebna pažnja posvećena je razvoju ruralnih područja, koja zauzimaju relativno veliki udio u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Osim toga, Splitsko-dalmatinska županija temeljem jedinstvenih i privlačnih resursa osobito razvija turizam, kao jednu od glavnih gospodarskih aktivnosti u županiji. Turizmom se također želi ostvariti gospodarski rast i razvoj županije te unaprijediti razina životnog standarda lokalnog stanovništva obalnog dijela županije, ali i zaobalja koje obiluje prirodnim i kulturnim resursima. Navedeno omogućuje diversificiranost turističke ponude i produljenje turističke sezone, čime bi se ujedno rasteretio pritisak turizma na obalnom području.

Razvoj turizma Splitsko-dalmatinske županije razrađen je Glavnim planom razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije (2017 – 2027) sa strateškim i operativnim planom marketinga (Institut za turizam, 2018). U ovom su strateškom dokumentu jasno utvrđeni ciljevi razvoja turizma Dalmatinske zagore i ruralnog područja Splitsko-dalmatinske županije, za čiji razvoj su prethodno usvojeni samostalni razvojni planovi. Istovremeno, krovnom Strategijom razvoja turizma u Republici Hrvatskoj do 2020. godine na državnoj razini definiran je strateški i operativni koncept razvoja turizma koji će osigurati konkurentnost, privlačnost i održivi razvoj turizma Hrvatske kao turističke destinacije (Vlada RH, 2013). Na Strategiju razvoja turizma nadovezuje se Strateški marketinški plan hrvatskog turizma za razdoblje 2014.–2020. godine. U konačnici, Europska unija različitim politikama i mjerama na svome području potiče razvoj turizma prema konceptu održivog razvoja (European Commission, 2019).

U uvjetima razvoja turizma na svjetskoj i nacionalnoj razini, te imperativa općeg razvoja i razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije, ovaj dokument nastao je kao odgovor na složeno okruženje u kojemu djeluje Općina Zadvarje te je usklađen s navedenim strateškim razvojnim dokumentima. Razvoj turizma se k tome nameće kao jedna od mogućih prilika u svladavanju ključnog izazova, a to je društveno-gospodarska stagnacija područja Općine Zadvarje. Svrha Strategije razvoja turizma Općina Zadvarje je definiranje konceptualnog okvira za razvoj turizma na području Općine Zadvarje. U tom kontekstu, ovaj plan obuhvaća analizu postojećeg stanja i turističkih trendova s ciljem utvrđivanja mogućnosti i ograničenja razvoja turizma na području Općine. Temeljem usuglašenog i integriranog pristupa, ovaj dokument postaviti će glavne smjernice turističkog razvoja koji će omogućiti učinkovitije iskorištavanje svih resursa Općine, a sve u cilju unaprjeđenja kvalitete života lokalne zajednice.

1.1. CILJEVI STRATEGIJE

Strategija razvoja turizma Općine Zadvarje razvojni je dokument za razdoblje od 2019. do 2025. godine kojime se usmjerava turistički razvitak Općine Zadvarje u navedenome razdoblju. Ključni ciljevi dokumenta su sljedeći:

- analizom postojećeg stanja utvrditi mogućnosti i ograničenja razvoja turizma na području Općine Zadvarje,
- s obzirom na turističke trendove utvrditi moguće smjerove razvoja turizma na području Općine Zadvarje, i
- definirati razvojne ciljeve kojima će se postaviti okvir razvoja turizma na području Općine Zadvarje za navedeno razdoblje.

1.2. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE

Prilikom izrade Strategije korištene su različite znanstvene metode kako bi se utvrdile mogućnosti i ograničenja razvoja turizma Općine Zadvarje. Izrada Strategije temelji se na analizi relevantnih i recentnih sekundarnih podataka objavljenih u domaćim i inozemnim statističkim i znanstveno-stručnim publikacijama, te na podacima koji su prikupljeni i obrađeni tijekom izrade dokumenta. U tom kontekstu, u prvom dijelu prikupljeni su relevantni sekundarni podaci o Općini Zadvarje koji su analizirani prema Kušenovoj (2002) metodologiji i sintetizirani s ciljem utvrđivanja postojećeg stanja resursno-atraktivne osnove Općine Zadvarje. Osim toga, temeljem sekundarnih podataka utvrđeni su aktualni turistički trendovi, koji čine okosnicu za definiranje smjera razvoja turizma Općine Zadvarje. Ovime je ujedno potkrijepljeno osmišljavanje istraživačkog instrumenta (vodiča ili podsjetnika za održavanje fokus-grupa) korištenog u primarnom istraživanju. Na temelju dobivenih rezultata i SWOT analizom utvrđeni su razvojni potencijali i ograničenja turizma Općine Zadvarje, dok je postavljenim razvojnim ciljevima definiran smjer razvoja turizma Općine Zadvarje za predviđeno razdoblje.

U okviru primarnoga istraživanja provedena su 2 temeljna istraživanja:

- istraživanje stavova relevantnih dionika o stanju i mogućnostima razvoja turizma Općine Zadvarje, i
- istraživanje stavova lokalnoga stanovništva o stanju i mogućnostima razvoja turizma u Općini Zadvarje.

Istraživanje stavova relevantnih dionika Općine Zadvarje provedeno je kao kvalitativno istraživanje kroz 2 fokus-grupe na kojima je sudjelovalo ukupno 13 sudionika. Fokus-grupe održane su 23. listopada 2018. godine. Na fokus-grupama sudjelovali su predstavnici javne uprave, javnih i privatnih tvrtki te drugi dionici izravno ili neizravno povezani s turizmom u Općini Zadvarje. Prosječno trajanje pojedine fokus-grupe je bilo 115 minuta. Cilj istraživanja bio je prikupiti podatke za izradu SWOT analize te smjernica budućega razvoja turizma Općine Zadvarje.

Istraživanje stavova lokalnoga stanovništva provedeno je polustrukturiranim intervjuima. Intervjuiranje je provedeno u 23. listopada 2018. godine, a ukupno je intervjuirano 25 stanovnika. Intervjuiranje je za ciljeve imalo:

- utvrditi stavove lokalnoga stanovništva prema turizmu i turistima u Općini Zadvarje,
- utvrditi stavove lokalnoga stanovništva o mogućnostima i ograničenjima razvoja turizma u Općini Zadvarje, i

- ispitati vjerojatnost uključivanja lokalnoga stanovništva u turističke djelatnosti/ponudu Općine Zadvarje.

Cjelokupni proces izrade Strategije razvoja turizma Općine Zadvarje temelji se na načelima:

- **Partnerski pristup** svih relevantnih dionika – u procesu izrade Strategije bili su uključeni relevantni dionici. Ovakav pristup omogućuje uspješniju analizu stanja i problema te definiranje ciljeva i mjera za razvoj turizma Općine Zadvarje;
- **Multidisciplinarnost** – turizam je izrazito heterogen i složeni sustav koji zahtjeva multidisciplinarnan pristup, stoga su u planiranje turističkoga razvoja Općine Zadvarje uključeni stručnjaci iz srodnih i različitih područja djelovanja.

2. ANALIZA POSTOJEĆEGA STANJA

2.1. OPĆI PODACI O OPĆINI ZADVARJE

Općina Zadvarje smještena je na području Splitsko-dalmatinske županije, a položajno i funkcijski pripada mikroregiji obalnog područja županije i prostornoj cjelini Makarskog priobalja (ZPU Splitsko-dalmatinske županije, 2006). Općina se prostire na oko 13,22 km² i obuhvaća devet međusobno povezanih zaselaka: Dubci, Krčići, Krnići, Krželji, Pejkovići, Popovići, Potpoletnica, Santrići i Zadvarje. Povijesno ime Zadvarja dolazi od srednjovjekovnog naziva *Duare*, koje je indoeuropskog, odnosno slavenskog podrijetla, a znači *vrata* (Općina Zadvarje, 2019). S obzirom da se Općina Zadvarje smjestila na vrlo važnom prometnom putu koji iz podbiokovskog primorja vodi prema unutrašnjosti, kroz povijest je imala strateški geoprometni i komunikacijski značaj, povezujući obalni prostor s Bosnom i Hercegovinom. O ovome svjedoče mnogi arheološki nalazi koji se nalaze oko Zadvarja. Priobalni dio Općine obuhvaća uvalu Vruja koja se ističe svojim posebnostima. Jednim dijelom, na prijevoju Dubci, Općina ulazi u Park prirode Biokovo. To je jedino mjesto koji povezuje obalni i zaobalni dio Županije i dalje sve do Bosne. Upravo je ovo područje u povijesti poznato kao trgovački centar sa sajmištem koji se i danas održava, isključivo svakog utorka u tjednu (Općina Zadvarje, 2019). Općina Zadvarje obiluje prirodnim baštinom, među kojom prevladavaju šume različitog drveća, grmlja, zeljastog bilja i životinja primjerenih mediteranskoj klimi. Zbog toga predstavlja jedinstveni ruralni krajobrazni prostor specifičnog identiteta u kojemu dominira kanjon rijeke Cetine. Ovakav prostor ima potencijala za razvoj turističkog središta zaleđa Splitsko-dalmatinske županije i makarskog zaobalja sa svim potrebnim sadržajima i uslugama, ali po načelima održivog razvoja te zaštite i očuvanja okoliša. Osim prirodnih, geoprometna i kulturna obilježja ukazuju na potrebu razvoja Općine Zadvarje kao lokalnog razvojnog središta s primjerenom društvenom i gospodarskom infrastrukturom (jedinica lokalne samouprave, vrtić i škola, financijske, zdravstvene, kulturne, sportske i druge usluge).

2.1.1. Prometna povezanost

Općina Zadvarje smještena je na važnom prometnom putu koji obalno područje povezuje s unutrašnjosti. Zbog toga je kroz povijest Zadvarje imalo strateški geoprometni i komunikacijski značaj. Zahvaljujući autocesti A1 Zagreb – Split – Dubrovnik i prometnom čvoru (izlazu s autoceste) Šestanovac, Općina Zadvarje lako je dostupna iz smjera kretanja sjever-jug. Ovakav geoprometni položaj i prometna povezanost omogućuje Općini Zadvarje dobru povezanost sa središnjim i južnim dijelovima hrvatskog priobalja, kontinentalnim prostorima države, ali i s ostalim državama Europske unije i šire. Zadvarje se nalazi neposredno uz Jadransku magistralu koja predstavlja izravnu vezu s primorskim dijelom općine, a državnom cestom D39, koja se spaja na državnu cestu D8, povezuje se s Bosnom i Hercegovinom te istočnim dijelom jadransko-jonske regije. Dobra povezanost i blizina urbanih središta Splita i Dubrovnika omogućuje Općini dobru povezanost morskim i zračnim putem. Valja također istaknuti kako prometna dostupnost omogućava relativnu lako dostupnost brojnih privlačnih sadržaja na području cijele Dalmacije (nacionalni parkovi, parkovi prirode i druge prirodne atrakcije, kulturno-povijesni lokaliteti i sl.).

2.1.2. Geomorfološka i klimatska obilježja

Općina Zadvarje smještena je između Grada Omiša i Općine Brela, te obuhvaća uvalu Vruja koja je na moru razgraničena s Općinom Selca, a od koje se preko prijevoja Dubci prostire ka unutrašnjosti do Općine Šestanovac. Obalni dio Općine duljine je oko 4 km i obuhvaća uvalu Vruja. Na prijevoju Dubci Općina jednim dijelom ulazi u Park prirode Biokovo. Područje Parka prirode Biokovo u koje ulazi Općina izgrađeno je od karbonatnih sedimenata mezozoika, dok ostalo područje Općine odlikuje krševit i vapnenački sastav terena s nizom geomorfoloških spomenika prirode među kojima je najznačajniji kanjon rijeke Cetine. Ugodno podneblje cijeloga područja pozitivno se odražava na fitogeografska obilježja i raslinje. Osim Vrban polja, većih plodnih površina nema. Na području Općine prožima se brdska sredozemna (eumediteranska) i brdska polusredozemna (submediteranska) zona. Na razmjerno malome, ali raznolikome prostoru Općine žive različite biljne i životinjske vrste. Samo na području Dubaca obitava zajednica od 29 faunskih elemenata, što ju čini najbogatijom faunskom zajednicom na području Dinarskog krša (ZPU Splitsko-dalmatinske županije, 2006). Ovakva obilježja posljedica su dodira eumediterana i submediterana, raščlanjene morfologije, sastava terena i pedoloških svojstava, te utjecaja sunca, mora i slatkih voda.

Općina Zadvarje klimatski pripada vrlo ugodnomu sredozemnom podneblju. Uži priobalni pojas kopna ima značajke **sredozemne (mediteranske) klime** (sredozemna klima s vrućim ljetom, odnosno s pretežno toplim i suhim ljetima te blagim i kišovitim zimama). Zaobalni pojas obilježava zona neznatno oštrijih zima s nešto većim dnevnim i godišnjim temperaturnim oscilacijama, što je odlika **submediteranske klimatske zone** (umjereno topla vlažna klima s vrućim ljetom). Zbog inklinacije primorskih obronaka te izrazitog eolskog utjecaja ovaj prostor ujedno ima i obilježja **semihumidne klime**. Dakle, ovaj prostor ima blage zime i topla ljeta, te relativno nepovoljni raspored oborina tijekom godine, pri čemu se glavina padalina izluči tijekom jesenskih mjeseci, s minimumom padalina u srpnju. Prema mjerenjima na mjernim stanicama Makarska i Imotski, srednji godišnji broj **vedrih dana** (naoblaka 2/10 i manja) iznosi godišnje oko 128 dana, a broj oblačnih dana (naoblaka 8/10 i veća) oko 78 dana. Strujanje zraka iz zapadnog i južnog kvadranta nosi veću količinu vlage, a s obzirom da nailazi na planinsku barijeru Biokovo, dolazi do kondenzacije i obilnih oborina, uglavnom u obliku kiše (u primorskom pojasu 1.100 do 1.200 mm oborina na godišnjoj razini). Snijeg i mraz su rijetkost, iako se pojavljuju na višim visinama, stoga je njihov utjecaj na vegetaciju neznatan. U obalnom pojasu srednja godišnja temperatura zraka kreće se od 14 do 17 °C, dok se srednja mjesečna temperatura ni u jednom mjesecu ne spušta ispod 8 °C. Eolski utjecaj je izražen, zbog čega dominira bura koja znatno utječe na vegetaciju i specifičan izgled krajolika. Vjetar jakog intenziteta (veći od 6 bofora) puše 38,7 dana godišnje, a s olujnim udarima (više od 8 bofora) 4,4 dana. Maestral prevladava u toplim i vrućim danima, pri čemu donosi svjež i ublažava žegu, posebice tijekom vrućih ljetnih dana (ZPU Splitsko-dalmatinske županije, 2006).

S obzirom na biogeografsku i klimatsku raznolikost, veliki broj sunčanih dana, povoljnu aeraciju i pogodni bio-klimatski osjećaj ugone, može se zaključiti kako je Zadvarje klimatski vrlo pogodno područje za razvoj različitih specifičnih oblika turizma (avanturistički, sportsko-rekreacijski, eko i ciklo turizam i dr.).

2.1.3. Prirodna baština

Općina jednim dijelom zahvaća Park prirode Biokovo kojeg odlikuje jedinstvena i bogata prirodna, ali i kulturna baština. Obalni dio Općine obuhvaća uvalu Vruja koja je po svojoj specifičnosti zaštićen hidrološki spomenik prirode. U blizini uvale Vruja obala se visoko i strmo izdiže iznad površine mora, a u more se spušta okomito na relativno veliku dubinu. Takvo područje stanište je biocenoza okomitih podvodnih klifova i živog svijeta u području podvodnih izvora slatke vode (ZPU Splitsko-dalmatinske županije, 2006). Najznačajniji geomorfološki spomenik prirode je svakako kanjon rijeke Cetine. Kanjon Cetine u ovome dijelu prirodna je oaza u kojemu se ističu dva vodopada – Velika Gubavica (49 metara) i Mala Gubavica (7 metara). Nakon vodopada tok rijeke Cetine se smiruje, a u mirnom toku rijeke nalazi se Hidroelektrana Kraljevac. Rijeka Cetina ujedno je izvor pitke vode, odnosno crpilište pitke vode kojom se snabdjeva Makarsko primorje, Omiš i srednjodalmatinski otoci. Lokalitet Dubci čine šume različitih vrsta stabala i nisko raslinje bogato životinjskim vrstama.

Prirodna se raznolikost Općine Zadvarje temelji na razvedenosti tla i pojavama u kršu, relativno maloj, ali specifičnoj obali, oskudnim plodnim uravnjenim poljoprivrednim površinama te autohtonim i kultiviranim biljnim vrstama. Cjelo područje obiluje različitom florom i faunom te endemskim i zaštićenim vrstama, pri čemu prevladavaju eumediteranske vrste i sredozemne kulture (hrast, grab, bor, maslina, vinova loza i dr.). Prirodna baština je očuvana i u vrlo dobrom stanju, a njeni pojedini dijelovi su gotovo netaknuti. Na području Općine djeluju dva lovačka društva koje se brinu o lovištima. Zbog prirodne specifičnosti i raznolikosti te očuvanosti, Općina Zadvarje ima potencijal za razvoj turizma, uz obvezu na održivo upravljanje postojećom prirodnom baštinom.

2.1.4. Kulturno-povijesna baština

Područje Općine Zadvarje naseljeno je od prapovijesti, o čemu svjedoče brojni arheološki nalazi i lokaliteti. Srednjovjekovno razdoblje odredilo je njegovu noviju povijest, ali i sadašnjost. Mjesto Zadvarje se u izvorima prvi puta spominje početkom 15. stoljeća. S obzirom na prometni položaj, u to vrijeme Zadvarje je zvano *Duare* (u prijevodu *dveri*, *vrata*, *prolaz*) prema utvrdi Duare koja se nalazi iznad samog mjesta Zadvarje. Duare je značilo ulaz, i to ulaz preko planine Biokovo iz unutrašnjosti prema moru i obrnuto. Ostaci srednjovjekovne utvrde koja je imala značajnu ulogu u borbi protiv Turaka danas su relativno dobro ušćuvani. Tvrđava je trokutastog tlocrta, s dvije kružne kule na sjeverozapadnom i sjeveroistočnom uglu, a unutar tvrđave bile su kuće za posadu i zapovjednika, crkvice, cisterna za vodu te spremište oružja i baruta. Ova tvrđava je značajna jer je u 17. stoljeću u borbi poginuo zadvarski dizdar (zapovjednik tvrđave) Hasan-aga-Arapović, muž opjevane Hasanaginice. Tvrđava je uslijed borbi i okupacije Turaka bila nekoliko puta rušena i dograđivana. Trenutno je pod obnovom te se planira njena detaljna rekonstrukcija (Općina Zadvarje, 2019). Nakon oslobođenja od turske vlasti, općina Zadvarje djelovala je u okviru Mletačke republike, a zatim je kratko bila u sastavu francuske i austrijske vlasti. U Jugoslaviji je djelovala do 1990. godine, dok od 1997. godine postoji kao zasebna općina Republike Hrvatske (ZPU Splitsko-dalmatinske županije, 2006).

Zbog svog položaja, Zadvarje je od svojih davnina bilo poznato trgovačko središte, a trgovanje robom spominje se još u 18. stoljeću. Ta tradicija održala se i danas, pa se tako u Zadvarju svakog utorka organizira sajam robe i stoke. Osobito je svečano na pazaru ili derneku (danu trgovanja) za svetkovine sv. Ante (13. lipnja) i sv. Bartula (24. kolovoza). Sajmište se nalazi u centru mjesta, na samom cestovnom čvorištu, stoga privlači mnoge prolaznike i izletnike, ali i namjernike jer nudi različite tradicionalne

proizvode i različitu vrstu stoke. Osim sajma, u kanjonu rijeke Cetine nalazi se Hidroelektrana Kraljevac, sagrađena i puštena u rad 1912. godine. Tada je bila prva hidroelektrana na rijeci Cetini i najveća u tadašnjoj državi (Općina Zadvarje, 2019).

Kulturno sačuvano naslijeđe čine dva sakralna objekta. To je crkva sv. Kate u Vrbnju i župna crkva sv. Ante u Zadvarju koja se nalazi na groblju južno od naselja iznad ceste Zadvarje-Gornja Brela pod južnim liticama Osoja. Općina Zadvarje pripada tipologiji gradova dalmatinske unutrašnjosti koji svoja podgrađa formiraju ispod tvrđave nizanem kuća uz rubove značajnijih prometnica, zbog čega je Zadvarje svrstano u zaštićeno nepokretno kulturno dobro, kao kulturno-povijesna cjelina (Ministarstvo kulture RH, 2019). Kulturnu baštinu čuvaju kulturno-umjetnička i crkvena društva koja djeluju na području Općine.

2.1.5. Stanovništvo i gospodarstvo

Prema podacima popisa iz 2011. godine, Općina Zadvarje imala je 289 stanovnika, od toga 144 muškarca i 145 žena, pri čemu je srednja starost stanovnika iznosila 52,6 godina (DZS, 2011). Migracije imaju značajan utjecaj na promjene u dobnoj i spolnoj, ali i ekonomskoj strukturi stanovništva, stoga se zbog slabije razvijenosti Općine te nemogućnosti zapošljavanja broj stanovnika polako smanjuje (ZPU Splitsko-dalmatinske županije, 2006). Ovome je pridonio utjecaj procesa urbanizacije i napuštanja ruralnih područja kojima Zadvarje pripada. Ovi podaci ukazuju na negativan trend pada broja stanovnika koji je evidentan u zaobalju Splitsko-dalmatinske županije posljednjih godina (JU RERA, 2016). Splitsko-dalmatinsku županiju obilježavaju negativni i zabrinjavajući demografski trendovi poput negativnog prirodnog prirasta, sve nižeg vitalnog indeksa (broj živorođenih na 100 umrlih) i postupnog starenja stanovništva. Problemi zaobalja su osim toga također vezani uz nepovoljnu obrazovnu strukturu stanovništva, jer prevladava starije stanovništvo uglavnom sa završenom osnovnom i srednjom školom. Značajan dio stambenih i drugih objekata je zapušten, dok u mnogim stambenim objektima nitko ne živi. Međutim, prema najnovijim podacima Općina Zadvarje danas ima najveći vitalni indeks (500), a slijedi je Općina Župa Dubrovačka (URBOS, 2018), što pokazuje da se mladi ljudi vraćaju ili ostaju živjeti na tom području.

Opadanje gospodarskih aktivnosti na samom području Općine utječe na mogućnost zapošljavanja, međutim dobra povezanosti i blizina urbanih središta, posebice grada Splita predstavlja mogućnost života na selu i rada u gradu. U tvrtke u Zadvarju mogu se ubrojiti Općina Zadvarje s komunalnim tvrtkama, Hidroelektrana Kraljevac, benzinska postaja, pošta, dva ugostiteljska objekta, nekoliko prodavaonica, vatrogasni dom i dom umirovljenika. U gospodarskoj zoni Zadvarje nalazi se nekoliko objekata različite namjene. U Splitsko-dalmatinskoj županiji djeluje Lokalna akcijska grupa LAG Adrion (2019) čiji je cilj, između ostalog, razvijanje ruralnih područja, među kojima se nalazi Općina Zadvarje. Polje Vrbanj se u prošlosti intenzivnije koristilo za uzgoj vinove loze, krumpira i blitve, no danas se ne obrađuje u velikoj mjeri. Nekolicina stanovnika se bavi uzgojem vinove loze i maslina, te koza i ovaca. Život Zadvarju daje tradicionalno sajmište na kojem se svakog utorka trguje različitom robom i stokom. Sajam je vrlo posjećen od strane lokalnog stanovništva, stanovništva iz obližnjih mjesta i drugih dijelova županije te turista. Poboljšanju demografske strukture svakako doprinosi hotel za radnike, koji je za sezonske radnike u hotelima u Tučepima i Brelima izgradila hotelska kuća Bluesun Hotels & Resorts. Hotel je smješten u gospodarskoj (poduzetničkoj) zoni Zadvarje, ima tri zvjezdice i 150 dvokrevetnih soba. Zadvarje zasad broji 14 privatnih smještajnih objekata s kapacitetom od oko 90 kreveta, a turisti u privatnom smještaju su mahom orijentirani na aktivan odmor te rafting i kanjoniranje na rijeci Cetini.

Prema Službenom glasniku Općine Zadvarje (Općina Zadvarje, 2019) realizirane su dvije gospodarske zone (GZ): 1) GZ Kraljevac površine 9,8 ha gdje je sadašnja HE Kraljevac i 2) GZ Zadvarje – Industrijska i zanatska zona površine 25,8ha. Ujedno se planira GZ Zadvarje 1 – industrijska i zanatska zona 28,67 ha.

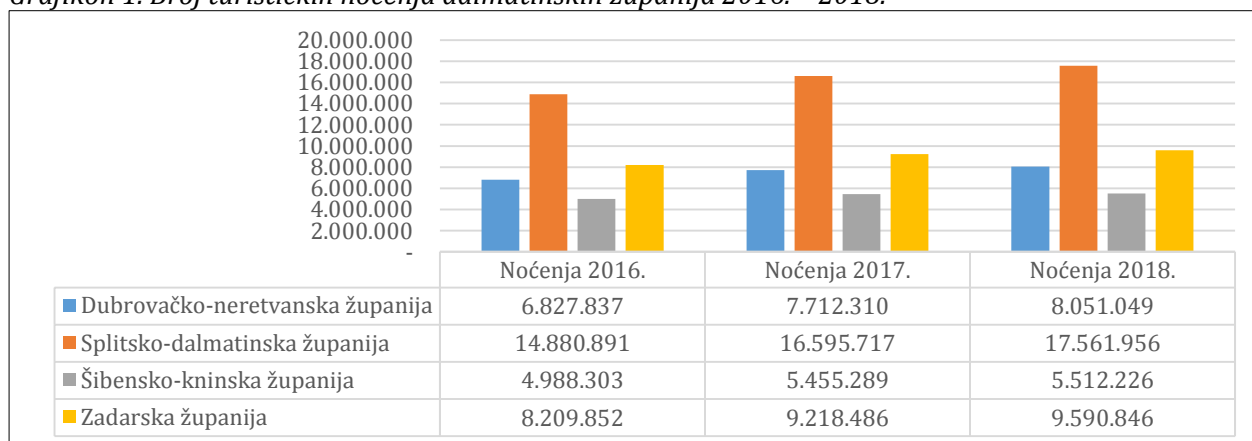
2.2. KARAKTERISTIKE TURIZMA OPĆINE ZADVARJE

Dugogodišnja tradicija turizma u Dalmaciji bila je fokusirana na obalno područje, zbog čega nije znatno doprijela do unutrašnjosti. Međutim, uslijed kontinuiranog rasta turističkog prometa u Splitsko-dalmatinskoj županiji posljednjih godina, dolazi do razvoja turizma u zaleđu županije. Iz toga razloga potrebno je izvršiti analizu određenih pokazatelja turizma Splitsko-dalmatinske županije, kako bi se utvrdila ključna obilježja turizma županije i područja kojemu pripada Općina Zadvarje.

2.2.1. Karakteristike turizma Splitsko-dalmatinske županije

Geo-prometni položaj, bogata kulturno-povijesna i prirodna baština, dobra prometna povezanost i tradicija turističke djelatnosti osiguravaju Splitsko-dalmatinskoj županiji značajno mjesto na turističkoj karti Europe i svijeta. U zadnjih deset godina turistički promet se u Splitsko-dalmatinskoj županiji povećao za 60%. Godine 2016. županija je ostvarila 2,74 milijuna turističkih dolazaka i gotovo 15 milijuna noćenja, dok je 2018. godine ostvarila 3,47 milijuna turističkih dolazaka i gotovo 17,5 milijuna noćenja (DZS, 2017, 2019). Broj ostvarenih turističkih noćenja u dalmatinskim županijama za protekle tri godine prikazuje *Grafikon 1.* iz kojega je vidljivo kako Splitsko-dalmatinska županija znatno prednjači po ostvarenim turističkim noćenjima. Također, po broju turističkih dolazaka u primorskim županijama, Splitsko-dalmatinska županija zauzima drugo mjesto iza Istarske županije.

Grafikon 1. Broj turističkih noćenja dalmatinskih županija 2016. – 2018.

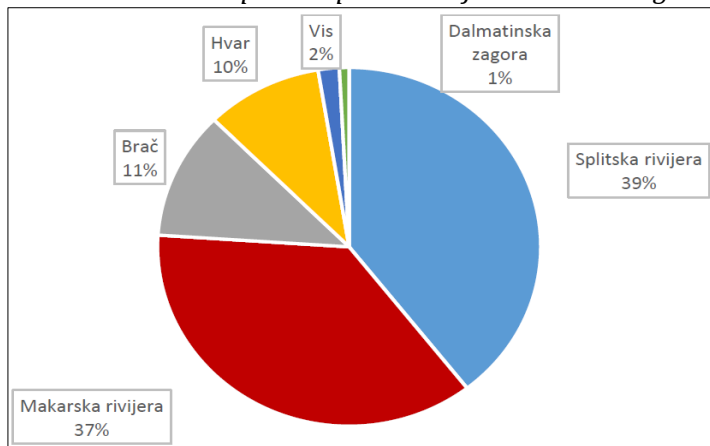

Izvor: obrada autora prema DZS, 2017, 2018, 2019

Najvažnija inozemna emitivna tržišta Splitsko-dalmatinske županije u ovim godinama činile su Njemačka, Poljska, Češka i Slovačka, među kojima značajan broj turističkih dolazaka ostvaruju Hrvati. Prosječna duljina boravka turista u 2016. godini iznosila je 5,4 dana. Splitsko-dalmatinsku županiju obilježava visoka sezonalnost turističke potražnje, s obzirom da se oko 76,5% turističkih noćenja ostvari od lipnja do kolovoza, a 96% od svibnja do rujna, pri čemu prosječna godišnja stopa iskorištenosti smještajnih kapaciteta iznosi 17% (Institut za turizam, 2018). U strukturi smještajnih kapaciteta

prevladava obiteljski smještaj (76%), a ostatak zauzima hotelski i sličan smještaj (15%), kampovi (6%) i ostali smještajni kapaciteti (3%). Analizom turističkog prometa prema manjim i homogenijim područjima turističke aktivnosti (tzv. klasterima), može se utvrditi kako se najveći broj turističkih dolazaka i noćenja ostvaruje na području Splitske i Makarske rivijere. Distribucija turističkog prometa prema rivijerama ili klasterima dana je u *Prikazu 1.*

Prikaz 1. Turistički promet prema rivijerama u 2016. godini

Izvor: Institut za turizam, 2018: 37

U ovome dijelu valja istaknuti kako se na području Dalmatinske zagore, pored Njemačke, Poljske i Hrvatske, kao važno emitivno tržište nameće Republika Koreja, zbog sve većeg broja kružnih autobusnih tura po Hrvatskoj i regiji te ostvarivanja noćenja na području mjesta Dalmatinske zagore koja se nalaze u blizini autoceste A1. Područje Dalmatinske zagore ujedno obilježava nešto blaža sezonalnost u odnosu na druge rivijere, no prosječna godišnja stopa iskorištenosti smještajnih kapaciteta iznosi samo 14%. Prosječan boravak turista u Dalmatinskoj zagori iznosi 2,5 dana, međutim valja imati na umu da je na ovom području slabo razvijena ponuda smještaja (ukupno 2.384 kreveta, od čega 67,66% u obiteljskom smještaju) i drugih sadržaja, zbog čega je razvidan nizak intenzitet turističke aktivnosti (Institut za turizam, 2018).

Prema podacima istraživanja TOMAS ljeto 2017. o stavovima i potrošnji turista u hrvatskim primorskim destinacijama, primarni motiv dolaska turista u Splitsko-dalmatinsku županiju je pasivni odmor i opuštanje, potom slijedi uživanje u jelu i piću, zabava, nova iskustva i doživljaji te upoznavanje prirodnih ljepota (Institut za turizam, 2018). Turisti koji dolaze su mlađe i srednje životne dobi, visoko su obrazovani, a najčešće putuju s partnerom ili obitelji te dolaze osobnim automobilom i zračnim prijevozom. Samo jedna trećina ispitanih turista županiju je posjetila tri ili više puta, stoga se ne radi o lojalnim gostima. Najvažniji izvori informacija su im Internet, zatim brošure, oglasi i plakati, radio i TV, te preporuke rodbine i prijatelja, ali i prijašnji boravak. Ovi turisti se tijekom boravka u destinaciji najčešće kupaju i plivaju, što je povezano s primarnim motivom dolaska. Osim toga, zainteresirani su za eno-gastro i kulturnu ponudu (razgledavanje znamenitosti, koncerti, muzeji, izložbe i sl.). Ispitani turisti u Splitsko-dalmatinskoj županiji aktivni su, često šetaju u prirodi te se iznadprosječno bave rekreacijskim aktivnostima u prirodi, poput ronjenja, planinarenja i drugih avanturističkih sportova. Istovremeno, turisti su najzadovoljniji ljepotom prirode i krajolika te pogodnošću za provođenje obiteljskog odmora. Temeljni nedostaci ili negativnosti županije koji su turisti uočili tijekom boravka su buka te gužve u prometu i na kupališnom prostoru, kao i neki okolišni problemi poput neprimjerenog odlaganje smeća.

Iz svega se može zaključiti kako je najveće ograničenje turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji sezonalnost poslovanja uvjetovana prije svega klimatskim i geografskim obilježjima. Dobra prometna povezanost županije s europskim destinacijama koju prati izrazita mobilnost turista omogućuje produljenje sezone. Međutim, navedeno nije moguće samo uz sunce i more, što je i vidljivo, jer županija privlači različite segmente turista, koji su osim sunca i mora motivirani boravkom u prirodi, očuvanim okolišem, avanturizmom i sportsko-rekreacijskim aktivnostima, ali i gastronomijom i kulturom. S obzirom na činjenicu da obalna područja postaju prenapučena i trpe sve veći pritisak turizma, upravo navedeni trendovi otvaraju mogućnosti razvoja turizma u području Dalmatinske zagore koja ima svoje posebne i vrijedne resurse na kojima može graditi različite turističke proizvode.

2.2.2. Karakteristike turizma Općine Zadvarje

Područje Općine Zadvarje turistički je nerazvijeno. Prije svega Zadvarje nema turističku zajednicu, već pripada turističkoj zajednici Grada Omiša. U mjestu također ne postoji turističko-informativni centar. Na području Općine samo je 14 privatnih smještajnih objekata s kapacitetom od oko 90 ležajeva, među kojima prevladava smještaj niže kategorije, dok su proteklih godina u funkciji tri kuće za odmor više kategorije. Na području trenutno posluju dvije turističke agencije. Te agencije, kao i druge sa sjedištem na obali, uglavnom pružaju proizvode avanturističkog turizma, poput raftinga i kanjoninga na rijeci Cetini. Zbog nedostatka smještajnih kapaciteta i ovakvog načina poslovanja, najveći broj turističkih dolazaka se odnosi na izletnički turizam, koji nije evidentiran u službenim statistikama. Ipak, prema Državnom zavodu za statistiku (2018, 2019) Zadvarje je u 2017. godini ostvarilo 430 dolazaka (390 stranih i 40 domaćih) i 2.713 noćenja (2.587 stranih i 126 domaćih), a u 2018. godini 418 turističkih dolazaka i 3.326 noćenja. Iz ovoga je vidljivo kako se broj dolazaka smanjio, no povećao se broj noćenja. U Zadvarju posluju dva ugostiteljska objekta i nekoliko prodavaonica.

Osim prirodnih privlačnosti koje trenutno privlače turiste, svakog utorka se održava tradicionalan sajam robe i stoke, koji s obzirom na svoja obilježja i jednodnevno održavanje, više privlači turiste izletnike. Po pitanju drugih kulturnih i zabavnih događanja, u Zadvarju se održavaju tradicionalne kulturne manifestacije „Zadvarski šušur“ i manifestacije „Božićne dveri“ te kulturno-zabavne i sakralne manifestacije na blagdan sv. Ante i sv. Bartula. Iz svega se može zaključiti kako je Zadvarje turistički nerazvijeno te se nalazi u fazi istraživanja i uključivanja u turističko tržište, međutim, posjeduje društvene i prirodne turističke resurse koji čine potencijal za razvoj turizma na području Općine.

2.3. ZAKLJUČAK

Općina Zadvarje trenutno nije turistički razvijena, što je vidljivo iz broja smještajnih kapaciteta i ostvarenog turističkog prometa. Istovremeno, Splitsko-dalmatinska županija ostvaruje kontinuirani rast turističkog prometa koji se s obalnog područja širi prema otocima i zaobalju. Ta činjenica i turistički trendovi pružaju mogućnosti razvoja turizma na cijelom prostoru županije. Turistička nerazvijenost Općine Zadvarje trenutno ne predstavlja ograničenje, jer Zadvarje posjeduje vrijedne resurse koje može turistički valorizirati, ako ih dobro usmjeri. Resursi koje Zadvarje posjeduje su jedinstvena i očuvana prirodna baština, bogata kulturno-povijesna baština i povoljni klimatski uvjeti. Pri tom valja istaknuti geoprometni položaj i povezanost Općine s ostalim dijelovima županije i države. Na ovim elementima moguće je razvijati turističke proizvode i druge komercijalne aktivnosti, koje će zadržati ljude na ovom području i unaprijediti kvalitetu njihovog života.

3. RESURSNA I ATRAKCIJSKA OSNOVA OPĆINE ZADVARJE

3.1. ANALIZA RESURSNE I ATRAKCIJSKE OSNOVE OPĆINE ZADVARJE

Prostor je temeljni resurs turizma, stoga zahtjeva održivo planiranje i korištenje. U skladu s time, turističke aktivnosti u nekom području moraju se provoditi po načelima društveno odgovornog i održivog upravljanja. U svrhu planiranja razvoja turizma Općine Zadvarje valja utvrditi resurse temeljem kojih se mogu ostvariti razvojni ciljevi. Sustavna identifikacija i inventarizacija resursa na određenom području osnova je za utvrđivanje ključnih i odgovarajućih resursa za turističko vrednovanje te stvaranje novih turističkih proizvoda destinacije. Pri analizi resursne osnove korištena je Kušenova (2002) metodologija analize turističke atrakcijske osnove. Prema ovoj metodologiji turistička resursna osnova dio je cjelokupne gospodarske resursne osnove određenoga prostora, koja osim turističke atrakcijske osnove kao temeljnog turističkog resursa, sadrži ostale izravne i neizravne turističke resurse. Temeljna turistička atrakcijska osnova obuhvaća potencijalne i realne turističke privlačnosti svake destinacije, odnosno one atrakcije zbog kojih turisti posjećuju određeno područje i temeljem kojih se na tom području razvija turizam. To su ujedno najvažniji čimbenici turističke ponude, a tim se atraktivnim čimbenicima posvećuje najveća pažnja prilikom planiranja razvoja turizma i stvaranja turističkih proizvoda. Ostali izravni turistički resursi čine ukupnost popratnih turističkih, ugostiteljskih i drugih aktivnosti koje osiguravaju provedbu turističkih aktivnosti i omogućuju ugodan boravak turista. Neizravni turistički resursi predstavljaju organiziranost lokalne zajednice i lokalnog stanovništva s ciljem zadovoljenja vlastitih životnih i radnih potreba. Prilikom analize resursne atrakcijske osnove potrebno je razumijeti činjenicu da sva resursno atrakcijska osnova nema privlačnost niti se može valorizirati kroz turizam. Istovremeno, mnoge kategorizirane atrakcije predstavljaju sekundarne atrakcije koje turisti posjećuju tek kada su u destinaciji, zbog čega ne predstavljaju motiv odabira destinacije. Stoga je pretvaranje potencijala resursno atrakcijske osnove u privlačnu i poželjnu primarnu atrakciju zahtjevan, složen i dugotrajan proces.

3.1.1. Prirodno-geografske značajke prostora

Općina Zadvarje se prostire između Općine Omiš i Brela te obuhvaća uvalu Vruja od koje se prostire ka unutrašnjosti do Općine Šestanovac. Zaobalni dio zauzima najveći dio površine Općine Zadvarje, dok mali obalni dio pripada uvali Vruja. Glavnina turističkih aktivnosti Općine temelji se na prirodnim resursima čiji je popis dan u *Tablici 1*.

Tablica 1. Geološke karakteristike područja Općine Zadvarje

R. br.	Resurs	Opis resursa
1.	Očuvani prirodni okoliš i dio Parka prirode Biokovo	Prirodni okoliš dominira na području Općine. Okoliš počiva na krševitom i vapnenačkom sastavu terena pogodnom za rast niskog raslinja i različite šume. Prirodni okoliš staništa su različitih i jedinstvenih biljnih i životinjskih vrsta. Jedan dio Općine ulazi u područje Parka prirode Bikovo. S obzirom na neizgrađenost Općine i djelomičnu zaštićenost područja, prirodna baština je dobro očuvana. Ovakvo stanje pretpostavka je provođenja aktivnog odmora na

		otvorenome. U tom kontekstu, na ovome području moguće je razvijati ekoturizam i sportsko-rekreacijski turizam temeljen na očuvanom okolišu (pješačenje, trčanje i cikloturizam, lov, foto safari, razgledavanje ptica, lovni turizam i dr.).
2.	Kanjon rijeke Cetine	Najznačajniji je geomorfološki spomenik prirode, koji u svome brzom toku ima dva vodopada, Veliku Gubavicu i Malu Gubavicu, nakon kojih se nastavlja mirniji tok rijeke. Ova prirodna oaza pogodna je provođenje avanturističkog turizma (rafting, kajak, kanjoning, zip line i sl.) i ribolovnog turizma u mirnijem toku rijeke.
3.	Plaža	Kamenito-šljunčana prirodna plaža u uvali Vruja predstavlja resurs ponude ljetno-kupališnog turizma. Nepristupačnost uvale i relativno malo obalno područje predstavlja ograničenje razvoja ljetno-kupališnog turizma u većoj mjeri.
Moguće aktivnosti turističke valorizacije		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Razvoj ponude ekoturizma i sportsko-rekreacijskog turizma ➤ Organiziranje sportsko-rekreacijskih aktivnosti i natjecanja (pješačenje, trčanje, biciklizam, rafting, kanjoning, zip line i dr.) ➤ Organiziranje škola u prirodi ➤ Organizirano razgledavanje i fotografiranje prirode i ptica ➤ Organiziranje izviđačkih kampova ➤ Organiziranje znanstveno-edukativnih istraživanja i kongresa na temu geologije i litoralizacije ➤ Organiziranje lovnih i ribolovnih aktivnosti i natjecanja ➤ Ljetno-kupališne aktivnosti

3.1.1.1. Klimatska obilježja

Područje se Općine Zadvarje odlikuje toplim i suhim ljetima te blagim i kišovitim zimama, što odgovara obilježjima mediteranske klime, ali zbog zone neznatno oštrijih zima s nešto većim dnevnim i godišnjim temperaturnim oscilacijama, ovo područje ima dijelom odlike i submediteranske klime.

Tablica 2. Klimatske karakteristike područja Općine Zadvarje

R. br.	Resurs	Opis resursa
1.	Mediterska i submediteranska klima	Područje Općine Zadvarje obilježava ponajviše mediteranska klima koja pruža uvjete za gotovo cjelogodišnji boravak na otvorenome. Zahvaljujući tome, turističke aktivnosti moguće je provoditi od travnja do listopada. Općenito, pozitivan je utjecaj mediteranske klime na ljudsko zdravlje. Zbog velikog broja sunčanih dana, povoljne aeracije (osim bure zimi) i pogodnog bio-klimatskog osjećaja ugođe, područje Općine klimatski je vrlo pogodno za razvoj različitih specifičnih oblika turizma (avanturistički, sportsko-rekreacijski, cikloturizam i dr.).
2.	Gledanje neba noću	Zbog intenzivne urbanizacije, sve je veće svjetlosno onečišćenje. S obzirom da područje Općine nije preizgrađeno te se nalazi u ruralnom području daleko od urbanih središta, svjetlosno zagađenje ne postoji, stoga je tijekom noći moguće nesmetano promatrati zvjezdano nebo. Navedene aktivnosti moguće je provoditi gotovo tijekom cijele godine, a poseban ugođaj boravka pod zvijezdama pružaju ljetne noći, zbog većeg broja sunčanih sati i manje naoblake.
Moguće aktivnosti turističke valorizacije		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Organiziranje sportskih-rekreativnih aktivnosti i natjecanja ➤ Organiziranje škola u prirodi ➤ Organizirano razgledavanje i fotografiranje prirode i ptica ➤ Organiziranje izviđačkih kampova ➤ Organiziranje znanstveno-edukativnih istraživanja i kongresa na temu geologije i litoralizacije ➤ Organiziranje lovnih i ribolovnih aktivnosti ➤ Manifestacije povezane s tematikom promatranja zvijezda ➤ Organiziranje sportskih priprema ➤ Organiziranje rehabilitacije temeljene na mediteranskoj klimi

3.1.1.2. Vode

U kategoriji voda, rijeka Cetina i njen kanjon najvažniji je resurs na području Općine Zadvarje. Ovaj resurs osnova je za provođenje aktivnosti avanturističkog turizma.

Tablica 3. Vode područja Općine Zadvarje

R. br.	Resurs	Opis resursa
1.	Rijeka Cetina	Rijeka Cetina temeljni je resurs Općine Zadvarje. Rijeka Cetina kvalitetnom i zdravstveno ispravnom vodom snabdijeva Makarsko primorje, Omiš i srednjodalmatinske otoke. Osim toga, kanjon rijeke na svojim vodopadima i brzacima omogućava provođenje aktivnosti avanturističkog turizma (pješačenje, trčanje, biciklizam, rafting, kanjoniranje, slobodno penjanje, zip line i dr.), dok je u mirnom toku moguće provoditi ribolovni turizam
2.	More	Jadransko more je toplo more, a uz pogodnu aeraciju i mnoge sunčane dane pogodno je za kupanje i provođenje brojnih drugih aktivnosti ljetno kupališne ponude. U uvali Vruja nalazi se kameno-šljunčana plaža. Podmorje je bogato različitom florom i faunom, te je pogodno za aktivnosti ronilačkog turizma. Iako uvala Vruja zauzima maleni dio obale, taj obalni dio s morem valja razmotriti u kontekstu razvoja ljetno-kupališnog turizma.
Moguće aktivnosti turističke valorizacije		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Unaprjeđenje aktivnosti avanturističkog turizma ➤ Organiziranje sportskih i rekreativnih aktivnosti i natjecanja ➤ Promocija Općine Zadvarje kao avanturističke i sportsko-rekreacijske destinacije ➤ Organiziranje fotografskih tura ➤ Organiziranje ponude ribolovnog turizma i ribolovnih natjecanja ➤ Razvoj ponude ljetno-kupališnih aktivnosti ➤ Razvoj ponude ronilačkog turizma

3.1.1.3. Biljni svijet

Područje Općine Zadvarje karakterizira mediteranska vegetacija izložena mediteranskoj i submediteranskoj klimi. Osim divljeg i samoniklog bilja, na ovom području uzgajaju se kultivirane biljne vrste koji su se u prošlosti intenzivnije obrađivale. Ipak, posljednjih godina vidljiva je obnova povrtnjaka, voćnjaka, vinograda i maslinika, pri čemu se podižu i novi nasadi stvarajući tako privlačne krajobraze.

Tablica 4. Biljni svijet područja Općine Zadvarje

R. br.	Resurs	Opis resursa
1.	Maslinici	Maslinici ograđeni suhozidima koji se posljednje vrijeme sve više obnavljaju predstavljaju posebnu atraktivnost ovog područja.
2.	Vinogradi	Posljednjih nekoliko godina vidljiva je obnova starih i sadnja novih vinograda. Osim što doprinose ljepoti krajobraza i posebnog doživljaja ruralnog područja, vinogradi i maslinici čine temelj za razvoj eno-gastro turizma.
3.	Šume i nisko raslinje	Područje obiluje različitom florom i faunom te endemskim i zaštićenim vrstama, posebice u dijelu koji zadire u Park prirode Biokovo. Na području prevladavaju eumediteranske vrste i sredozemne kulture (hrast, grab, bor) i nisko raslinje.
Moguće aktivnosti turističke valorizacije		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG) i agroturizma ➤ Razvoj ponude ruralnoga turizma ➤ Razvoj eno i gastronomske ponude ➤ Razvoj vinskih cesta i cesta maslinovoga ulja

3.1.1.4. Životinjski svijet

Na područje Općine Zadvarje obitavaju različite domaće i divlje životinje. Životinjski svijet neizostavni je dio turističke ponude turizma ruralnih područja.

Tablica 5. Životinjski svijet područja Općine Zadvarje

R. br.	Resurs	Opis resursa
1.	Domaće životinje	Na području Općine uzgajaju se domaće životinje za vlastite potrebe (koze, ovce, perad, svinje i dr.) koje doprinose ugođaju života na selu. Jela pripremljena od ovih domaćih životinja, posebice janjadi, dio je specifične i jedinstvene kulture života ovog kraja.
2.	Divljač	Na područje Općine obitava različita krupna i sitna divljač te različite vrste ptica. Na području djeluju dva lovačka društva koja se brinu o lovištima, stoga postoji mogućnost razvoja lovnoga turizma i aktivnosti promatranja ptica.
3.	Različita podmorska flora i fauna	Podmorje uvale Vruje bogato je podmorskom florom i faunom, stoga predstavlja osnovu za provođenje aktivnosti kupališnog i ronilačkog turizma.
Moguće aktivnosti turističke valorizacije		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG) i turizma na ruralnim područjima ➤ Unaprjeđenje gastronomske ponude ➤ Razvoj lovnog turizma ➤ Organiziranje ponude promatranja i fotografiranja životinja ➤ Organiziranje fotografskih tura ➤ Organiziranje ronilačkih izleta

3.1.1.5. Prirodna baština

Područje Općine Zadvarje zbog svoje geomorfološke, biološke i krajobrazne specifičnosti predstavlja temeljni resurs i osnovu za razvoj turizma. Zaštićeni dijelovi prirode Općine i očuvani okoliš značajno doprinose navedenome.

Tablica 6. Prirodna baština područja Općine Zadvarje

R. br.	Resurs	Opis resursa
1.	Rijeka Cetina i njen kanjon	Rijeka Cetina s kanjonom temeljni je resurs Općine Zadvarje. Kanjon rijeke na svojim vodopadima i brzacima omogućava provođenje aktivnosti avanturističkog turizma (rafting, kanjoning, zip line, pješaćenje, trčanje, biciklizam i dr.), a u mirnijem toku aktivnosti ribolovnog turizma.
2.	Šume i nisko raslinje	Područje obiluje različitom florom i faunom. Na području prevladavaju eumediteranske vrste i sredozemne kulture (hrast, grab, bor) i nisko raslinje pogodne za provođenje aktivnosti na otvorenome.
3.	Zaštićeno područje Parka prirode Bikovo	Park prirode Biokovo zaštićeno je područje s bogatom florom i faunom te endemskim i zaštićenim vrstama.
Moguće aktivnosti turističke valorizacije		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Unaprjeđenje aktivnosti avanturističkog i sportsko-rekreacijskog turizma ➤ Razvoj ekoturizma ➤ Razvoj lovnog i ribolovnog turizma ➤ Organiziranje sportskih i rekreativnih aktivnosti i natjecanja ➤ Organiziranje škole u prirodi ➤ Organiziranje fotografskih tura prirodne baštine ➤ Organiziranje ponude promatranja i fotografiranja životinja

3.1.2. Kulturno-povijesna baština

Kulturno-povijesna baština Općine Zadvarje temelj je razvoja kulturne ponude u funkciji turizma. Uvidom u postojeće stanje moguće je identificirati različite kategorije kulturno-povijesne baštine Općine koja je razvrstana prema svojim obilježjima i funkciji.

Tablica 7. Kulturno-povijesna baština područja Općine Zadvarje

R. br.	Resurs	Opis resursa
1.	Kulturno-povijesna cjelina Općine Zadvarje	Kuće uz glavnu prometnicu Općine građene su tijekom 19. i početkom 20. stoljeća. S obzirom na tipologiju gradova dalmatinske unutrašnjosti koji svoja podgrađa formiraju ispod tvrđave nizanjem kuća uz rubove značajnijih prometnica, stara jezgra Općine zaštićena je kao nepokretno kulturno dobro, kulturno-povijesna cjelina. Ova homogena grupa građevina relativno je zapuštena, a kao dodatno ograničenje postoji rascjepkanost vlasništva i neriješeni imovinsko pravni odnosi. Neki objekti su revitalizirani i obnovljeni poštujući postojeći stil gradnje, dok su na nekima izvršeni suvremeni građevinski zahvati. Kulturno-povijesna cjelina kulturni je identitet Općine Zadvarje i svojevrsni muzej na otvorenome koji može poslužiti kao kulisa za provedbu različitih kulturno-zabavnih događanja. Osim toga, homogenost građevina omogućuje stvaranje etno sela, pri čemu se mnogi objekti mogu adaptirati i staviti u turističku funkciju (autohtoni smještajni kapaciteti, tradicijski restorani, zavičajni muzej, izložbeni prostori nošnje i zanata i sl.).
2.	Materijalna kulturno-povijesna baština	<p>Osim profane materijalne baštine utemeljene u kulturno-povijesnoj cjelini Zadvarja, materijalnu kulturno-povijesnu baštinu svakako čini Hidroelektrana Kraljevac smještena u kanjonu rijeke Cetine. Hidroelektrana je jedna od starijih hidroelektrana u Hrvatskoj izgrađena i puštena u pogon 1912. godine. Njena povijest, infrastrukturna monumentalnost i specifičnost proizvodnje električne energije predstavlja značajan resurs i privlačni element u funkciji edukativnog i kulturnog turizma.</p> <p>Drugi dio materijalne baštine odnosi se na fortifikacijsku i sakralnu baštinu. Najznačajniju fortifikacijsku baštinu predstavlja utvrda Duare kao zaštićeno pojedinačno nepokretno kulturno dobro. Utvrda Duare izrazitog je povijesno-kulturnog značaja zbog povijesnih događaja i znamenitih osoba. Utvrda je relativno očuvana, a u budućnosti se planira obnoviti. Osim što predstavlja važan arheološki lokalitet, utvrda s okolišem privlačan je kulturni krajolik koji se može valorizirati kroz različite aktivnosti kulturnog turizma (kulturne ture, kulturna događanja, predstave i sl.).</p> <p>Najznačajnije spomenike sakralne baštine čini župna crkva sv. Ante u Zadvarju koja je zaštićena kao pojedinačno nepokretno kulturno dobro, te crkva sv. Kate u Vrbnju. Ovi sakralni objekti imaju veliki značaj za život lokalne zajednice i kulturni identitet, jer se uz njih vežu sakralne manifestacije, običaji i tradicije kao elementi nematerijalne kulturne baštine.</p>
3.	Nematerijalna kulturno-povijesna baština	Nematerijalna kulturna baština obuhvaća jezik, nošnju, običaje, svetkovine, folklor, tradicijske obrte, gradnju i druge elemente koji za lokalnu zajednicu imaju zajedničku nematerijalnu vrijednost. Turistička valorizacija ogleda se kroz mogućnosti organizacije različitih kulturnih događanja i edukativnih radionica. U tom slučaju baština postaje dio interpretacijske scenografije koja u turizmu ima osobitu privlačnu snagu jer turisti postaju aktivni sudionici čime se povezuju s lokalnom zajednicom ili samo promatraju, kulturno uzdižući se i zabavljajući. Jedinstveno doživljajno iskustvo kombinacija je interpretacije baštine (tzv. pričanje priča ili

		<i>storytelling</i>), edukacije i primjene suvremene infomacijsko-komunikacijske tehnologije.
4.	Kultura života i rada	Kulture života i rada nešto je uža kategorija nematerijalne kulturne baštine koja objedinjuje posebnosti tradicijske gradnje, obrta i rukotvorstva, različitih običaja i folklora, gastronomije, stočarstva, vinogradarstva i maslinarstva te druge druge kulturne specifičnosti koje ocrtavaju život lokalne zajednice kroz vrijeme i prostor. Općina Zadvarje pripada području Dalmatinske zagore koje zbog položaja ima svoje posebnosti. Te se posebnosti očituju kao gradnja temeljena na kamenu, škrta zemlja, težački život, stočarstvo, ratarstvo, gastronomija temeljena na mesu, specifični folklorni i glazbeni izričaj i dr. Turističke atraktivnosti temeljene na ovim elementima tvore osnovu za razvoj različitih turističkih proizvoda i doprinose prepoznatljivosti destinacije.
5.	Tradicionalni sajam robe i stoke	Tradicionalni sajam robe i stoke svakako je dio nematerijalne baštine te kulture života i rada, kojeg je zbog povijesnog značaja i duge tradicije održavanja potrebno izdvojiti. Naime, sajam u Zadvarju održava se već više od 200 godina, a posljednjih nekoliko godina održava se svakoga utorka. Zbog prodaje specifične i tradicionalne robe koju nije moguće kupiti u klasičnim trgovinama te domaćih životinja sajam je vrlo posjećen. Sajam se organizira uz samu prometnicu, što se može smatrati prednošću, ali i ograničenjem. U slučaju kvalitetnije turističke valorizacije i stvaranja prepoznatljivosti, valjalo bi razmisliti o njegovom premještanju na primjereniju lokaciju sa svom potrebnom infrastrukturom za prihvatanje izlagača i posjetitelja sajma. Klasični elementi sajma mogu se dodatno učinkovito povezati s drugim kulturno-zabavnim elementima (kulinarske radionice, gastronomske večeri, radionice tradicijskih zanata, prezentacija baštine, koncerti i sl.). Na ovaj način unaprjeđuje se kvaliteta sajma te se stvara njegova prepoznatljivost i atraktivnost. Sajam nije samo privlačan izletnicima, već je s ostalom turističkom ponudom Zadvarja namijenjen različitim segmentima turista.
6.	Povijesni događaji i znamenite osobe	Povijesni položaj i značaj Zadvarja kao vrata iz unutrašnjosti prema moru i nekadašnjoj Poljičkoj republici doprinijeli su stvaranju različitih povijesnih događaja i djelovanju znamenitih osoba. Od stoljetne borbe protiv Turaka, preko Mletačke republike i Francuske, pa sve do danas nizali su se različiti događaji i osobe. Najpoznatija priča vezana je uz Hasan-agu-Arapovića, muža opjevane Hasanaginice. Pričanje ove, ali i drugih priča o znamenitim događajima i osobama proizvod je kulturnog i edukativnog turizma koji se može oplemeniti suvremenom informacijsko-komunikacijskom tehnologijom.
		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Utemeljenje etno sela u kulturno-povijesnoj jezgri Zadvarja sa zavičajnim muzejom te tradicionalnim prihvatnim smještajnim i ugostiteljskim kapacitetima ➤ Razvoj turističkih proizvoda temeljenih na kulturno-povijesnoj materijalnoj i nematerijalnoj baštini ➤ Organizacija događanja temeljenih na kulturi života i rada ➤ Organiziranje edukativnih radionica o hrani, plesovima, vezu i ukrašavanju narodnih nošnji i sl. ➤ Organiziranje ponude glazbenih edukacija (radionice tradicionalnog pjevanja Dalmatinske zagore, radionice sviranja tradicionalnih instrumenata i dr.) ➤ Razvoj ponude kreativnoga turizma (pletanje, radionice keramike, kulinarske radionice, kušanje vina i maslinovoga ulja i sl.) ➤ Razvijanje gastronomskih ruta ➤ Razvijanje vinskih i maslinovih ruta ➤ Organizacija kulturnih i edukativnih ruta temeljenih na posebnostima Općine Zadvarje (utvrda Duare, etno selo,

	<p>Hidroelektrana Kraljevac, putovi znamenitih osoba, tradicionalni sajam i dr.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Organizacija kulturnih, sportskih, religijskih i drugih tematskih manifestacija ➤ Organizacija povijesno-specijaliziranih tura i predstava s kostimiranim sudionicima ➤ Razvijanje manifestacija temeljenih na povijesnim događajima i znamenitim osobama ➤ Organiziranje izložbi te raznih tematskih i kulturnih događanja ➤ Organiziranje koncerata ➤ Organiziranje predstava na stranim jezicima
--	---

3.1.3. Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Sportsko-rekreacijski sadržaji na području Općine Zadvarje namijenjeni su lokalnom stanovništvu, a za njihovo integriranje u turističku ponudu potrebna su veća ulaganja u infrastrukturu, odnosno u sportsko-rekreacijske građevine, terene i igrališta različitih namjena. Ovakvu infrastrukturu moguće je izgraditi u sklopu smještajnih objekata, koji bi između ostalog, omogućili sportsko-rekreacijske aktivnosti. Povoljna klima i očuvani okoliš svakako su pretpostavka za navedeno.

3.1.4. Prirodna lječilišta

Na ljudsko zdravlje pozitivno utječe mediteranska klima koja dominira ovim prostorom. Na području Općine ne postoje toplice, ljekovita blata ili neki drugi resursi za razvoj zdravstvenoga turizma.

3.1.5. Ceste, putovi i turističke staze

Ceste, putovi i turističke staze infrastruktura je koja unaprjeđuje kvalitetu turističke ponude destinacije. Biciklističke staze još se uvijek unaprjeđuju, a cjelovitim razvojem i obilježavanjem biciklističkih staza na području Općine ostvarit će se uvjeti za razvoj ponude cikloturizma.

Tablica 8. Ceste, putovi i turističke staze na području Općine Zadvarje

R. br.	Resurs	Opis resursa
1.	Šetnica uz gornji dio kanjona rijeke Cetine s vidikovcima	Trenutno uz gornji dio kanjona rijeke Cetine postoji neuređena šetnica s vidikovcem u jugoistočnom dijelu kanjona. S obzirom da je kanjon rijeke Cetine jedinstvena prirodna atrakcija i temeljni resurs ovog područja, postojeću šetnicu treba arhitektonski i sadržajno osmisлити s ciljem unaprjeđenja doživljaja i turističke valorizacije. Pri tom valja voditi računa o samom ambijentu prostora i okolišu. Kako bi se pojačala atraktivnost kanjona te avanturistički i sportsko-rekreacijski duh, na šetnici je moguće uvesti neke inovativne građevinske i tehnološke instalacije (vidikovci, čelično-staklene konstrukcije koje djelomično idu iznad kanjona, mostovi koji povezuju kanjon, zip line preko kanjona i sl.). Svakako treba voditi računa o prilaznim putovima (stepeništu, stazi) s gornjeg u donji dio kanjona, kao i o šetnici uz samu rijeku do Hidroelektrane Kraljevac. Ovakav cjelokupan zahvat u konačnici zahtjeva prostor za parkiranje automobila. Prilikom izgradnje navedenih elemenata valja obvezno voditi računa o pristupu osoba s invaliditetom.
2.	Biciklističke i pješačke staze	Na području Općine trenutno postoje biciklističke staze u duljini od oko 20 km. Određena duljina biciklističkih staza odnosi se na postojeće prometnice koje su upotrebljive zbog automobilskeg prometa niske

		<p>gustoće. Povoljna konfiguracija tla, klimatski uvjeti i očuvani okoliš preduvjeti su za razvoj cikloturizma, međutim, ukupna trenutna duljina staza nije dovoljna. Stoga je za ozbiljniji i kvalitetniji razvoj cikloturizma potrebno izgraditi infrastrukturu s pripadajućim sadržajima. Pri tom se kao biciklističke staze mogu koristiti postojeći i planirani požarni (vatrogasni) putevi, koje je potrebno umrežiti u biciklističke staze i rute na području Općine i Splitsko-dalmatinske županije.</p> <p>Pješačke trenutno postoje, no nisu potpuno u funkciji niti su primjerno trasirane i obilježene. Pješačke staze namijenjene su boravku na otvorenome i očuvanoj prirodi te provođenju sportsko-rekreacijskih aktivnosti. Valja ih osmisliti kroz privlačne i specifične pejzaže te povezati u smislenu mrežu na području Općine.</p>
3.	Gastro i enorute rute, rute maslinova ulja te kulturno-edukativne rute	<p>Kultura života i rada Dalmatinske zagore vezana je uz poljoprivredu, vinogradarstvo i maslinarstvo te stočarstvo. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u ruralnim područjima sve češće preuzimaju prezentacijsku i ulogu čuvara ovog dijela baštine. Navedeno se očituje kroz tradicionalan i ekološki uzgoj starih sorti, uzgoj i preradu domaćih životinja, gastronomiju i spravljanje tradicionalnih i zaboravljenih jela, uzgoj autohtonih vina i maslinova ulja i sl. Ovi elementi motivi su suvremenog turista, stoga ih je potrebno uklopiti u različite rute na području Općine i šireg područja.</p> <p>Materijalna i nematerijalna kulturno-povijesna baština opisana u podpoglavlju 3.1.2. čini osnovu za razvoj kulturno-edukativnih ruta različite tematike.</p>
	Moguće aktivnosti turističke valorizacije	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Razvoj ponude cikloturizma i promocija Općine Zadvarje kao cikloturističke destinacije ➤ Organiziranje sportskih i rekreativnih aktivnosti i natjecanja ➤ Razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i turizma na ruralnim područjima ➤ Razvoj tematskih gastronomskih ruta, ruta vina i maslinova ulja (janjetina, vino, maslina i sl.) ➤ Razvoj tematskih kulturno-edukativnih ruta i pričanje priča temeljenih na posebnostima kulturno-povijesne baštine Općine Zadvarje (utvrda Duare, etno selo, Hidroelektrana Kraljevac, putovi znamenitih osoba, tradicionalni sajam i dr.)

3.1.6. Atrakcija zbog atrakcije

Jedinstvene arhitektonske instalacije postoje u mnogim mjestima i gradovima, koji se doslovno natječu u jedinstvenosti i monumentalnosti, dok te instalacije postaju glavne i nezaobilazne atrakcije pojedinih destinacija. U Općini Zadvarje kanjon rijeke Cetine jedinstvena je prirodna atrakcija. Tu atrakciju moguće je dodano oplemeniti inovativnim građevinskim i tehnološkim rješenjima koja uključuju šetnicu s vidikovcima, čelično-staklene konstrukcije koje djelomično idu iznad kanjona, mostove koji povezuju kanjon, zip line preko kanjona i sl. Ovim zahvatima pojačava se privlačna snaga samog kanjona, a kanjon postaje atrakcija zbog atrakcije. Osim toga, ovi elementi potiču adrenalin te pozitivno koreliraju s avanturističkim i sportsko-rekreacijskim turizmom koji na ovome području ima potencijala za razvoj. Doživljaju dodatno doprinosi Hidroelektrana Kraljevac koja je sa svojim cjevovodima, pogonom i turbinama dio priče kanjona, te se nameće kao svojevrsna atrakcija. U tom kontekstu valja ju povezati s ostalim elementima privlačnosti kanjona i iskoristiti ju u kulturne i edukativne svrhe. U konačnici, u kulturno-edukativne, ali i zabavne svrhe svrstava se tradicionalni sajam koji također predstavlja atrakciju i može se unaprijediti, jer je na njemu moguće kupiti proizvode koji se inače ne mogu kupiti u klasičnim prodavaonicama, te vidjeti zaboravljene i izumrle predmete koji su se koristili u bliskoj prošlosti.

3.1.7. Turističke paraatrakcije

Turističke paraatrakcije obuhvaćaju prometnu infrastrukturu i servise putovanja, upravne i gospodarske sadržaje, zdravstvene građevine i usluge, obrazovne institucije i trgovine, odnosno predstavljaju ukupnost neizravne turističke ponude koja omogućuje turistima i izletnicima siguran, kvalitetan i ugodan boravak u destinaciji.

Područje Općine Zadvarje dobro je prometno povezano s ostalim dijelovima Hrvatske i s inozemstvom. Autocesta A1 Zagreb – Split – Dubrovnik s prometnim čvorištem (izlazom) Šestanovac omogućila je turistima iz središnjega i zapadnoga dijela Europe brzo i učinkovito putovanje, a niskotarifni i drugi zračni prijevoznici putem Zračne luke Split povezuju Splitsko-dalmatinsku županiju s brojnim europskim gradovima. Općina je također dobro prometno povezana magistralnim cestovnim pravcima prema unutrašnjosti i prema obali. Gradovi Split i Dubrovnik dobro su povezani pomorskim nacionalnim i međunarodnim linijama, putem kojih Zadvarje ostvaruje pomorske veze. Ovakva iznimno dobra prometna povezanost daje Zadvarju kao destinaciji komparativnu prednost.

U Zadvarju se nalaze upravni objekt Općine na čelu s načelnikom i ostalim službenicima. Gospodarske objekte i sadržaje čine nekoliko uslužnih i trgovačkih tvrtki. Općina ima vodovod i kvalitetnu vodu za piće koja se crpi iz rijeke Cetine, a kojom se ujedno napaja Makarska rivijera i drugi dijelovi županije. Elektroenergetski sustav je kvalitetan i stabilan, a Općinu električnom energijom snabdijeva Hidroelektrana Kraljevac smještena u kanjonu rijeke Cetine. Zdravstveni uvjeti zadovoljavaju potrebe domicilnoga stanovništva (ambulanta, hitna pomoć, ljekarna i sl.), no za veće zahvate i bolničko liječenje potrebno je otići u obližnja urbana središta. Škola i vrtić te dječje i sportsko igralište su u funkciji. Prometnice i nogostupi riješeni su na zadovoljavajući način, iako još uvijek ima mjesta na kojima ne postoje nogostupi. Taksi službe i najam vozila ne postoje. U Zadvarju posluje pošta, telefonija i javna rasvjeta su osigurani, kao i besplatni Internet na području Općine. Na području djeluje dobrovoljno vatrogasno društvo. Općina Zadvarje još nema riješen svoj vlastiti kanalizacijski sustav, što se ističe kao određeni nedostatak.

3.1.8. Ostali izravni turistički resursi

Ostali izravni turistički resursi predstavljaju ukupne popratne turističke i ugostiteljske aktivnosti, koje osiguravaju uvjete za provedbu turističkih aktivnosti i ugodan boravak turista.

3.1.8.1. Turističko-ugostiteljski objekti i prateći turistički sadržaji

Na području Općine Zadvarje registrirani su samo objekti privatnoga smještaja (apartmani i kuće za odmor). Ukupno na području ima 14 smještajnih jedinica i oko 90 kreveta. Na području posluju tri kuće za odmor više kategorije.

Tablica 9. Broj turističko-ugostiteljskih objekata u Općini Zadvarje u 2019. godini

TIP OBJEKTA	BROJ JEDINICA/OBJEKATA
Privatni smještaj	14 (90 kreveta)
Kuće za odmor	3
Turističke agencije	2
Restorani, konobe	2
Caffe barovi	2

Izvor: obrada autora prema podacima Općine Zadvarje

S obzirom na broj i potrebe domicilnog stanovništva, postojeći broj ugostiteljskih objekata je dovoljan. Međutim najveće ograničenje predstavlja nedovoljan broj i kvaliteta smještanih objekata koji se nalaze u obiteljskom smještaju. Njihova struktura također nije povoljna za smještaj veće grupe turista. U slučaju razvoja prethodno navedenih specifičnih oblika turizma (avanturistički, ekoturizam, sportsko-rekreacijski, lovni i ribolovni, kulturni i edukativni i dr.), tada je sukladno tome nužno razvijati sve prihvatne kapacitete. Po pitanju smještaja, potrebno je prije svega obnoviti i adaptirati postojeće objekte u tradicionalnom ruralnom stilu koji ocrta kulturu života i rada ovog područja. Kuće za odmor jedno su od rješenja jer nude kvalitetniju uslugu i više sadržaja. Osim toga, postojeći smještajni i ugostiteljski objekti s novo otvorenim objektima mogu se organizirati u model raspršenog ili difuznog hotela (zajednička recepcija, restorani i ostali sadržaji). Razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i agroturizma na ovom području također je primjeren oblik pružanja usluga smještaja, ugostiteljstva i drugih sadržaja. Smještaj u tim gospodarstvima može biti organiziran kao obiteljski smještaj (noćenje s doručkom) ili *boutique hotel* koji pruža usluge u duhu ruralnih područja. U konačnici, područje Zadvarja bogato je prirodnom baštinom na kojoj se temelji kamping turizam. Turisti koji borave u kampovima vole boraviti u prirodi i to im je jedan od prvih motiva. Na razini Europe kamping turizam je vrlo razvijen. Sukladno navedenom, smještajne kapacitete moguće je unaprijediti razvojem kamping turizma. Dakle, s obzirom da je Općina Zadvarje turistički nerazvijena, razvoj specifičnih oblika turizma na kojima će se graditi turistički proizvodi i ponuda mora ići paralelno s razvojem temeljnih prihvatnih kapaciteta i elemenata turističke ponude. Na taj će se način poduzetničke aktivnosti i pothvati međusobno nadopunjavati i pojačavati.

3.1.8.2. Turistički kadrovi

Turizam zapošljava kadrove u skladu s intenzitetom turističkih aktivnosti, a s obzirom na sezonalnost turizma Splitsko-dalmatinske županije, potražnja za turističkim kadrovima je uglavnom sezonska. Posljednjih godina izražen je problem nedostatka radne snage u turizmu, posebice u pružanju usluga više kvalitete. U Općini ne postoji turističko-ugostiteljska škola koja bi obrazovala turističke kadrove. Turistička tradicija i dugogodišnje školovanje turističkih kadrova na području Splitsko-dalmatinske županije provodi se u nekoliko središta (Split, Omiš, Makarska i dr.). Značajnu ulogu u osiguranju kvalificiranog kadra te školovanju i daljnjemu usavršavanju turističkih kadrova može imati hotelska kuća Bluesun Hotels & Resorts koja u gospodarskoj zoni posjeduje hotel za svoju radnu snagu. Osim toga LAG Adrion može provoditi različite programe unaprjeđenja vještina i kompetencija ljudskih resursa u turizmu, usmjerene primjerenom i kvalitetnom odgovoru na složene zahtjeve turističke potražnje.

3.1.8.3. Turističke zone (zone komercijalnoga turizma)

Prostorni plan uređenja Općine Zadvarje definira turističku zonu unutar koje se dozvoljava gradnja objekata za obavljanje ugostiteljsko-turističkih djelatnosti. Prema Službenom glasniku Općine Zadvarje (Općina Zadvarje, 2019), zone ugostiteljsko-turističke namjene su sljedeće:

- ugostiteljsko-turistička zona (UTZ) Pelegrin površine 8,2 ha na Dubcima (na moru),
- ugostiteljsko-turistička zona (UTZ) Šodani površine 7 ha u zaseoku Šodani, i
- ugostiteljsko-turistička zona (UTZ) Ograde površine 3,3 ha u Zadvarju na području gdje se sada nalazi vidikovac.

3.1.8.4. Turistička mjesta

Područje Općine Zadvarje svrstano je u turističko mjesto D razreda.

3.1.8.5. Turističke destinacije

Grad Split glavna je turistička destinacija Splitsko-dalmatinske županije. Međutim zbog sve većeg pritiska turizma u Splitu, a s ciljem njegova rasterećenja i produljenja turističke sezone, potrebno je razvijati turizam na otocima i zaleđu. I druga urbana središta na obali, poput Omiša i Makarske, su također preopterećena. Dalmatinska zagora predstavlja homogenu rivijeru (klaster) koja svojom jedinstvenošću i specifičnostima treba razvijati identitet prepoznatljive ruralne destinacije. U tom kontekstu, na području Općine Zadvarje mogu se razvijati različiti specifični oblici turizma namijenjeni određenom ciljnom segmentu turista koji će omogućiti dolaske turista tijekom i izvan glavne sezone. Osim toga, ovakva turistička ponuda u skladu je s motivima suvremenog turista i predstavlja privlačnost za turiste koji se nalaze na obalnom području, a koji žele ostvariti izlet tijekom svoga boravka u destinaciji.

3.1.8.6. Turističke agencije

Na području Općine Zadvarje posluju dvije turističke agencije koje, između ostalog, nude usluge avanturističkog turizma, poput raftinga na rijeci Cetini. Prema podacima Hrvatske turističke zajednice (2019), na području Splitsko-dalmatinske županije posluje više od 30 turističkih agencija koje nude usluge rezerviranja smještaja, izleta, prijevoza i drugih cjelovitih aranžmana namijenjenih posebnim interesima i motivima turista na razini županiji, države i šire. Nekolicina turističkih agencija nudi aranžmane na području Zadvarja te su uglavnom usmjerene na rijeku Cetinu i avanturistički turizam.

3.1.8.7. Turistička organiziranost

Prema Zakonu o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (NN, 152/08), turističke se zajednice osnivaju radi promicanja i unaprjeđenja turizma Republike Hrvatske i gospodarskih interesa pravnih i fizičkih osoba koje pružaju ugostiteljske i druge turističke usluge ili obavljaju drugu djelatnost neposredno povezanu s turizmom na način da upravljaju destinacijom na razini za koju su osnovane. Sukladno ovome, Turistička zajednica Grada Omiša nositelj je organiziranih turističkih aktivnosti vezanih uz Općinu Zadvarje. Općina nema turističko-informativni centar ili ured u mjestu, stoga se sve aktivnosti poduzimaju iz Omiša. Posljednjih nekoliko godina uspostavljen je internetski sustav prijave i odjave gostiju što je olakšalo dio poslovanja turističkih ureda. S obzirom na trenutni stupanj turističkog razvoja i relativnu zabačenost Zadvarja, uz istovremeni fokus Turističke zajednice Omiša na priobalna područja, ovakvo poslovanje je gotovo realno. U ovom trenutku navedena činjenica svakako predstavlja određeno ograničenje, koje će se sukladno budućem razvoju turizma na području Općine i reorganizacije sustava turističkih zajednica na razni hrvatske morati unaprijediti.

3.1.8.8. Sustav turističkoga informiranja: Turističke informacije i promidžbeni materijali

Turistička zajednica Grada Omiša kontinuirano i na različite načine promovira turističku ponudu područja kome pripada. Razvoj turizma na području Općine Zadvarje zahtjeva otvaranje turističko-informativnog centra koje će dobiti središnje mjesto za promidžbu turističke ponude cijele Općine i područja Dalmatinske zagore.

3.1.8.9. Turistička educiranost lokalnoga stanovništva

Prema podacima Popisa stanovništva iz 2011. godine Državnog zavoda za statistiku (DZS, 2011), od ukupnog stanovništva starog 15 i više godina, najveći broj stanovnika ima završenu srednju školu industrijske i obrtničke struke, a zatim tehničke i srodne struke. Oko 12% od ukupnog stanovništva ima završenu višu ili visoku školu (VI. i VII. stupanj prema Hrvatskom kvalifikacijskom okviru).

Značajnu ulogu u školovanju i daljnjem usavršavanju stanovništva i turističkih kadrova imaju srednje škole grada Splita, Omiša i Makarske kojima područje Općine gravitira (posebno Hotelijersko-turističke i ugostiteljske škole u ovim gradovima). Visoke škole na području Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatska obrtnička komora i Udruženje obrtnika Splitsko-dalmatinske županije, kao i mnoge druge turističke tvrtke također imaju ulogu u educiranju turističkog kadra. Osobito važnu ulogu u školovanju i usavršavanju ima hotelska kuća Bluesun Hotels & Resorts čiji hotel za radnu snagu se nalazi u Zadvarju. S obzirom na iskustvo poslovanja u turizmu tvrtke Bluesun Hotels & Resorts, s ovom hotelskom kućom se mogu razviti i provoditi različiti programi stjecanja vještina i kompetencija potrebnih na turističkom tržištu. Znanju i razvoju kompetencija može također doprinijeti LAG Adrion s programima vezanim uz razvoj turizma na ruralnim područjima. Dugogodišnja tradicija turizma na području Splitsko-dalmatinske županije navodi na zaključak kako je educiranost lokalnoga stanovništva zadovoljavajuća, međutim složeni zahtjevi turističkog tržišta uz istovremeni nedostatak kadra, sve više potiču na promišljanje o intenzivnoj potrebi stvaranja sofisticiranog i kvalitetnog kadra ne samo u županiji, već na cijelom području Republike Hrvatske.

3.1.8.10. Turistička atraktivnost susjednih destinacija

Grad Split najčešće je polazna točka za razgledavanje drugih turističkih destinacija Splitsko-dalmatinske županije. S obzirom na trendove, današnji turisti izrazito su mobilni, čemu doprinosi dobra i učinkovita prometna povezanost. U tom kontekstu, turisti kojima je sjedište Split ili neko drugo mjesto u županiji često posjećuju destinacije drugih županija, posebice onih obližnjih. Osobito su atraktivna i prometno lako dostupna zaštićena područja nacionalnih parkova i parkova prirode (PP Biokovo, NP Mljet, NP Krka, NP Paklenica, NP Plitvice i dr.). Dalmatinski gradovi Dubrovnik, Split, Trogir, Šibenik i Zadar također privlače svojim baštinom (dijelovi pod zaštitom UNESCO-a) i sadržajima. Dalmatinski otoci svojevrsni su rezervati kulture života i rada koji posebno privlače ljepotom prirode. U tom kontekstu, Dalmatinska zagora, pa tako i Općina Zadvarje, mogu biti sjedište turista za posjet drugim susjednim atraktivnim destinacijama kojih je obilje. Ovome ide u prilog činjenica da je područje Dalmatinske zagore još uvijek nedovoljno istraženo, pod manjim je pritiskom turizma nego obalna područja i mnogo mirnije za boravak.

3.1.8.11. Neizravni turistički resursi

Neizravni turistički resursi predstavljaju organiziranost lokalne zajednice i lokalnoga stanovništva koja je u funkciji zadovoljenja vlastitih životnih i radnih potreba. Općina Zadvarje ima funkcionalnu komunalnu infrastrukturu, no potrebno ju je unaprijediti. Ovo se osobito odnosi na sustav kanalizacije koji još uvijek ne postoji. Pojedine prometnice treba unaprijediti (sigurnost, signalizacija i sl.), a na mnogim mjestima još uvijek nedostaju nogostupi. Određena infrastruktura prilagođena je osobama s invaliditetom, no vidljivi su zahtjevi za njenim unaprjeđenjem. Općina ima vodovod i kvalitetnu vodu za piće iz rijeke Cetine. Elektroenergetski sustav je kvalitetan i stabilan, a električnom energijom Općinu opskrbljuje Hidroelektrana Kraljevac. Ambulanta i ljekarna zadovoljavaju osnovne zdravstvene potrebe domicilnoga stanovništva. Škola i vrtić te dječje i sportsko igralište su u funkciji. Pošta, telefonija, besplatni internet i javna rasvjeta su osigurani. Na području djeluje dobrovoljno vatrogasno društvo. Gospodarske objekte i sadržaje zadovoljava nekoliko uslužnih i trgovačkih tvrtki.

3.2. ZAKLJUČAK

Temeljem provedene analize resursno-atraksijske osnove može se zaključiti da Općina Zadvarje raspolaže s vrijednim resursima koji se mogu turistički valorizirati. Temeljni turistički resursi i turističke atrakcije na kojima se može razvijati i unaprjeđivati turizam Općine Zadvarje su sljedeći:

- geoprometni položaj, blizina atraktivnih destinacija i dobra prometna povezanost,
- mediteranska klima povoljna za provođenje aktivnosti na otvorenome tijekom duljeg godišnjeg razdoblja,
- jedinstveni geomorfološki spomenik prirode kanjon rijeke Cetine kao temelj za provođenje avanturističkog i sportsko-rekreacijskog turizma,
- jedinstvena prirodna baština te zaštićeni i očuvani okoliš kao temelj za provođenje avanturističkog i sportsko-rekreacijskog turizma, cikloturizma, ekoturizma te lovnog i ribolovnog turizma,
- bogata i vrijedna kulturno-povijesna baština kao temelj za provođenje kulturnog i edukativnog turizma,
- jedinstvena i posebna kultura života i rada kao temelj za razvoj eno-gastro turizma i ponude ruralnog turizma.

Temeljna ograničenja koja se nameću navedenim smjerovima razvoja proizlaze iz određenih izravnih i neizravnih turističkih resursa, a to su:

- nepovoljna demografska struktura i kvaliteta stručnog kadra te pad gospodarskih aktivnosti,
- nepovoljan broj, struktura i kvaliteta turističko-ugostiteljskih objekata i pratećih turističkih sadržaja koje je potrebno unaprijediti,
- nepovoljna turistička organiziranost i sustav turističkog informiranja koje je potrebno promijeniti,
- nezadovoljavajuća kvaliteta pojedinih dijelova komunalne infrastrukture koju je potrebno unaprijediti,
- imovinsko pravni odnosi koje je potrebno riješiti.

4. ANALIZA TRŽIŠNOGA POTENCIJALA

4.1. GLOBALNI TURISTIČKI TRENDovi

Turizam predstavlja globalni društveno-ekonomski i ekološki fenomen suvremenoga čovječanstva. Proteklih desetljeća bilježi kontinuirani rast. Prema podacima Svjetske turističke organizacije Ujedinjenih naroda (United Nations World Tourism Organization – UNWTO), koja kontinuirano prati svjetska turistička kretanja, turistički dolasci na svjetskoj razini povećali su se za više od četrdeset puta u posljednjih pola stoljeća. Snaga turizma se očituje kroz 1,326 milijardi ostvarenih turističkih dolazaka godišnje, udjelom od 10% u svjetskom BDP-u i udjelom od 10% u ukupnoj svjetskoj zaposlenoj radnoj snazi u 2017. godini (UNWTO, 2018). U istoj godini, prosječna stopa rasta globalnih turističkih dolazaka bila je 7%. Najposjećenije svjetske destinacije su Francuska, Španjolska, Sjedinjene Američke Države, Kina, Italija, Meksiko, Ujedinjeno Kraljevstvo, Turska, Njemačka i Tajland. Pritom su regije Europa (8,4%) i Afrika (8,6%) zabilježile iznadprosječne stope rasta međunarodnih turističkih dolazaka. Nadalje, najveća receptivna regija u svijetu je Europa s ukupno ostvarenih 671,7 milijuna međunarodnih turističkih dolazaka, što čini 51% svih međunarodnih dolazaka u svijetu. Unutar Europe najveći broj turističkih dolazaka bilježi Južna/Mediteranska regija s 267,4 milijuna dolazaka, pri čemu su najposjećenije destinacije Španjolska, Italija, Turska, Portugal, Grčka i Hrvatska (UNWTO, 2018). Prihodi od turizma su porasli za 4,9% u 2017. godini te su činili 1,186 milijardu Eura. Destinacije koje bilježe najveće prihode od turizma su Sjedinjene Američke Države, Španjolska, Francuska, Tajland i Ujedinjeno Kraljevstvo.

Preko polovice turista, ukupno 55% putuje radi odmora i rekreacije, dok 27% kao razlog putovanja navodi posjet prijateljima i rodbini, zdravlje, religiju i ostalo, 13% putuje radi posla te 6% zbog drugih razloga (UNWTO, 2018). Najviše ih putuje zračnim prijevozom (57%), zatim cestovnim prijevozom (37%), a samo mali postotak vodenim prijevoznim sredstvima (4%) i željeznicom (2%). Ukupno četiri od pet turista putuje unutar svoje regije (tzv. intraregionalni turizam), a najveće emitivno tržište u svijetu je Europa. Međutim, treba također napomenuti kako regija Azija i Pacifik generira svakog četvrtog turista u svijetu. Najveći potrošači u turizmu su Kinezi, Amerikanci i Nijemci (UNWTO, 2018).

4.2. TURISTIČKA POTRAŽNJA U OPĆINI ZADVARJE

4.2.1. Turistička potražnja u Hrvatskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji

Rezultati longitudinalnog istraživanja koje provodi Institut za turizam – Tomas ljeta 2017. pokazuju kako je prosječna dob turista u Hrvatskoj 41 godina, od čega 54% turista spada u dobnu skupinu od 30 do 49 godina. Fakultetsko obrazovanje imalo je 38% turista koji su bili obuhvaćeni istraživanjem, a 35% bilo je visoko obrazovano. U odnosu na 2014. godinu značajno raste broj turista s višim prihodima. Kada je riječ o pratnji na putovanju, gotovo polovina ispitanih turista (48,1%) Hrvatsku je posjetila u pratnji svoga partnera, a 37,8% u pratnji obitelji. Polovica turista (50,2%) Hrvatsku je posjetila tri i više puta, što pokazuje da se radi o lojalnim gostima. U odnosu na 2010. godinu, raste udio novih turista koji Hrvatsku posjećuju prvi puta, a u 2017. godini takvih je ukupno bilo 32,2%. Turisti kao motive dolaska navode pasivni odmor i opuštanje (55%), nova iskustva i doživljaje (31%), gastronomiju (29%), upoznavanje prirodnih ljepota (26%), zabavu (24%), dok 20% njih dolazi radi sporta i rekreacije. U

odnosu na 2014. godinu raste važnost motiva vezanih za aktivni odmor, dok se smanjuje važnost motiva pasivni odmor i opuštanje. Vrlo visok stupanj zadovoljstva turisti u Hrvatskoj izražavaju kada je riječ o prirodnim ljepotama i ljepotama krajolika, ljubaznošću osoblja u smještajnom objektu, osobnom sigurnošću, pogodnošću za provođenje obiteljskog odmora te atmosferom i ugođajem. Osim toga, visok stupanj zadovoljstva turisti vezuju za ekološku očuvanost. Prosječna dnevna potrošnja turista u Hrvatskoj je iznosila 78,77 Eura (Tomas ljeta 2017, Institut za turizam). Međutim, treba napomenuti kako je to manje od prosječne potrošnje stanovnika EU na inozemnim putovanjima, koja iznosi 89 Eura po noćenju (EU Tourism Trends).

Prema podacima iz istog istraživanja, prosječna dob ispitanih turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji je iznosila 38,3 godine, dakle malo je niža nego prosječna dob turista u Hrvatskoj. Međutim, kada se promatra obrazovna struktura turističke potražnje, onda se može zamijetiti da je u Splitsko-dalmatinskoj županiji veći postotak turista sa srednjom stručnom spremom (35,2%) nego na razini Hrvatske (26,9%), dok se istovremeno bilježi niži postotak turista s višom stručnom spremom (u Splitsko-dalmatinskoj županiji 25,9%, a u Hrvatskoj 35%), te s fakultetskom izobrazbom (u Splitsko-dalmatinskoj županiji 35,9%, a u Hrvatskoj 38,2%). Turisti Splitsko-dalmatinsku županiju većinom posjećuju s partnerom (54,8%), zatim s obitelji (29%), s prijateljima (13%), dok samo 3,2% njih dolaze sami. Prema motivima dolaska, turisti ovu županiju najčešće posjećuju radi pasivnog odmora i opuštanja (62,5%), zatim zbog gastronomije (33,3%) te novih iskustava i doživljaja (36,2%). Kada se promatra sredstvo dolaska u destinaciju, prevladava dolazak automobilom (54,2%), dok se istovremeno bilježi nešto veća stopa dolaska zrakoplovom (16,9%), u usporedbi s dolaskom zrakoplovom na razini Hrvatske kao destinacije. Skoro polovina turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji u destinaciji je prvi puta (47,5%). Po pitanju potrošnje istih, treba napomenuti kako je ona malo iznad prosjeka Hrvatske i iznosi 84,51 Eura. Turisti u Splitsko-dalmatinskoj županiji prosječno u borave 9,7 dana, a tijekom boravka u destinaciji najčešće se kupaju i plivaju, odlaze u restorane, slastičarne i kafiće, razgledavaju znamenitosti, odlaze na organizirane izlete i posjećuju lokalne zabave. Osim toga, zainteresirani su za eno i gastro ponudu te kulturu. Svakako valja istaknuti da su ispitanici turisti aktivni i često šetaju u prirodi te se iznadprosječno bave sportsko-rekreacijskim aktivnostima u prirodi. Istovremeno, najzadovoljniji su ljepotom prirode i krajolika te pogodnošću za provođenje obiteljskog odmora, a najnezadovoljniji određenim aspektima očuvanja okoliša.

4.2.2. Turistička potražnja u Općini Zadvarje

S obzirom na stupanj turističke razvijenosti Općine Zadvarje i službenu statistiku, trenutno ne postoje relevantni i službeni podatci o obilježjima turističke potražnje u Općini Zadvarje. Međutim, podatci vezani uz turističku potražnju na razini Hrvatske i svijeta, a posebice na razini Splitsko-dalmatinske županije, ukazuju na trendove u koje se Zadvarje sa svojim resursima može primjereno uklopiti. Navedeno proizlazi iz činjenice da su turisti izrazito mobilni i aktivni te iskazuju sve veću potrebu za prirodom, očuvanim okolišem i zdravljem, ali i specifičnostima kulture i gastronomije. Turistička razvijenost županije i pritisak turizma na obalnim područjima otvara priliku Zadvarju da iskoristi svoje posebnosti i privlači turističku potražnju u okviru specifičnih oblika turizma.

4.3. POTRAŽNJA PREMA AKTIVNOSTIMA – OBLICI TURIZMA

Temeljem analize stanja i resursa Općine Zadvarje mogu se definirati oblici turizma na kojima bi se trebao temeljiti budući razvoj turizma Općine. Navedeni oblici su komplementarni, odnosno nadovezuju se jedni na druge i moguć je njihov usporedni razvoj.

4.3.1. Turizam temeljen na prirodnim resursima

Turizam temeljen na prirodnim resursima obuhvaća bilo koju vrstu turizma kojoj je priroda osnovna privlačna atrakcija, a aktivnosti koje se odvijaju u ovom obliku turizma imaju široki spektar, od pasivnih do aktivnih ponašanja, kao i nepotrošne do potrošne upotrebe prirode (eng. *nonconsumptive to consumptive uses of nature*) (Jafari i Xiao, 2016, prema Coghlan 2006). Dakle, aktivnosti mogu sezati od pasivnog uživanja u krajoliku, flori i fauni, do vanjske rekreacije i avantura, ali isto tako i do lova i ribolova. Prema podacima Rainforest Alliance, ukupno 20% svjetskih putovanja je motivirano prirodom (CBI).

Upoznavanje prirodnih ljepota predstavlja motiv dolaska za 26,6% turista u Hrvatskoj. Isti motiv dolaska u Splitsko-dalmatinsku županiju navodi 24,8% turista (Tomas ljetno 2017, Institut za turizam). Općina Zadvarje obiluje prirodnim resursima, od kojih se posebno ističe kanjon rijeke Cetine. Dakle, uz mogućnosti pasivnog uživanja u krajoliku, iste prirodne ljepote omogućuju bavljenje različitim aktivnostima koje se nadovezuju uz ostale predložene oblike turizma. Ovaj oblik turizma usko je vezan uz različite meke sportske aktivnosti, a turisti uz to traže autentično iskustvo i povezanost s lokalnim stanovništvom i lokalnom kulturom (CBI).

4.4.2. Ekoturizam

Prema UNWTO-u, ekoturizam sadrži edukacijske i interpretacijske komponente te se uobičajeno organizira za male skupine. Organizaciju takvih putovanja uobičajeno provode specijalizirana mala poduzeća u lokalnom vlasništvu, a jedno od osnovnih obilježja ovog oblika turizma je minimiziranje negativnih učinaka na prirodni i društveno-kulturni okoliš. On podržava zaštitu prirodnih područja ostvarivanjem ekonomske koristi za lokalne zajednice, organizacije i za one koji su zaduženi za zaštitu prirodnih područja. Osim toga, ekoturizam također podržava zaštitu prirodnih područja stvaranjem radnih mjesta i mogućnosti zarade lokalne zajednice te zaštitu prirodnih područja podizanjem svijesti lokalnog stanovništva i turista o potrebi očuvanja prirodnih i kulturnih dobara (Čorak i Mikačić, 2006: 152). Kroz navedena obilježja provlače se dva osnovna cilja ekoturizma, a to su minimiziranje negativnih utjecaja na mjesto koje se posjećuje i održivi razvoj cijelog područja i lokalne zajednice, te stvaranje svijesti o očuvanju okoliša među lokalnim stanovnicima i turistima (Čorak i Mikačić, 2006). Općina Zadvarje posjeduje veliko bogatstvo netaknutih prirodnih resursa, a jednim dijelom ulazi u Park prirode Biokovo, stoga je neminovno od samog početaka intenzivnijeg turističkog razvoja voditi računa o očuvanju svih resursa, a posebice prirodnih. Očuvanje prirodnih resursa moguće je jedino uz odgovorno i održivo ponašanje, kako lokalnog stanovništva tako i svih turista i izletnika koji posjećuju Općinu Zadvarje.

4.4.3. Sportsko-rekreacijski turizam

Važnost sporta u turističkim aktivnostima seže još u doba antičkih Olimpijskih igara. Sportski turizam smatra se atrakcijom i može se definirati kao privremeni posjet izletnika, turista i obožavatelja sporta radi odmora kako bi promatrali i/ili fizički sudjelovali u događaju (Jafari i Xiao, 2016, prema Green i Laurence, 2003). Sportski turizam uključuje putovanja izvan mjesta uobičajenog boravka radi sudjelovanja u sportskim aktivnostima, rekreacije ili natjecanja, gledanja, odnosno praćenja različitih sportova ili posjeta sportskih atrakcija kao što su sportske dvorane i sl. (Hudson, 2012: 2). Ovaj oblik turizma usmjeren je na zadovoljavanje čovjekove potrebe za kretanjem, igrom, aktivnim odmorom i zabavom. Na taj se način doprinosi očuvanju zdravlja i produljenju životnog vijeka, a sve kroz stvaranje navika aktivnog i svrhovitog provođenja slobodnog vremena (Bartoluci i Čavlek, 2007). Gammon i Robinson (2003) ovaj oblik turizma dijele na tzv. „tvrđi“ (eng. *hard*) i „meki“ (eng. *soft*) sportski turizam. Pritom se tvrđi sportski turizam odnosi na aktivnu ili pasivnu uključenost u natjecateljskom događanju, dok meki sportski turizam obuhvaća aktivno rekreativno sudjelovanje u sportskim aktivnostima. Prema istraživanju Tomas ljeta iz 2017. godine, ukupno 19,8% turista u Hrvatskoj kao motiv dolaska navodi sport i rekreaciju. Međutim, samo 8,5% turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji isti motiv navodi kao glavni motiv dolaska. U odnosu na druge županije u Dalmaciji kao što su Šibensko-kninska (22%) i Zadarska županija (16,1%), kod Splitsko-dalmatinske županije taj motiv je značajno manje zastupljen (Tomas ljeta 2017, Institut za turizam).

Ovdje treba napomenuti kako Općina Zadvarje obiluje prirodnim resursima koji su pogodni za bavljenje različitim vrstama sportova, bilo da se radi o aktivnom ili pasivnom sudjelovanju, odnosno o tvrđim ili mekim oblicima sportova. S obzirom na geografski položaj, Općina se nalazi blizu drugih destinacija koje privlače velik broj turista radi sunca i mora, a kojima mogu ponuditi dodatne sportske sadržaje kako bi se upotpunila turistička ponuda šire destinacije.

4.4.4. Avanturistički turizam

Prema Adventure Travel Trade Association (ATTA), avanturistički turizam definira se kao putovanje koje uključuje najmanje dva od sljedeća tri elementa: fizičku aktivnost, prirodno okruženje te uključivanje u kulturu (eng. *cultural immersion*). Vukonić i Čavlek (2001: 29) smatraju kako je avanturističko putovanje „motivirano doživljajem novog i nepoznatog“. Putovanja koja uključuju sva tri elementa turistima pružaju potpuno avanturističko iskustvo (Global Report on Adventure Tourism). Avanturistički turizam jedan je od najbrže rastućih niša u turizmu, pri čemu privlači potrošače visoke platežne moći, istovremeno pomažući lokalnoj ekonomiji i potičući održivo ponašanje. Na taj se način stvaraju pozitivni učinci za destinaciju, njezine stanovnike i okruženje u kojemu se odvija. Vrijednost globalnog avanturističkog turističkog tržišta 2016. godine iznosila je 444.850 milijuna USD, a predviđa se da će do 2023. doseći 1.335.738 milijuna USD (Global Opportunity Analysis and Industry Forecast, 2017-2023). ATTA procjenjuje da se međunarodno tržište avanturističkog turizma u 2017. godini moglo procijeniti na vrijednost od 580 milijardi USD, s prosječnom godišnjom stopom rasta od 21% od 2012. godine (CBI). Prema izvješću Adventure Travel Trends Snapshot 2018, planinarenje se smatra glavnom avanturističkom aktivnošću, zatim ekoturizam, kulturni turizam, ekološka održivost, kulinarnost, biciklizam i safari. Prednost ovih putovanja je ta što se procjenjuje da 66% troškova putovanja turista ostaje u lokalnoj regiji. Osim toga, itinerari (putovanja) prilagođeni željama i potrebama turista (eng. *custom itineraries*) bilježe najveću potražnju u ovom dijelu putovanja. Nadalje, postoji potražnja za preookeanskim (eng. *long haul/ overseas*) putovanjima, zajedno s ekološki održivim, obiteljskim/

multigeneracijskim i solo putovanjima. Regije koje privlače najveći dio potražnje su Istočna Europa, Skandinavija, Južna Afrika i Jugoistočna Azija (Adventure Travel Trends Snapshot 2018). Što se tiče obilježja avanturista, treba istaknuti kako se radi o „ranim usvajačima“, odnosno općenito o turistima koji su spremniji „iskušati“, odnosno posjetiti nove destinacije, aktivnosti i turističke proizvode (Global Report on Adventure Tourism). No, u Global Report on Adventure Tourism navodi se također kako se popularne avanturističke aktivnosti mijenjaju vrlo brzo. Pri tome se ističu četiri aktivnosti ovisno o stupnju zrelosti, a to su skijanje (zrela aktivnost), biciklizam (aktivnost u razvoju), backpacking/trekking/ planinarenje (aktivnost u razvoju) te surfanje (nedovoljno razvijena aktivnost za zemlje u razvoju). Nadalje, prema Global Report on Adventure Tourism, avanturistički turizam obilježavaju četiri značajke. Avanturistički turizam je otporan, a to znači da su avanturisti strastveni i vole preuzimati rizik. On privlači potrošače visoke platežne moći koji su spremni platiti značajno više za uzbudljivo i autentično iskustvo. Neki izvještaji operatera navode da prosječno troše 3.000 dolara po osobi, a prosječno trajanje putovanja je osam dana. Troškovi putovanja ovise o duljini putovanja, luksuznosti, razini aktivnosti, destinaciji i naravno udaljenosti mjesta stalnog boravka i destinacije putovanja. Osim toga još jednom valja istaknuti kako avanturistički turizam podupire lokalne ekonomije te potiče održiva ponašanja. Aktivnosti koje su povezane s avanturističkim putovanjem su posjeti arheološkim nalazištima, *backpacking*, promatranje ptica, kampiranje, speleologija (eng. *caving*), planinarenje, upoznavanje lokalnog stanovništva, pridruživanje istraživačkoj ekspediciji ili safariju, jedrenje, ronjenje i ronjenje na dah, skijanje i *snowboarding*, surfanje, *trekking* itd. (Adventure Tourism Development Indeks 2018). Osim toga, trend u avanturističkim itinerarima su elementi *wellnessa*. Pritom se *wellness* ne smatra primarnim motivom putovanja. Prema Adventure Tourism Development Index-u, deset razvijenih zemalja sa snažnim potencijalom za izgradnju konkurentnosti temeljenom na avanturističkom turizmu su Island, Švicarska, Njemačka, Novi Zeland, Norveška, Švedska, Kanada, Finska, UK i Austrija. Kada se promatra konkurentnost prema regijama, Hrvatska je prva na popisu destinacija u regiji Istočna Europa i Središnja Azija. Nakon nje slijede Gruzija, Turska, Crna Gora i Kirgistan (Adventure Tourism Development Index). Ovdje je važno napomenuti kako se pri definiraju rang liste kod ovog indeksa ne uzima broj turističkih dolazaka, nego se radi o panelu od 185 stručnjaka iz područja avanturističkog turizma koji prema odabranim kriterijima definiraju liste destinacija, stoga se itekako može smatrati smjernicom za razvoj određenih oblika turizma u destinaciji.

Nova iskustva i doživljaji su s 30,2% treći najčešći motiv dolaska ispitanih turista u Splitsko-dalmatinsku županiju (Tomas ljetno 2017, Institut za turizam). Kada se uzmu u obzir aktivnosti turista u destinaciji za vrijeme odmora, onda se može zamijetiti kako 11,9% turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji navodi da su se bavili avanturističkim sportovima (rafting, zmajarenje, paragliding, slobodno penjanje, bungee jumping)/ adventure sports (rafting, gliding, paragliding, free climbing, bungee jumping). Taj postotak je viši od hrvatskog prosjeka (11,1%), a značajno viši u odnosu na druge županije kao što su Šibenik-kninska (2,8%), dok je u Istarskoj županiji ta aktivnost najviše zastupljena (18,6%) (Tomas ljetno 2017, Institut za turizam). Općina Zadvarje obiluje prirodnim bogatstvima pogodnima za bavljenje avanturističkim sportovima, stoga bi avanturistima bila idealan poligon za provođenje aktivnog odmora, od zipline-a, raftinga, planinarenja, slobodnog penjanja, kanjioninga i brojnih drugih avanturističkih sportova.

4.4.5. Cikloturizam

Cikloturizam uključuje aktivnosti onih čije putovanje traje više od 24 sata ili jednog noćenja te kod kojih je bicikl sastavni dio putovanja (Jafari i Xiao, 2016, prema Ritchie, 1998: 569). Prema CBI-ju (Centre for

the Promotion of Imports from developing countries), cikloturizam se odnosi na putovanja radi odmora kod kojih je biciklizam glavna svrha putovanja. Kod takvih putovanja bicikl nije samo prijevozno sredstvo nego sastavni dio iskustva putovanja. Putovanja u okviru cikloturizma mogu biti različita, a mogu obuhvaćati putovanja kod kojih su cikloturisti smješteni u jednoj destinaciji nekoliko dana, ali svakodnevno odlaze na putovanja u druga mjesta te može biti takav da cikloturisti posjećuju različite destinacije na proputovanju. Cikloturizam se smatra soft avanturističkim ili sportskim turizmom. Sportska aktivnost, blizina prirode, fleksibilnost, zdravlje te promjena svakodnevice su pet najčešćih motiva cikloturizma. Dodatnih pet su informativnost, učenje o ljudima i zemlji, odmor, kulturna baština i prethodno iskustvo s cikloturizmom (The European Cycle Route Network). Iz navedenih motiva proizlazi i širok spektar: proizvoda i usluga (sport, relaksacija, promatranje biciklističkog događaja), vrsta bicikla (bicikli za ture, planinski bicikl, bicikl za utrke), razina organizacije (individualno planirano, vođena tura), vrsta ruta (u etapama, eng. *Multistage* ili s bazom, eng. *center based*), te duljine putovanja (višednevna, dnevna, kratki izlet) (Jafari i Xiao, 2016). Njemački cikloturisti ističu kao glavne razloge odabira određene biciklističke rute ili područja: sigurnost (nisku gustoću prometa), jednostavnost korištenja (signalizacija), te raznolikost rute i smještaj/prehrana koji su im značajniji od informativnih materijala, pristup javnom prijevozu, gustoća umreženosti ruta, trgovina za održavanje bicikala i infrastruktura na odmorištima (The European Cycle Route Network). Europski cikloturisti su nešto češće muškarci nego žene, često između 40 i 60 godina, visokoobrazovani s višom razinom prihoda, vole biti blizu prirode, uživaju se baviti biciklizmom kao vrstom sporta ili fizičke vježbe, često putuju u parovima ili malim grupama te često sami organiziraju putovanje i smještaj (CBI). Isto potvrđuje i izvješće The European Cycle Route Network, u kojemu se navodi da su socio-ekonomske karakteristike cikloturista u brojnim istraživanjima slične, s obzirom da se radi o visokoobrazovanima s visokom razinom prihoda, srednje dobi, a putuju u parovima bez djece (The European Cycle Route Network). Istraživanja u Njemačkoj i Velikoj Britaniji su pokazala da je glavna sezona za cikloturiste i dnevne izletnike od svibnja do kraja kolovoza (ukupno 79% putovanja je zabilježeno u ta četiri mjeseca) (The European Cycle Route Network, prema Trendscape, 2008a). Uz to treba napomenuti kako 45% cikloturista koristi svratišta, motele, prenoćišta i obiteljska imanja te 40% njih koristi smještaj u hotelima (The European Cycle Route Network). Prema Akcijskom planu cikloturizma ma razini hrvatske, cikloturisti u prosjeku dnevno troše 53 Eura s uključenim smještajem, a jednodnevni posjetitelji u prosjeku 16 Eura (Institut za turizam, 2015).

Europa je ključna emitivna destinacija avanturističkog turizma, uključujući cikloturizma. U 2017. godini na društvenom mediju Pinterest zabilježen je porast interesa od 142% za biciklističkim turama, stoga se ovaj podoblik avanturističkog putovanja može smatrati najpopularnijim (CBI). Cikloturizam uobičajeno obuhvaća veći broj sudionika u zemljama gdje se bicikli često koriste u dnevnoj upotrebi i gdje postoji dobra biciklistička infrastruktura. Pritom se Zapadna Europa smatra regijom gdje je ova niša dobro razvijena (Jafari i Xiao, 2016, prema Weston et al., 2012). Uobičajeno se u tom kontekstu spominju države poput Danske, Njemačke, Nizozemske i druge države u kojima postoji dobra umreženost (The European Cycle Route Network, prema Larsen, 2007). Izvještaj CBI-ja navodi da od 56% do 71% stanovnika Nizozemske, Danske i Finske koristi bicikl nekoliko puta tjedno, dok u Mađarskoj, Njemačkoj, Švedskoj i Poljskoj od 43% do 45% stanovnika bicikl koristi više od jednom tjedno (CBI). Iz prikazanih podataka je vidljivo kako su Skandinavske zemlje potencijalno emitivno tržište za privlačenje cikloturista. Kada se radi o prednostima cikloturizma u odnosu na neke druge oblike turizma, onda svakako treba istaknuti značajno manji utjecaj na okoliš. Radi se o dobrom primjeru turističkog proizvoda s niskim utjecajem ugljičnog dioksida (osim automobila i drugih prijevoznih sredstava s kojima se dovoze), što bi se moglo razviti kao glavni oblik tzv. *slow travel* ili sporih putovanja diljem Europe (The European Cycle Route Network). Jafari i Xiao (2016) kao važno

obilježje cikloturizma ističu pozitivan utjecaj na lokalnu ekonomiju u nerazvijenim regijama. Osim toga, isti autor navodi kako cikloturisti više koriste ekološki prihvatljive oblike prijevoza i putuju na manje udaljenosti od svojih uobičajenih mjesta boravka, stoga takav oblik turizma ima manji utjecaj na klimatske promjene (prema Weston et al., 2012).

Prema istraživanju Tomas ljeta 2017, ukupno 12,6% turista u Hrvatskoj se tijekom svog odmora bavi vožnjom bicikla, a u Splitsko-dalmatinskoj županiji svega 4,6%. Kada se taj podatak uspoređi s drugim županijama, može se zamijetiti kako je ova aktivnost značajno manje zastupljena u Splitsko-dalmatinskoj županiji nego u drugim županijama. Kako bi se unaprijedio upravo ovaj segment turističke ponude potrebno je turistima osigurati potrebnu infrastrukturu i promovirati ovaj oblik turizma, s obzirom na sve pogodnosti koje Općina Zadvarje pruža.

4.4.6. Lovni i ribolovni turizam

Lovni turizam vrsta je aktivnosti u divljini kod koje osoba putuje iz mjesta svoga stalnog boravka, a glavni razlog putovanja je lov, bilo da se radi u prirodnom okruženju ili u okruženjima koji su stvoreni za svrhu lova (Jafari i Xiao, 2016. prema Lovelock, 2008). Prema Čorak i Mikačić (2006: 196) svaki lovac koji odlazi u lov u trajanju od najmanje 24 sata izvan okvira gospodarenja svoje matične lovne organizacije smatra se turistom. Dryden i suradnici (2007) navode kako ovaj oblik turizma može biti nepotrošan i potrošan (eng. *non-consumptive or consumptive*) (Jafari i Xiao, 2016). Pritom se kod nepotrošnog podrazumijeva praćenje, promatranje ili fotografiranje životinja, odnosno može uključivati učenje o prirodnim okruženjima i ekosustavima, dok se kod potrošnog podrazumijeva hvatanje, ozljeđivanje ili ubijanje životinja u svrhu hrane, trofeja ili konzervacije. U Europi postoji preko 7 milijuna lovaca, a neke od zemalja s najvećim brojem lovaca su Francuska, Španjolska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Italija (Hunting in Europe). Lovci su dobri potrošači, s obzirom da lovni turizam obilježava svojevrstan elitni karakter. Prema nekim podacima više od 50% njemačkih lovaca potroši između 1.250 i 3.000 Eura po lovu (Čorak i Mikačić, 2006: 194).

Ribolovni turizam se pak definira kao „skup aktivnosti koje provode profesionalci kako bi unaprijedili svoje prihode, promovirali i valorizirali svoju profesiju i socio-kulturnu baštinu, ali isto tako kako bi potaknuli održivo korištenje morskog ili vodnog ekosustava“ (Jafari i Xiao, 2016, prema MAREMED 2013). Pritom se razlikuju tri vrste ribolovnog turizma, a to su ribolov iz zabave, odnosno igre (eng. *game*), ribolov u slatkim vodama te ribolov u moru ili uz more (Jafari i Xiao, 2016, prema Smith 2014). Razvoj ribolovnog turizma moguć je na mirnijem toku rijeke Cetine, ali isto tako u Jadranskom moru u uvali Vruja. Dakle, Općina Zadvarje ima zasigurno preduvjete za razvoj ovog oblika turizma, posebice jer omogućuje dvije vrste ribolova, i to u rijeci i moru.

4.4.7. Kulturni turizam

Na Generalnoj skupštini UNWTO-a u Kini 2017. godine predložena je sljedeća definicija kulturnog turizma: “Kulturni turizam je vrsta turističke aktivnosti kod koje je posjetiteljeva osnovna motivacija da nauči, otkrije, iskusi i konzumira opipljive i neopipljive kulturne atrakcije/ proizvode u turističkoj destinaciji. Te atrakcije/ proizvodi odnose se na set karakterističnih materijala, intelektualnih, duhovnih i emocionalnih obilježja društva koje uključuju umjetnost i arhitekturu, povijenu i kulturnu baštinu, kulinarsku baštinu, literaturu, glazbu, kreativne industrije i životnu kulturu vezanu za način života,

sustav vrijednosti, vjerovanja i tradicije” (UNWTO Report on Tourism and Culture Sinergies). Dakle, radi se o putovanjima motiviranim kulturom, a u njih se ubrajaju studijska putovanja, kazališne i kulturne ture, putovanja na festivale i slične događaje, posjete povijesnim lokalitetima i spomenicima, putovanja kako bi se proučavala priroda, folklor ili umjetnost te hodočašća (Čorak i Mikačić, 2006).

Kulturni turizam se prvenstveno bazira na kulturi kao glavnom elementu, međutim obuhvaća i povijest, religiju, likovnu umjetnost, glazbu i plesove, običaje, kuhinju te ostale tradicionalne zanatske vještine. Među vodećim industrijama u svijetu zasigurno se mogu izdvojiti kultura i turizam s vodećom stopom rasta, stoga se može utvrditi kako je kulturni turizam postao jedan od najboljih razvojnih smjerova za mnoge zemlje i regije diljem svijeta (Jurin, 2016). Prema statistici Svjetske turističke organizacije kulturni turizam čini 37% svih turističkih putovanja i ima godišnju stopu rasta od 15% te se smatra da će do 2020. imati jednu od glavnih uloga na turističkom tržištu (Jurin, 2016). Bywater (1993) razlikuje tri kategorije kulturnih turista, a to su turisti motivirani kulturom, turisti inspirirani kulturom i turisti privučeni kulturom (Čorak i Mikačić, 2006: 122). Ukupno 12,3% turista koji su posjetili Hrvatsku 2017. godine, kao motiv dolaska naveli su upoznavanje kulturnih znamenitosti i događanja. Isti motiv dolaska navodi 12,9% turista koji su iste godine boravili u Splitsko-dalmatinskoj županiji (Tomas ljetno 2017, Institut za turizam). Općina Zadvarje svojom materijalnom i nematerijalnom kulturnom baštinom ima mnoštvo toga za ponuditi turistima i izletnicima, međutim potrebno je bolje razviti i prezentirati kulturno-turističku ponudu kako bi se privukao ovaj segment turističke potražnje.

4.4.8. Eno-gastro turizam

Kroz prezentaciju autohtonih jela i pića turistima se pruža uvid u način života lokalne zajednice. Kulinarski turizam (eng. *culinary, food or gastronomy*) je putovanje motivirano hranom koja uobičajeno nije dio svakodnevnog života pojedinca. Ovaj oblik turizma podrazumijeva konzumaciju specifične hrane kao glavnog motiva putovanja (npr. kulinarski festivali), kao i ona kod kojih je gastronomija komplementarna motivacija drugim motivima putovanja (Jafari i Xiao, 2016). Neki od podoblika tzv. turizma hrane i pića, su kulinarski turizam, vinski turizam, pivski turizam i turizam motiviran čajem (Jafari i Xiao, 2016, prema Hall i Sharples 2003: 10). Drugi najčešći dolazak u Splitsko-dalmatinsku županiju je upravo motiv uživanja u jelu i piću te gastronomija (33,3%), što je prosječno više nego na razini Hrvatske kao turističke destinacije (29%) (Tomas ljetno 2017, Institut za turizam). Istraživanje Food Travel Monitor 2016 navodi da danas 93% svih putnika putuje zbog hrane (tzv. *food travellers*). Pritom se misli na putnike koji su u posljednjih 12 mjeseci sudjelovali u nekim kulinarskim školama, turama vezanima za hranu ili su obavili kupovinu u lokalnoj trgovini ili specijaliziranoj gurmanskoj trgovini. Treba napomenuti kako isti izvor navodi da prema nekim procjenama turisti ukupno na putovanju potroše oko 25% svog budžeta na hranu i piće. To se može razlikovati ovisno o vrsti destinacije pa u luksuznim destinacijama može biti cca. 35% budžeta, dok u destinacijama koje su nižeg cjenovnog razreda to može biti oko 15% (World Food Travel Association). Uz to, Food Travel Monitor 2016 također navodi da 81% turista ističe kako uče o hrani i piću kada posjećuju određenu destinaciju, a isti postotak smatra kako hrana i piće pomažu u učenju o lokalnoj kulturi. Općina Zadvarje njeguje tradicionalni sajam svakog utorka te kroz tu manifestaciju turistima približava širok spektar namirnica koje se koriste u lokalnoj gastronomiji, ali i gotovih jela i pića koja mogu probati. Osim toga, kroz kulturu života i bogatu gastro-ponudu Dalmatinske zagore svojim posjetiteljima mogu ponuditi jela iz ekološkog uzgoja. Na ovaj način se svim turistima i izletnicima približava lokalna kultura i način života lokalnog stanovništva, čime se obogaćuje turistička ponuda ove destinacije.

4.4.9. Edukativni turizam

Edukativni turizam odnosi se na „program u okviru kojeg sudionici putuju na određenu lokaciju kao grupa, a glavna svrha je uključivanje u iskustvo učenja izravno povezano s lokacijom koju posjećuju“ (Bodger, 1998). Edukativnim turistima (eng. *edu-tourists*) se smatraju „individualci ili grupe koji putuju i borave u mjestima izvan svog uobičajenog mjesta boravka više od 24 sata i ne više od jedne godine, i to sa svrhom učenja, posla, odmora i drugih aktivnosti“ (Abubakar, Shneikat i Oday, 2014, prema World Tourism Organization, 2012). Ovaj oblik turizma obuhvaća različite škole, radionice, seminare, volontiranje, stručnu praksu i dr., te predstavlja vrlo popularan oblik učenja. Čorak i Mikačić (2006) navode kako se u literaturi također spominju i tzv. „odgojno-obrazovni boravišni kampovi“, koji služe kao svojevrsni obrazovni centri u kojima se organiziraju obrazovni programi kroz koje se stječu dodatna znanja i vještine. U takvim kampovima posjetitelji su najčešće mladi, a smješteni su u šatorima i/ili bungalovima.

S obzirom da su u ovaj oblik turizma većinom uključeni mladi, vrlo usko su povezana s putovanjima mladih. Prema podacima WYSE Travel Confederation i UNIWTO-a, vrijednost putovanja mladih je iznosila oko 190 milijardi USD 2009. godine, a do 2104. je ta brojka porasla na 286 milijardi USD. Procjene govore o tome da će do 2020. godine 370 milijuna mladih putovati čija će vrijednost putovanja doseći 400 milijardi USD (Global Report on the Power of YouthTravel). Iako se uobičajeno navodi kako mladi nemaju novaca, ali imaju vremena za putovanja, podatci o potrošnji opovrgavaju te navode. Istraživanje WYSE Travel Confederation iz 2014. godine pokazuje da milenijci prosječno potroše 2.160 USD tijekom svog (glavnog) putovanja, što je značajno više od prosječnog međunarodnog turista koji je 2013. godine potrošio prosječno 1.097 USD na svome putovanju. S obzirom na to da mladi ostvaruju prosječno duža putovanja, oni troše prosječno dvije trećine više od drugih turista (Global Report on the Power of Youth Travel). Turizam mladih obilježava značajan doprinos lokalnoj zajednici, kako ekonomski, tako i društveni i kulturološki, s obzirom da mladi često obavljaju određene plaćene poslove u lokalnoj zajednici kako bi zaradili dodatna sredstva potrebna za putovanje. Uz to, brojni mladi uključeni u visoko obrazovanje putuju kako bi učili, radili ili volontirali. Na taj način uče nova znanja i vještine, ali isto tako lokalnoj zajednici ostavljaju dio svojih znanja i vještina. Dakle, jedan od glavnih motiva putovanja mladih je upravo interakcija s lokalnom zajednicom i upoznavanje načina života ljudi koji žive u zemlji koju posjećuju. Ako su zadovoljni, mladi turisti često u budućnosti žele ponovno posjetiti destinacije koje su im se dojmile u mladosti (pa se tako 58% *backpacker-a* želi vratiti u destinaciju tijekom idućih pet godina). Kroz privlačenje mladih u destinaciju stvaraju se lojalni turisti za budućnost (Global Report on the Power of Youth Travel).

Ovaj oblik turizma predstavlja perspektivnu nišu za Općinu Zadvarje, s obzirom da bi mogla obuhvatiti organizaciju ljetnih škola, kampova, seminara i sl. za djecu i mlade različitih uzrasta. Pritom su potencijalno tržište djeca i mladi iz šireg područja Splitsko-dalmatinske županije, ali također iz cijele Hrvatske i šire. Pritom je prednost Općine Zadvarje neposredna blizina autoceste, bogatstvo i raznolikost prirodnih resursa, materijalne i nematerijalne kulturne baštine, blizina mora, sigurnost i blizina drugih destinacija.

4.4.10. Kamping turizam

Kamp je „kolektivna vrsta smještaja u ograđenom prostoru za šatore, kamp prikolice i autodomove gdje se mogu pružati određene turističke usluge“ (Čorak i Mikačić, 2006: 66). Prvotno se kamping smatrao

jeftinim oblikom smještaja gdje su turisti tijekom svog odmora spavali u šatorima u prirodi. Danas se ova vrsta turizma više ne smatra jeftinim oblikom putovanja, jer se vezuje uz različita motorizirana vozila koja turistima predstavljaju svojevrsan dom na kotačima. Ova vrsta turizma odnosi se na kampove gdje turisti borave u ograđenim prostorima u pitoresknom prirodnom okruženju, koja se razlikuje po opremljenosti i sadržajima (Jafari i Xiao, 2016). U Republici Hrvatskoj kampovi čini 20% svih smještanih kapaciteta (61,4% čine privatne sobe, a hoteli i aparthoteli 11%). U 2017. godini ukupno je 16,2% dolazaka i 22,1% noćenja turista ostvareno u kampovima i kampiralištima. Pritom treba napomenuti kako su strani turisti u kampovima prosječno ostvarili 6,8 noćenja, što predstavlja prosječno najveći broj noćenja prema vrsti objekta. Slično ostvaraju i domaći turisti koji su 2017. godine u kampovima ostvarili prosječno 6,2 noćenja (Turizam u brojkama, MINT). Najčešće aktivnosti koje navode turisti koji borave u kampovima su pasivni odmor, nova iskustva i doživljaji te uživanje u jelu i piću (Tomas ljeta 2017, Institut za turizam). Dakle, turisti u kampovima borave u destinaciji prosječno duže nego drugi turisti, a tijekom odmora se bave različitim aktivnostima i koriste različite sadržaje. Pri tom su motivirani boravkom u prirodi gdje su kampovi najčešće smješteni. Općina Zadvarje geografski je prikladna za razvoj odmorišnog kampa na putu prema Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Istovremeno, na ovaj način se povećava broj smještajnih kapaciteta kojih u Zadvarju nedostaje.

5. SWOT ANALIZA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE

Analiza okruženja predstavlja jedan od preduvjeta za kvalitetan odabir strateškog pravca razvoja, stoga se pristupilo izradi SWOT analize koja daje pregled vanjskih i unutarnjih čimbenika turističkog tržišta Općine Zadvarje. SWOT analiza predstavlja vrednovanje snaga, slabosti, prilika i prijetnji okruženja promatranog područja. Vanjska analiza odnosi se na vrednovanje prilika i prijetnji iz okruženja, a unutarnja analiza razmatra snage i slabosti promatranog područja.

Snage predstavljaju jake točke turističke destinacije, a slabostima se određuju slabe točke turističke ponude i turističke potražnje. Slabosti je potrebno priznati i suočiti se s njima, što zna biti vrlo teško. Prilike predstavljaju mogućnosti za rast na tržištu, a njihovo prepoznavanje i korištenje često dovodi do konkurentske prednosti destinacije na tržištu. Prijetnje su vanjski čimbenici koji su donositeljima odluka izvan kontrole, ali ih je važno pravovremeno prepoznati kako bi se mogle uključiti u proces odlučivanja.

SWOT analiza je za potrebe Strategije izrađena na temelju zaključaka proizašlih iz:

- fokus-grupa provedenih s lokalnim dionicima turističke destinacije Zadvarje,
- polustrukturiranog intervjua s predstavnikom Općine,
- dosadašnjih znanstvenih spoznaja o turizmu.

Tablica 10. SWOT analiza turizma Općine Zadvarje

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ povoljni klimatski uvjeti ➤ povoljan geografski položaj ➤ atraktivnost i očuvanost prirodne baštine ➤ atraktivnost materijalne i nematerijalne baštine ➤ Hidroelektrana Kraljevac ➤ korištenje obnovljivih izvora energije ➤ uvedene mjere za poticanje demografskog rasta ➤ blizina velikih turističkih središta ➤ dobra prometna povezanost (blizina autoceste, magistralnih cesta te zračne i pomorske luke) ➤ bogatstvo tradicionalne gastronomije ➤ bogata nematerijalna baština ➤ redovne autobusne linije s većim gradovima u RH ➤ niska stopa nezaposlenosti ➤ postojanje gospodarske zone ➤ tradicija stočnog sajma ➤ otvorenost lokalne zajednice prema razvoju ➤ blizina NP, PP i drugih zaštićenih područja 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ nepovoljan geografski oblik za upravljanje ➤ neplanska (divlja) gradnja uz obalu ➤ velik udio starog stanovništva ➤ nedostatak stručne radne snage ➤ nepovoljna struktura smještajnih kapaciteta ➤ nepostojanje imidža destinacije ➤ nedovoljno razvijena kulturna ponuda ➤ neiskorištenost povijesnih atrakcija u turističkoj ponudi ➤ nedovoljna pokrivenost brzim Internetom ➤ trenutni proračun Općine nije dovoljan za provedbu svih željenih projekata ➤ neriješeni imovinski odnosi ➤ nedostatna iskorištenost gospodarske zone ➤ nedostatak komunalne infrastrukture ➤ loša infrastruktura na plažama, pristupni putevi i signalizacija ➤ nedovoljno korištenje novih tehnologija ➤ nedostatna marketinška aktivnost ➤ nekvalitetno organiziran promet u mirovanju kao i prometna regulacija ➤ nedostatak dodatne ponude u turizmu

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ devastacija prostora kroz realizaciju projekata sukladno trenutnom prostornom planu ➤ relativno malen općinski proračun za realizaciju velikih projekata ➤ nizak stupanj organizacije civilnog društva i lokalnih inicijativa ➤ problem vlasništva nad nekretninama ➤ manjak iskustva i znanja o programima ruralnog razvoja
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ➤ valorizacija poljoprivredne proizvodnje u turizmu ➤ samoodrživost u smislu samooskrbljivanja ➤ povezivanje s ponudom u priobalnim destinacijama i razvoj izletničkog turizma ➤ razvoj kamping turizma ➤ razvoj ponude avanturističkog (adrenalinskog) turizma ➤ struktura terena pogodna za razvoj ponude cikloturizma ➤ strategija Republike Hrvatske usmjerena je prema razvoju kontinentalnih područja ➤ samoodrživost ➤ mogućnost apliciranje na EU fondove ➤ privlačenje investitora ➤ privlačenje educirane radne snage ➤ izgrađenost autoceste i razvoj telekomunikacija 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ turistička i graditeljska eksploatacija uz kanjon rijeke Cetine ➤ smanjenje broja stanovnika ➤ razvijene konkurentne destinacije ➤ visoki porezi, česte izmjene poreznih propisa za poduzetnike u RH ➤ gašenje hidroelektrane ➤ politička previranja na razini države

Temeljem izrađene SWOT analize može se zaključiti da Općina Zadvarje trenutno raspolaže s manje snaga nego slabosti. Ovakva situacija uobičajeno nije pozitivna u promatranju budućega strateškog razvoja. Taj omjer ipak nije značajan, pa se može pretpostaviti da je uz kvalitetno korištenje postojećih snaga i svladavanje vlastitih slabosti, moguće iskoristiti postojanje velikog broja prilika te tako postati kvalitetna turistička destinacija. Ne može se zanemariti postojanje vanjskih prijetnji na koje se ne može utjecati, no njihov je obujam značajno manji naspram prilika. U odabiru razvojne strategije nužno je osmisliti i razraditi ciljeve, mjere i prioritete te jasno definirati nositelje pojedinih aktivnosti. Na taj način će se ojačati snage u cilju korištenja prilika, uz istovremeno smanjenje slabosti, čime će se potaknuti turistički razvoj područja.

Primijenit će se i strategija fokusiranja, s obzirom da je ovaj turistički proizvod namijenjen točno određenoj skupini ljudi, odnosno ciljnim segmentima turističke potražnje opisanim u prethodnom poglavlju.

6. KONCEPCIJA RAZVOJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE

6.1. MISIJA RAZVOJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE

Misija izražava temeljne vrijednosti i smjernice ponašanja koje dovode do ostvarenja zacrtane razvojne vizije te određuje način na koji će se destinacija razvijati i kako će se njome upravljati. Relativno je općenita i ne uključuje mjerljive ciljeve koji su podložni promjenama. Misija turističkog razvoja predstavlja temelj operacionalizacije razvoja turizma destinacije, stoga treba sadržavati jasne i nedvosmislene odgovore na najmanje četiri grupe pitanja:

1. Svrha i razlog djelovanja: Zašto se želi razvijati turizam?
2. Ključne vrijednosti: Koje vrijednosti destinacija želi prikazati svojoj okolini?
3. Strateške odrednice tržišnoga pozicioniranja: Kakva bi trebala biti pozicija destinacije na globalnome tržištu i prema izravnim konkurentima? Koje su konkurentne prednosti destinacije? Gdje će destinacija biti u budućnosti ako se postignu postavljeni ciljevi?
4. Standardi ponašanja koji će poduprijeti odgovarajuće kompetencije i sustav vrijednosti: Kako se radi u destinaciji? Koje su sposobnosti destinacije? Kako se ponašaju dionici destinacije? Kako se uslužuju gosti?

Općina Zadvarje nije razvijena u turističkom smislu. Iako posjeduje iznimne prirodne ljepote te bogatu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu nema snažnu atrakcijsku osnovu u turističkom smislu. Zadvarje se nalazi u blizini značajnih turističkih centara Splita i Makarske, koji se muče s problemima prekomjernog i masovnog turizma (*overtourism*) i sezonalnošću kao najvećim problemima modernog hrvatskog, ali i svjetskog turizma. Upravo tu Zadvarje traži svoju šansu za razvoj turističke ponude nudeći drugačiji turistički proizvod i predstavljajući nadopunu za ove značajne destinacije. Pravac kojim Zadvarje mora težiti je stvaranje prepoznatljive destinacije koja neće biti masovna nego namijenjena točno određenom segmentu turista više platežne moći, željnih mira i očuvane prirode. Istovremeno mora pronaći ravnotežu između tradicionalnog načina življenja i turističkog razvoja, broja turista te jedinstvenosti prostora i mira. Zadvarje je zbog svog prometnog položaja kroz povijest predstavljalo sjecište puteva i trgovinski centar, temeljem kojeg je uz tradicionalnu kulturu Dalmatinske zagore proširio svoje kulturno nasljeđe. Promišljanjem budućeg razvoja turizma nameću se neka pitanja: Na koji način je moguće kapitalizirati vrijednosti koje Zadvarje ima? Hoće li turizam uništiti prostor i tradiciju Zadvarja? Je li bogatstvo koje se proizvodi u turizmu u korelaciji s resursima koji se troše? Kako potaknuti sve dionike da primjereno djeluju u zajedničkom interesu?

Općina Zadvarje danas je na početku svoga puta razvoja turizma što je vidljivo po broju smještajnih jedinica te broju dolazaka i noćenja u destinaciji. Istovremeno, to je vidljivo i po organizaciji i upravljanju turističkom destinacijom koja se veže uz Turističku zajednicu Grada Omiša. Ova povezanost s primorskom destinacijom nedostatan je korištena i nije ostvarila značajne učinke. Istraživanje je pokazalo da je Zadvarje promotivno iznimno zapostavljeno u aktivnostima turističke zajednice na koju se naslanja. Stoga je u budućnosti upravo ovo temeljna aktivnost koju treba osmisliti kako razvoj ne bi bio stihijski, nego ispravno vođen. Sam razvoj turizma mora se osmisliti kako bi kontinuirano povećavao kvalitetu života lokalnoga stanovništva. Stoga je potrebno stvoriti društveno-političku klimu pogodnu za poticanje razvojnih inicijativa, unaprjeđenje znanja i vještina te suglasje zajednice u cilju stvaranja održive destinacije u svim njezinim segmentima.

Nadalje, u okviru fokus-grupa utvrdio se nedostatak ukupnog ljudskog potencijala u kvantitativnom i u kvalitativnom smislu. No, SWOT analiza pokazuje najviše slabosti u segmentu zakonske regulative i imovinsko-pravnih odnosa, zbog kojih često dolazi do problema u upravljanju destinacijom. Također, nedostatna umreženost i neodgovarajuća kvalifikacijska struktura dovodi do neprimjerenoga korištenja novih tehnologija, a rezultat može u budućnosti biti i neuspjeh na turističkom tržištu. Nove tehnologije, odnos prema gostu i napose prema ekologiji, područja su koja traže posebne napore, stoga je u ovoj početnoj fazi iznimno važno educirati relevantne dionike o važnosti umreženosti i zajedničkog rasta. Razvoj turističke ponude bilo koje destinacije, pa tako i Općine Zadvarje, treba biti projektiran kako se ne bi ugrozila, već očuvala autentičnost i posebnost destinacije. Poseban element u tome predstavlja gostoljubivost lokalnoga stanovništva i ostalih dionika turističke ponude. Svi njezini dionici trebaju težiti izvornosti i izvrsnosti svojih proizvoda i usluga. Razvoj turizma Općine Zadvarje mora se temeljiti na jedinstvenoj prirodnoj baštini kanjona rijeke Cetine, koja se ne smije devastirati pod izlikom turističkog razvoja, nego se treba unaprijediti i očuvati kako bi i u budućnosti predstavljala potencijal. Istovremeno, mora se težiti očuvanju tradicijske kulture koja ovaj prostor čini jedinstvenim, stoga se ovaj segment mora smišljeno oplemeniti u svrhu unaprjeđenja cjelokupne destinacije i izbjegavanja možebitnih problema koje stihijski način upravljanja nosi sa sobom. Uz takav razvoj Zadvarje bi predstavljalo poželjno odredište za turiste i izletišta za one turiste stacionirane na obali.

Sumirajući navedeno, prvi preduvjet razvoja Općine Zadvarje je dugoročna zaštita i očuvanje prostora te održivo upravljanje ekosustavom. Zatim slijedi zadržavanje i privlačenje lokalnog stanovništva, posebice mladih, te povećanje znanja i vještina na svim razinama. Nužno je osmisliti i uspostaviti destinacijsko upravljanje, koje mora biti izdvojeno iz primorskih destinacijskih kompanija, jer se značajno razlikuje od njihovog načina poslovanja. Preduvjet razvoja turizma Zadvarja je i sređivanje imovinsko-pravnih odnosa te aktiviranje državne imovine u svrhu turističkoga razvoja.

Budućnost turizma Općine Zadvarje definirana je temeljem rezultata analize stanja, SWOT analize, analize atrakcijske osnove, ispitivanja stavova stanovništva o turizmu, razvojnih svjetskih trendova te Županijske razvojne strategije Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje do 2020. i Glavnog plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije (2017 – 2027) sa strateškim i operativnim planom marketinga. Misija razvoja turizma Općine Zadvarje naslanja se na realizaciju nacionalne vizije turizma (Vlada RH, 2013): „Hrvatska je u 2020. godini globalno prepoznatljiva turistička destinacija, konkurentna i atraktivna za investicije, koja stvara radna mjesta i na održiv način upravlja razvojem na svom cjelokupnom prostoru, njeguje kulturu kvalitete, a svojim gostima tijekom cijele godine pruža gostoljubivost, sigurnost i jedinstvenu raznovrsnost autentičnih sadržaja i doživljaja.“ Istovremeno ovaj strateški dokument podržava i misiju razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije (Institut za turizam, 2018): „Dobro organiziran i uspješan turistički sektor zamašnjak je ekonomskog i društvenog razvoja županije.“

Iz svega navedenoga izvodi se:

MISIJA RAZVOJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE
STVARANJE PREPOZNATLJIVE ODRŽIVE DESTINACIJE DALMATINSKE ZAGORE KROZ
VALORIZACIJU RESURSNE OSNOVE S CILJEM NJEZINA OČUVANJA I UNAPRJEĐENJA
KVALITETE ŽIVOTA OPĆINE ZADVARJE I DOŽIVLJAJA TURISTA KOJI JE POSJEĆUJU.

6.2. VIZIJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE

Vizijom razvoja nastoji se stvoriti slika poželjne budućnosti kojoj teže različite utjecajno-interesne grupe i pojedinci (dionici), posredno ili neposredno uključeni u razvoj turizma. Vizija turističkoga razvoja je cjeloviti koncept onoga što svi dionici destinacije uistinu žele postići u okvirima budućega turističkoga razvoja. Dobro osmišljena vizija stvara tenziju, ali i sjedinjuje, te prevladava jaz između postojećega i poželjnoga budućeg stanja, na način da je izazovna i ostvariva. Posebno je izazovno osmisliti viziju razvoja turizma na početnoj fazi kao što je to slučaj u Općini Zadvarje.

Osmišljavanje i kasnije operativno provođenje aktivnosti u funkciji ostvarivanja razvojne vizije, međusobno povezuje dionike turističkoga sektora, mobilizira ih i usmjerava njihove pojedinačne aktivnosti prema ispunjavanju postavljenih ciljeva. Nakon usvajanja vizije, postavlja se obveza za uključivanje, prihvaćanje i koordinirano djelovanje svih zainteresiranih dionika destinacije, a posebice lokalne vlasti, turističke zajednice, privatnoga sektora i lokalnoga stanovništva. Prema ovakvom metodološkom pristupu postiže se zajednički stav oko svih bitnih odrednica budućega turističkoga razvoja, odnosno osmišljavanja takve razvojne vizije u koju cijela lokalna zajednica doista vjeruje i s kojom se može u potpunosti identificirati. U slučaju Zadvarja koje nema svoju turističku zajednicu, odnosno ne upravlja promocijom destinacije u potpunosti, potrebno je proširiti prostor djelovanja na Turističku zajednicu Grada Omiša koja upravlja ovim područjem, te se značajnije povezati s Turističkom zajednicom Splitsko-dalmatinske županije.

Općina Zadvarje svoju turističku ponudu temelji prije svega na prirodnim ljepotama koje posjeduje, autohtonom načinu življenja, nematerijalnoj kulturnoj baštini, jedinstvenoj gastro i eno ponudi te gostoprimstvu. Materijalna kulturna bogatstva koja Općina posjeduje potrebno je u narednom periodu istražiti i razviti kako bi se stavila u punu turističku funkciju. Općina Zadvarje upravo u turizmu prepoznaje svoje potencijale, te ih planira razvijati na način da ne ostvaruju samo ekonomske učinke, već i da poboljšaju kvalitetu života lokalnog stanovništva, istovremeno podižući ruralnu vrijednost prostora i razvijajući ga prema načelima održivog razvoja. Nematerijalna kulturna baština kao posebna vrijednost ovog kraja iskazana u sajmištu, običajima i načinu življenja interpretirat će se i unaprjeđivati čuvajući autentičnost koju posjeduje. Unaprjeđenje je planirano kroz poboljšanje uvjeta života i infrastrukturne radove kojima će se prostor oplemeniti, umjesto da se degradira. Ovaj proces također zahtjeva edukaciju lokalnog stanovništva o kvalitetnom turističkom poslovanju i prezentaciji vlastite kulture i načina življenja potencijalnim turistima, bez da se ugrozi autohtonost koju posjeduje.

U posljednjim godinama bilježi se porast kuća za odmor s bazenima na području Zadvarja i istovremeno se događaju investicije u smještajne objekte za radnike koje rade na obalnom dijelu županije, a kojima Zadvarje predstavlja bazu za život. Ovo su dva potpuno različita koncepta turističkoga razvoja. Stoga se postavlja pitanje kojim putem Općina Zadvarje planira ići. Kakav turizam planira razvijati? Želi li biti spavaonica za radnike Omiške i Makarske rivijere, tranzitna destinacija, izletišna destinacija ili destinacija koja pruža jedinstveni doživljaj autohtonosti prirode i života Dalmatinske zagore? U definiranju vizije razvoja turizma nastoji se dati odgovor na pitanje: *Kakav se turizam namjerava razvijati na prostoru Općine Zadvarje?*

Sukladno iznesenim analizama Zadvarje može svoj turistički razvoj temeljiti na:

- Proizvodima temeljenim na prirodnim ljepotama kanjona rijeke Cetine, planine Biokovo i kršnim područjima Općine. Proizvodi će uključivati adrenalinske elemente, rafting, kanjonig, cikloturizam, šetnje kroz prirodu i sl. Za sve ove proizvode nužno je razviti infrastrukturu koja se prije svega odnosi na šetnicu uz kanjon, prilazne putove do kanjona, uređivanje biciklističkih

staza, označavanje pješačkih tura, uređenje prostora za slobodno penjanje po stijenama, zip line i sl.

- Proizvodima namijenjenima djeci u vidu organiziranih posjeta hidroelektrani i kampova za mlade u kojima bi se mogle organizirati različite tematske škole i škole u prirodi. Prednost Zadvarja pronalazi se u niskom svjetlosnom zagađenju, pogodnoj klimi, nezagađenoj prirodi te tradiciji proizvodnje električne energije.
- Proizvodima temeljenim na materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini, posebice naglašavajući lokalnu kulturu, tradiciju sajmovanja, gastronomiju i sl. Kako bi se ovi proizvodi kvalitetno razvili potrebno je unaprijediti infrastrukturu potrebnu za sajmovanje i dostupnost materijalne kulturne baštine, ali je pri tom nužno za iste razviti *storytelling*. Potrebno je napraviti sustavnu sistematizaciju gastro i eno ponude te potaknuti razvoj autohtonih obiteljskih gospodarstava i restorana.
- Izleti za turiste u priobalnom dijelu županije koji bi jedan od dana svog odmora proveli u Zadvarju. Za te proizvode potrebno je osmisliti cjeloviti itinerar i razviti popratne sadržaje.

S obzirom na činjenicu da turizam počiva na ljudima i njihovoj komunikaciji s korisnicima usluga, tradicionalna gostoljubivost i otvorenost lokalnoga stanovništva značajan je čimbenik dugoročno održivoga turističkog razvoja nekoga područja, na koji se treba fokusirati u namjeri da se ostvare istinska i teško ponovljiva turistička iskustva. Daljnji razvoj kuća za odmor koje pružaju punu udobnost, potrebno je proširivati i ponudom uključivanja turista u interakciju s domaćinom i povezivanje s posluživanjem jela i pića te uključivanjem u radionice autohtonih jela i proizvoda. Kao poseban potencijal ističe se centralni stari dio mjesta Zadvarje – Obor, koji je dio zaštićene kulturno-povijesne cjeline, a koji trenutno nije u punoj funkciji i djelomično je zapušten. Ovaj prostor opterećen je imovinsko pravnim problemima. Na ovim elementima potrebno je sustavno raditi kako bi se potakla njegova valorizacija, posebno kroz poticanje pretvaranja ovog prostora u tzv. raspršeni ili difuzni hotel.

Zadvarje se odlučilo za turizam kao priliku da na dugi rok, kroz konverzijsku funkciju turizma pretvori svoje prirodne i kulturne resurse u turističke atrakcije, na kojima će bazirati svoj održivi turistički razvoj. Pri postizanju ove vizije potrebna je suradnja svih dionika destinacije – lokalnog stanovništva, turista, javnog sektora i turističke privrede predstavljene kroz privatne male, ali i velike investitore. Javnost je toga sve više svjesna pa je zajednička dužnost zagovarati i ostvariti takav turizam koji će iznad svega dugoročno služiti lokalnoj zajednici.

Vizija Općine Zadvarje se postavlja za sljedeće razdoblje od 10 godina, a u njezinu ostvarenju očekuje se suradnja, interes i posvećenost svih dionika. Sve navedene elemente sažeto izražava formulirana:

VIZIJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE

OPĆINA ZADVARJE PREDSTAVLJA ODRŽIVU TURISTIČKU DESTINACIJU KOJA PRIVLAČI TURISTE MOTIVIRANE PRIRODNIM LJEPOTAMA, KULTUROM I AVANTURIZMOM, A KOJA PRUŽA GOSTOPRIMSTVO TEMELJENO NA AUTOHTONOM NAČINU ŽIVLJENJA DALMATINSKE ZAGORE.

6.3. STRATEŠKI CILJEVI, PRIORITETI I MJERE RAZVOJA TURIZMA OPĆINE ZADVARJE

U prethodnim analizama jasno su definirane mogućnosti razvoja turizma Općine Zadvarje, ali i nedostaci koji mogu nastati naglim i stihijskim razvojem turizma. Pozitivne posljedice koje se prije svega ogledaju u ekonomskim učincima turizma, moraju biti jasno valorizirane i stavljene u omjer s negativnim posljedicama, poput negativnog utjecaja na lokalno stanovništvo, devastaciju prostora, degradaciju kulturne baštine i sl. Turizam nema samo utjecaj na turiste i turističku privredu, već zahvaća sve dijelove društva i destinacije, stoga njegov razvoj mora biti strateški postavljen, primjereno vođen te kontinuirano praćen i kontroliran relevantnim pokazateljima.

Strategija razvoja turizma Općine Zadvarje ima tri jednako vrijedna temeljna strateška cilja:

STRATEŠKI CILJ 1.
Unaprjeđenje javne turističke infrastrukture
STRATEŠKI CILJ 2.
Unaprjeđenje ljudskih potencijala i jačanje poduzetništva u turizmu
STRATEŠKI CILJ 3.
Razvoj sustava upravljanja turizmom i okolišem u funkciji turizma

Osim ovih strateških ciljeva nameće se i horizontalni cilj:

HORIZONTALNI CILJ 1.
Unaprjeđenje ukupne kvalitete života u Općini Zadvarje

Strateški ciljevi i prioriteti razvoja turizma Općine Zadvarje su sljedeći:

CILJ 1. Unaprjeđenje javne turističke infrastrukture	
Najveći izazov koji se nameće svakoj turističkoj destinaciji je kako iskoristiti kulturne, prirodne i druge resurse koje posjeduje u svrhu boljšeg pozicioniranja na turističkom tržištu. Vrlo je važno prepoznati konkurentske prednosti destinacije kako bi se različitim marketinškim aktivnostima na odabranim tržištima djelovalo na turističku potražnju te kako bi se turistička destinacija brendirala kao održiva turistička destinacija izvrsnosti. U skladu s time, a kako bi se osmislile i primijenile različite marketinške aktivnosti, potrebno je uskladiti želje i potrebe turista, odnosno turističke potražnje i lokalnoga stanovništva, kao sastavnoga dijela turističke ponude destinacije. Istovremeno je nužno kvalitetno i održivo upravljati tim razvojem. Zadvarje se nalazi na početnoj točki turističkog razvoja. U sljedećem razvojnom periodu potrebno je razviti turističku infrastrukturu u vidu šetnice uz kanjon rijeke Cetine i razvoja tematskih kulturnih staza te biciklističkih i pješačkih staza u destinaciji. Također je važno osmisliti promet u kretanju i mirovanju na području cijele Općine kako ne bi došlo do zagušenja i opterećenja. Jedan od prioriteta koje je potrebno izvršiti kako bi se ostvario ovaj cilj je i osmišljavanje primjerenog prostora za očuvanje tradicije sajmovanja, ali i drugih elementa kulture područja.	
Prioritet 1.1. Razvoj i unaprjeđenje javne komunalne, turističke i prometne infrastrukture	
Mjera 1.1.1. Izgradnja šetnice uz kanjon rijeke Cetine	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je iskoristi prirodni resurs kanjona rijeke Cetine na koji se sa šetnice pruža prekrasan pogled, kako bi se unaprijedila turistička ponuda destinacije. Istovremeno je važno poštivati pravila održivog turističkog razvoja, te ovaj prostor izgraditi sukladno tim načelima, uzimajući u obzir trendove na turističkom tržištu koji podrazumijevaju očuvanje autohtonosti prostora i isticanje mjesta za fotografiranje (važno generaciji Z). Postojeću šetnicu treba arhitektonski i sadržajno osmisliti s ciljem unaprjeđenja doživljaja i atraktivnosti te turističke valorizacije. Pri tom valja voditi računa o prilaznim putovima (stepeništu, stazi) s gornjeg u donji dio kanjona, kao i o šetnici uz samu rijeku. Ovakav cjelokupan zahvat u konačnici zahtjeva brogu o pristupu osoba s invaliditetom.
Aktivnosti	Izrada projektne dokumentacije za izgradnju šetnice, pribavljanje sredstava za izgradnju šetnice, raspis natječaja i odabir najboljih ponuđača, stavljanje šetnice u funkciju, definiranje modela davanja u zakup prostora uz/na šetnici, marketinška

	valorizacija šetnice, istraživanje zadovoljstva korisnika šetnice, izračun kapaciteta nosivosti kapaciteta šetnice i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Izgrađeni metri šetnice, broj i različitost sadržaja, zadovoljstvo korisnika sadržajima i dr.
Mjera 1.1.2. Trasiranje i označavanje biciklističkih i pješačkih staza	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je iskoristi prirodni resurs Općine Zadvarje kako bi se osmislile, izgradile i turistički valorizirale biciklističke staze koje međusobno tvore mrežu staza različitih težina i pejzaža namijenjene zadovoljenju brzo rastuće turističke potražnje u cikloturizmu. Pri tom valja unaprijediti i pješačke staze namijenjene boravku u prirodi te provođenju aktivnog i sportsko-rekreacijskog turizma.
Aktivnosti	Osmišljavanje mreže biciklističkih i pješačkih staza kroz izradu studije, pribavljanje dokumentacije za izgradnju staza, pribavljanje sredstava za izgradnju staza, raspis natječaja i odabir najboljih ponuđača, stavljanje u funkciju biciklističkih i pješačkih staza, marketinška valorizacija biciklističkih staza i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Izgrađeni kilometri biciklističkih i pješačkih staza, broj i različitost sadržaja na stazama, broj organiziranih događaja sportsko-rekreacijskog turizma, zadovoljstvo korisnika sadržajima i događanjima i dr.
Mjera 1.1.3. Izrada idejnog rješenja i dokumentacije za unaprjeđenje prostora sajmovanja	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je unaprijediti nematerijalno kulturno dobro Općine Zadvarje u vidu sajmovanja koje se dugi niz godina odvija svaki utorak. S obzirom na prometnicu uz koji se odvija i pojačani promet na prometnici, kao i na higijenske uvjete istog, ovakav oblik sajmovanja je neprimjeren današnjem vremenu. Stoga je u ovom strateškom razdoblju potrebno izraditi idejno rješenje i osmisliti koncept za unaprjeđenje prostora sajmovanja, ali i unaprjeđenja ove nematerijalne baštine. Ovo podrazumijeva mogućnost njegovog premještanju na primjereniju lokaciju sa svom potrebnom infrastrukturom za prihvrat izlagača i posjetitelja sajma. Pri tom se klasični elementi sajma mogu povezati s drugim kulturno-zabavnim elementim, čime se unaprjeđuje kvaliteta sajma te se stvara njegova prepoznatljivost i privlačnost.
Aktivnosti	U okviru ove mjere će se na temelju istraživanja lokalne zajednice, prostornih mogućnosti i ostalih važnih elemenata izraditi idejno rješenje za unaprjeđenje prostora sajmovanja, koje će proći javnu raspravu, kao i pripremiti potrebna dokumentacija za provođenje idejnog rješenja.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Splitsko dalmatinska županija, Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Izrađeno idejno rješenje, održana javna rasprava, pribavljena potrebna dokumentacija za unaprjeđenje prostora i dr.
Mjera 1.1.4. Osmišljavanje i označavanje kulturnih i edukativnih ruta	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je osmisliti privlačne turističke kulturne i edukativne rute temeljene na materijalnoj i nematerijalnoj baštini Općine Zadvarje te ih primjerenom označiti i valorizirati kako bi se privukao segment kulturnih turista i jednodnevnih izletnika u destinaciju.
Aktivnosti	Analiza materijalne i nematerijalne baštine Općine Zadvarje, osmišljavanje kulturnih i edukativnih ruta, označavanje kulturnih i edukativnih ruta, izrada promotivnog materijala i njegova distribucija potencijalnom turističkom tržištu
Koordinator	Konzervatorski ured u Splitu
Korisnici	Civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Broj izrađenih i označenih kulturnih i edukativnih ruta
Mjera 1.1.5. Izrada prometne studije, regulacije prometa i prometa u mirovanju	
Cilj mjere	Prvi problemi na koji destinacije u svom turističkom rastu najčešće nailaze su pojačani promet i problemi s prometom u mirovanju zbog pojačanog broja prijevoznih sredstava u destinaciji. Stoga je cilj ove mjere unaprijed osmisliti kvalitetnu regulaciju prometa u destinaciji. Pri to obvezno promišljati o potrebama osoba s invaliditetom.

Aktivnosti	Izrada prometne studije, upravljanje prometom u kretanju postavljanjem prometne signalizacije, regulacija prometa u mirovanju izgradnjom parkirališta za sve tipove motornih vozila (motocikle, automobile, kampere i autobuse), nogostupa te stajališta za bicikle i biciklističke staze uz prometnice.
Koordinator	Vanjski stručnjaci u polju prometa
Korisnici	Općina Zadvarje, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Izrađena prometna studija, broj kilometara prometnica s unaprijeđenom regulacijom, broj parkirnih mjesta, broj prilaza i parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom i dr.
Mjera 1.1.6. Izrada plana upravljanja prostorom, posebice u turističkim zonama	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je upravljati prostorom sukladno načelima održivog razvoja destinacije kako bi se budućim generacijama ostavio jednako vrijedan prostor, kao i onaj koje današnje generacije posjeduju. Stoga je neophodno napraviti kvalitetan urbanistički plan te sukladno njemu plan upravljanja prostorom s detaljnim elementima upravljanja prostorom u turističkim zonama.
Aktivnosti	Izrada plana upravljanja prostorom, provedba javne rasprave o planu upravljanja prostorom
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Izrađen plan upravljanja prostorom
Mjera 1.1.7. Osnivanje fonda za financiranje izrade projektne dokumentacije i prijavu na natječaje za (su)financiranje	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je osmisliti sustav kojim bi se osigurala dostatna sredstva za financiranje izrade projektne dokumentacije i (su)financiranje razvojnih projekata s ciljem unaprjeđenja životnih uvjeta u Općini Zadvarje.
Aktivnosti	Osmišljavanje načina (su)financiranja razvojnih projekata, osnivanje fonda za financiranje izrade projektne dokumentacija i prijave na natječaje za financiranje na svim razinama – od županijskih natječaja do natječaj fondova EU
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, LAG Adrion, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Osnovan fond, broj prijavljenih projekata, broj realiziranih projekata i dr.

CILJ 2. Unaprjeđenje ljudskih potencijala i jačanje poduzetništva u turizmu	
Nedostatak znanja i vještina potrebnih za razvoj turizma, posebice na početku razvoja, često dovode do neuspjeha destinacije na tržištu. Kako Općina ima nedostatak ljudskih potencijala potrebno je osmisliti koncept za privlačenje vanjskih dionika, prije svega onih obiteljskim vezama vezanih uz Zadvarje. Stanovnike koji su trenutno u Općini i bave se turizmom potrebno je dodatno educirati u cilju unaprjeđenja ponude, ali i povećanja njihovih poduzetničkih kompetencija. Ovaj cilj treba stvoriti institucionalni okvir, poduzetničku i investicijsku klimu, obrazovne potencijale i sustave za privlačenje investitora.	
Prioritet 2.1. Unaprjeđenje sustava potpore poduzetnicima	
Osnivanjem gospodarske-poduzetničke zone napravljen je jedan od najznačajnijih koraka u razvoju poduzetništva Općine. Ipak, ta zona ne predstavlja značajni razvojni poticaj turističkom poduzetništvu, jer Općina ne želi biti samo smještajni prostor za turističke radnike u primorskom dijelu županije, nego razviti svoj jedinstveni proizvod. Stoga Općina mora osmisliti koncept kojima će privući investitore u turizam u vidu korištenja prostornih resursa na kojima je predviđena turistička gradnja i olakšavanja postupaka stavljanja prostora u turističke svrhe te izgradnju i otvaranje privrednih subjekata na prostoru Općine. Poduzetnička aktivnost donosi svježinu svakoj gospodarskoj aktivnosti. Ne postoji razvijeno gospodarstvo koje se ne temelji na poduzetništvu. Razvoj poduzetničkoga okruženja neophodno je za podizanje konkurentnosti turističkoga sektora. Općenito se kroz dugo vremensko razdoblje u državi, županiji i Općini nedovoljno ulagalo u ljude, osobito u njihove poduzetničke kompetencije. Razvojem sustava za potporu poduzetnicima te uvođenjem novih edukacijskih programa, poticajnih mjera i financijskih instrumenata za razvoj turizma potaknut će se gospodarska aktivnost i povećati konkurentnost turizma.	
Mjera 2.1.1. Unaprjeđenje poduzetničke infrastrukture	
Cilj mjere	Unaprijediti poduzetničku infrastrukturu u vidu poduzetničkih zona, inkubatora, <i>coworking</i> prostora, agencija za potporu prijave na razne fondove namijenjene poduzetničkoj aktivnosti i sl. Ova mjera ima za cilj poticanje gospodarskog rasta kroz povećanje poduzetničkih aktivnosti u Općini Zadvarje, razvoj novih poduzetničkih

	pothvata i poboljšanja uvjeta poslovanja za postojeće poduzetnike, te u konačnici povećanje komercijalnih aktivnosti i smanjenje stope nezaposlenosti.
Aktivnosti	Izgradnja, opremanje i jačanje kapaciteta poduzetničke infrastrukture, jačanje potpornih institucija za razvoj poduzetništva, unaprjeđenje razine osposobljenosti djelatnika u potpornim institucijama, pojednostavljenje procedure korištenja poduzetničke infrastrukture i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, HZZ, LAG Adrion, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo i dr.
Pokazatelji	Broj objekata poduzetničke infrastrukture, broj novih poduzetničkih pothvata i dr.
Mjera 2.1.2. Razvoj i implementacija mjera za privlačenje investitora u turizmu	
Cilj mjere	Cilj je ove mjere stvoriti kvalitetno i poticajno okruženje u destinaciji kako bi se potaknuo investicijski ciklus i privukli kvalitetni domaći i inozemni investitori u turizmu. U okviru ove mjere potrebno je prepoznati ciljnu populaciju investitora, utvrditi privlačne čimbenike za investitore te razviti i implementirati mjere za njihovo privlačenje u Zadvarje.
Aktivnosti	Uređeni imovinsko pravni odnosi u Općini, utvrđeni zahtjevi investitora, razvijeni privlačni čimbenici za investitore, koordinirane marketinške aktivnosti za privlačenje investitora, pomoći investitorima u pripremi i razradi projekata i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, javni i privatni sektor, stanovništvo i dr.
Pokazatelji	Broj novo ostvarenih investicija, vrijednost ostvarenih investicija i dr.
Mjera 2.1.3. Unaprjeđenje financijskih instrumenata za razvoj turizma	
Cilj mjere	Cilj je mjere stvaranje kvalitetnoga sustava financijskih instrumenata za razvoj turizma. Cilj je stvoriti dugoročno stabilan sustav s kvalitetnim sustavom prihoda kojima će se financirati razvoj turizma. Ova mjera ima za cilj olakšanje poslovanja u turizmu koje je opterećeno sezonalnošću. Potiče se razvoj sustava koji će različitim dionicima turističke destinacije omogućiti unaprjeđenje kvalitete njihovog poslovanja.
Aktivnosti	Definiranje potpora i nameta za razvoj turizma i njihove učinkovitosti, uvođenje prireza na zapuštenu ili neiskorištenu turističku imovinu, smanjenje davanja i nameta na lokalnoj razini za projekte u turizmu, kreditne i jamstveno-kreditne sheme dostupne poduzetnicima, stimulativni sustav potpora za projekte u turizmu, identifikacija sadržaja koje treba poticati, edukacija potencijalnih malih poduzetnika i investitora u turizmu i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Vrijednost i broj sufinanciranih poduzetničkih turističkih projekata, vrijednost i broj ugovorenih kredita i jamstva, broj nameta za neiskorištenu ili nedostavno iskorištenu imovinu, broj provedenih edukacija, broj educiranih osoba i dr.
Mjera 2.1.4. Jačanje poduzetničkih kompetencija kroz cjeloživotno obrazovanje	
Cilj mjere	Cilj je ove mjere ojačati poduzetničke kompetencije ukupne zainteresirane javnosti, kako bi ih se potaklo na uključivanje u poduzetničke aktivnosti. Ova mjera bi se implementirala i za one koji su uključeni u turističku ponudu u širem smislu, ali i sve druge potencijalno zainteresirane dionike. Ovom mjerom bi se utjecalo i na smanjenje nezaposlenosti, ali i na poboljšanje strukture zaposlenih.
Aktivnosti	Razvoj programa i tečajeva za cjeloživotno obrazovanje, potpora uključivanju u programe cjeloživotnoga obrazovanja, razvijanje i unaprjeđenje sustava cjeloživotnoga obrazovanja u poduzetništvu u turizmu i ugostiteljstvu, promocija potrebe za cjeloživotnim obrazovanjem i dr.
Koordinator	Načelnik općine i Predsjednik općinskog vijeća
Korisnici	Općina Zadvarje, obrazovne ustanove, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, HZZ, HGK, HOK, Lag Adrion i dr.
Pokazatelji	Broj programa cjeloživotnog obrazovanja kojima se jačaju poduzetničke kompetencije, broj održanih edukacija za jačanje poduzetničkih kompetencija, broj polaznika i dr.
Prioritet 2.2. Unaprjeđenje kvalitete turističke ponude	

<p>U okviru ovog prioriteta važno je razviti sustav podizanja i zadržavanja visoke kvalitete turističke ponude. Na globalnom turističkom tržištu važna je jedinstvenost, stoga je potrebno u okviru ovog cilja utjecati na implementaciju novih tehnologija i inovacija kako bi se stvorila jedinstvena doživljajna destinacija. Postojeću turističku ponudu potrebno je razvijati i podizati njezinu kvalitetu kroz poticanje edukacije ponuditelja (obuka o načinima komunikacije, implementacija IKT-a u poslovanju, učenje stranih jezika i sl.) te kroz mjere edukacije o postojećim potporama ili kroz osmišljavanje novih mjera potrebe. Potrebno je razviti sustav jednostavnog uključivanja nekorisćene imovine u turističke tvrtke i osmišljavanje modela raspršenih hotela objedinjavanjem različitih dionika i ponuditelja u destinaciji.</p>	
<p>Mjera 2.2.1. Podizanje razine kvalitete turističke ponude</p>	
Cilj mjere	Trenutni razvoj turizma u destinaciji je na relativno niskoj razini te se kroz ovu mjeru želi ostvariti poboljšanje postojeće razine kvalitete turističke ponude, njezino unaprjeđenje i profiliranje, kao i razvoj buduće turističke ponude na određenoj razini kvalitete koju destinacija postavi kao prioritet. Na ovaj način se u budućnosti izbjegava nekvalitetan ili neujednačen rast. Cilj je ove mjere i postići da Zadvarje postane najpoželjnije izletišta za turiste koji borave na obali Omiškog i Makarskog primorja posebno prepoznatog po kvalitetnoj ponudi i prezentacije prirodne i kulturne baštine.
Aktivnosti	Identifikacija, analiza i praćenje razine kvalitete turističke ponude, istraživanje motivacije i potreba turističke potražnje, definiranje preporuka za poboljšanje kvalitete ponude, poticaji za poboljšanje kvalitete turističke ponude, razvoj dodatnih sadržaja i usluga, poboljšanje marketinških aktivnosti turističke ponude i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, Turistička zajednica, privatni sektor, turisti i dr.
Pokazatelji	Struktura i broj smještajnih i drugih turističko-ugostiteljskih kapaciteta, broj i struktura turističkih proizvoda, broj i struktura turističkih dolazaka, broj izletnika, potrošnja po turistu i izletniku, zadovoljstvo turista i dr.
<p>Mjera 2.2.2. Poticanje korištenja nekorisćene imovine u turističke svrhe</p>	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je potaknuti korištenje trenutno nekorisćene, a posebice zapuštene imovinu na području Zadvarja u turističke svrhe. Sređena imovinsko-vlasnička problematika nužan je preduvjet za ostvarivanje ove mjere. Stoga će se ovom mjerom osmisliti sustav (model) koji će olakšati sređivanje imovinsko-vlasničke problematike posebice na lokalnoj razini. Potom će se osmisliti sustav poticanja korištenja sada zapuštene ili nekorisćene imovine koju je turistički moguće valorizirati, a kojom raspoložu pojedinci, tvrtke, općina ili država.
Aktivnosti	Izraditi popis nekorisćene imovine koja se može koristiti u turističke svrhe, osmisliti sustav poticaja za stavljanje u funkciju nekorisćene imovine, implementirati sustav poticaja za stavljanje u funkciju nekorisćene imovine i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Broj trenutno nekorisćenih objekata koji je stavljen u turističku funkciju
<p>Mjera 2.2.3. Razvoj raspršenih ili difuznih hotela</p>	
Cilj mjere	Ovom mjerom se želi potaknuti razvoj raspršenih hotela u kojima gosti mogu boraviti u zasebnim smještajnim jedinicama (sobama, apartmanima ili kućama) rasprostranjenima na širem području Općine sa zajedničkom recepcijom, putem koje se upravlja svim smještajnim jedinicama. U sustavu raspršenog hotela mogu biti i različiti dodatni sadržaji (restoran, caffè bar, wellness i dr.). Ovim putem se prvotno stavljaju u funkciju postojeći objekti, ali zatim ostali novoizgrađeni objekti koji prate tehnološka dostignuća i potrebnu razinu kvalitete.
Aktivnosti	Definiranje modela raspršenih hotela, identifikacija vlasnika smještajnih i drugih kapaciteta zainteresiranih za udruživanje i organiziranje u raspršeni hotel, promoviranje i poticanje modela razvoja raspršenih hotela i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, Turistička zajednica, gospodarski subjekti, lokalno stanovništvo i dr.
Pokazatelji	Broj objekata privatnoga smještaja koji su iskazali interes za udruživanje kroz formu raspršenih hotela, broj raspršenih hotela, broj smještajnih i drugih jedinica u raspršenim hotelima i dr.
<p>Mjera 2.2.4. Uvođenje novih tehnologija i inovacija u turizam</p>	
Cilj mjere	Cilj je ove mjere sustavno poticati usvajanje novih znanja te stvoriti ili unaprijediti uvjete za primjenu tih znanja, inovacija i novih tehnologija u turizmu. Ovakvim

	razvojem i implementacijom novih znanja u turističku ponudu teži se postizanju konkurentne prednosti ovoga sektora u cilju što boljeg pozicioniranja na međunarodnome turističkom tržištu.
Aktivnosti	Analiza trendova u turizmu, izgradnja i opremanje razvojno-istraživačke infrastrukture, sustavno povezivanje s partnerskim institucijama u RH i inozemstvu, potpora u razvoju novih proizvoda i usluga, edukativne radionice i seminari za implementaciju novih tehnologija i inovacija u turističku privredu i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Broj održanih radionica i seminara, broj uvedenih tehnološko-inovacijskih rješenja, broj komercijaliziranih inovativnih proizvoda i usluga i dr.

CILJ 3. RAZVOJ SUSTAVA UPRAVLJANJA TURIZMOM I OKOLIŠEM U FUNKCIJI TURIZMA	
Općina Zadvarje nema vlastitu turističku zajednicu niti destinacijsku menadžment organizaciju (DMO). Brigu o turističkom razvoju destinacije vodi TZ Grada Omiša, ali prema obavljenoj analizi ne nalaze se značajne mjere upravljanja turističkim razvojem niti promocijom destinacije. Umrežavanje dionika s destinacijskom menadžment organizacijom u centru upravljanja omogućuje učinkovitiju međusobnu komunikaciju, suradnju i razumijevanje dionika mreže. Mrežu dionika čine gradska uprava, javni i privatni sektor, lokalno stanovništvo te svi ostali dionici koji utječu na kvalitetno i učinkovito funkcioniranje turističkoga sustava. Razmjena znanja i informacija te partnerski odnos u mreži dionika stvaraju uvjete za usuglašeno zajedničko planiranje, organiziranje, koordiniranje i kontroliranje svih potrebnih aktivnosti u funkciji turizma. Implementacija načela održivoga razvoja i društveno odgovorno ponašanje svih dionika temelj je uravnoteženom ekonomskom, ekološkom i društveno-kulturnom razvoju destinacije. Ovako uređeni cjeloviti sustav upravljanja turizmom pretpostavka je učinkovitom i održivom razvoju destinacije.	
Prioritet 3.1. Unaprjeđenje sustava upravljanja turizmom	
Prioritet cilja je usmjeren na osnivanje vlastite DMO organizacije, koja se trenutno neće moći financirati iz boravišne pristojbe zbog premalog broja turističkih dolazaka, ali ju je potrebno osnovati kako bi se umrežilo sve dionike destinacije. Umrežavanje omogućuje učinkovitiju suradnju i usuglašeno zajedničko djelovanje na turističkom tržištu te potiče održivi razvoj.	
Mjera 3.1.1. Osnivanje DMO i umrežavanje dionika destinacije	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je osnovati DMO koja će objediniti napore dionika u sustavnom kvalitetnom razvoju destinacije. DMO je zamišljena kao mjesto za postizanje sinergijskih učinaka koji se postižu umrežavanjem dionika u destinaciji. Ovaj potez predstavlja nužnost za početak razvoja turizma na području Općine, s obzirom da današnji sustav uključenosti u TZ Grada Omiša nije polučio željene rezultate u razvoju turizma ovog područja. DMO će se nakon svog osnivanja uz pomoć Općine Zadvarje brinuti o cjelokupnom razvoju turizma na području Općine i predstavljati kontakt točku za investitore, poduzetnike, lokalno stanovništvo, turiste i druge zainteresirane dionike.
Aktivnosti	Osnivanje DMO Zadvarje, izrada sustava umrežavanja dionika u destinaciji, usvajanje plana rada DMO Zadvarje, osmišljavanje proizvoda koji bi unaprijedili turistički razvoj destinacije, promocija destinacije na tržištu, uspostavljanje mreže dionika destinacije, prikupljanje i kontrola pokazatelja održivosti destinacije i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Osnovan DMO
Mjera 3.1.2. Osmišljavanje vizualnog identiteta destinacije i sustava komunikacije s turistima	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je osmisliti vizualni identitet destinacije koji bi bio temelj za komunikaciju s turističkim tržištem i lokalnim dionicima, a koji bi komunicirao ukupnu raznolikost destinacije, misiju i viziju za koju se destinacija opredijelila. Nedostatak informacija ili njihova nepravovremenost dovodi do različitih problema koji mogu izazvati nezadovoljstvo kod svih dionika u destinaciji, a posebice turista. Razvoj sustava komuniciranja i informiranja turista s ciljem unaprjeđenja zadovoljstva turista i pravovremenoga informiranja temeljni je cilj ove mjere.
Aktivnosti	Raspis natječaja za osmišljavanje vizualnog identiteta temeljem postavljenog projektnog zadatka, osmišljen vizualni identitet, implementacija vizualnog

	identiteta u sve segmente turističke destinacije, osmišljen sustav za komunikaciju s turistima, implementiran sustav komunikacije s turistima, kontinuirano unaprjeđenje sustava za komunikaciju s turistima i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Knjiga standarda za stvaranje vizualnog identiteta destinacije, broj promotivnih materijala koji podražavaju vizualni identitet destinacije, otvoren turističko-informativni centar (TIC), broj postavljene turističke signalizacije, broj posjeta mrežnoj stranici, broj preuzetih aplikacija i dr.
Mjera 3.1.3. Osmišljavanje plana održivog razvoja turizma destinacije	
Cilj mjere	Sustavni i sveobuhvatni plan održivog razvoja turizma destinacije temelj je za njen kvalitetan, održiv i kontinuirani rast. Stoga je cilj ove mjere već u početnoj fazi razvoja destinacije uvesti neki od postojećih sustava pokazatelja za mjerenje i praćenje održivog razvoja destinacije (npr. ETIS, UNWTO i sl.) temeljem kojeg će se pratiti i kontinuirano unaprjeđivati razvoj destinacije.
Aktivnosti	Odabir sustava za održivi razvoj turizma u destinaciji, implementacija sustava za održivi razvoj turizma u destinaciji, kontinuirano mjerenje i praćenje pokazatelja održivosti razvoja destinacije, implementacija korektivnih akcija sukladno prikupljenim mjerilima i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Odabran sustav za mjerenje i praćenje održivog razvoja destinacije, implementiran sustav pokazatelja održivog razvoja turizma destinacije, broj pokazatelja za mjerenje i praćenje održivog razvoja destinacije (obveznih i posebnih) i dr.
Prioritet 3.2. Upravljanje okolišem u funkciji turizma	
Prioritet cilja je održivi razvoj turizma koji se postiže održivim upravljanjem okolišem, odnosno racionalnom upotrebom resursa te očuvanjem i zaštitom prirodne i kulturne baštine. Osim toga posebno je osigurati društveno-kulturnu komunikaciju s ciljem suradnje, tolerancije i razumijevanja, kako bi se osiguralo društveno odgovorne i dugoročno održive poslovne aktivnosti u svrhu ostvarenja blagostanja i kvalitete života lokalne zajednice, uz istovremeno pružanje posebnog iskustva i potpunoga zadovoljstva turistima.	
Mjera 3.2.1. Implementacija načela održivoga razvoja u upravljanju okolišem u funkciji turizma	
Cilj mjere	Općina Zadvarje dijelom ulazi u Park prirode Biokovo, pri čemu također obuhvaća zaštićeno vodno područje, cilj je ove mjere implementirati posebne mjere (koje nisu obuhvaćene mjerom 3.1.3) u svrhu implementacije posebnih načela održivog razvoja turizma upravo u tim područjima.
Aktivnosti	Inventarizacija zaštićenih područja prirode, izrada planova održivog upravljanja zaštićenim područjima prirode, osmišljavanje modela za održivi razvoj turizma u tim područjima, implementacija modela održivog razvoja turizma u zaštićenim područjima prirode i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Broj zaštićenih područja, površina zaštićenih područja prirode, izrađen plan održivog upravljanja zaštićenim područjima i dr.
Mjera 3.2.2. Unaprjeđenje sustava uređivanja imovinsko pravnih odnosa	
Cilj mjere	Cilj ove mjere je u skladu s pozitivnim propisima Republike Hrvatske u dozvoljenoj mjeri pojednostaviti uređivanje imovinsko pravnih odnosa na lokalnoj razini. Nadalje će se kroz sustav radionica s lokalnim stanovništvom i organizaciju pravnog savjetovanja olakšati uređivanje imovinsko pravnih odnosa u destinaciji, kako bi se ostvarila nulta razina uređenosti za poticanje poduzetničkih pothvata u destinaciji.
Aktivnosti	Utvrdjivanje zakonske podloge za unaprjeđenje sustava uređivanja imovinsko pravnih odnosa na lokalnoj razini, utvrđivanje ključnih problema i dionika u nesređenim imovinsko pravnim odnosima, organizacija pravnog savjetovanja i radionica za regulaciju imovinsko pravnih odnosa i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, stanovništvo i dr.
Pokazatelji	Broj pokrenutih i rješanih zahtjeva za uređivanje imovinsko pravnih odnosa i dr.

Mjera 3.2.3. Razvoj održive destinacije kroz promociju korištenja obnovljivih izvora energije (voda, sunce, vjetra) i poboljšanje energetske učinkovitosti	
Cilj mjere	Kako bi se postigla održivost destinacije potrebno je podići razinu korištenja obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitost postojećim i unaprjeđenjem dosadašnjih znanja. Mjerom se želi potaknuti korištenje obnovljivih izvora energije i povećati implementacija energetske učinkovitosti u turizmu.
Aktivnosti	Sufinanciranje izrade projektne dokumentacije za korištenje obnovljivih izvora energije, potpora certificiranja energetske učinkovitosti, postavljanje sustava za korištenje obnovljivih izvora energije na turističke objekte (fotonaponski sustavi, solarni termalni sustavi, vjetroenergetski sustavi i dr.), provedba mjera energetske učinkovitosti na turističkim objektima, edukativne kampanje, jačanje svijesti o potrebi implementacije obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, javni i privatni sektor, stanovništvo i dr.
Pokazatelji	Broj izdanih energetske certifikata, broj instaliranih sustava obnovljivih izvora energije, stopa smanjenja potrošnje komercijalnih izvora energije, broj provedenih mjera energetske učinkovitosti, broj edukacija i dr.
Mjera 3.2.4. Poticanje razvoja i unaprjeđenje specifičnih oblika turizma	
Cilj mjere	Današnji turizam odmaknut je od klasičnog masovnog turizma prema turizmu jedinstvenih doživljaja koji se baziraju na zadovoljenju turističkog motiva dolaska u pojedinu destinaciju. Takvi oblici turizma nazivaju se specifičnim oblicima turizma. Sukladno ovom strateškom dokumentu i predloženim specifičnim oblicima pogodnima za razvoj na području Općine Zadvarje, cilj ove mjere je osmisliti mjere za poticanje razvoja i unaprjeđenja upravo tih oblika turizma. Razvojem specifičnih turističkih proizvoda kojima se zadovoljavaju želje turista postiže se komparativna prednost destinacije.
Aktivnosti	Identificiranje turističkih proizvoda koji su u funkcija razvoja i unaprijeđena odabranih specifičnih oblika turizma u destinaciji, razvoj sustava za poticanje razvoja specifičnih oblika turizma, edukacija zainteresiranih dionika za razvoj specifičnih oblika turizma i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Broj održanih edukacija, broj implementiranih turističkih proizvoda koji razvijaju ili unaprjeđuju ponudu odabranih specifičnih oblika turizma i dr.
Mjera 3.2.5. Razvoj komunalne infrastrukture	
Cilj mjere	Preduvjet razvoju turizma je postojanje kvalitetne komunalne infrastrukture koja i u najvećem turističkom opterećenju uspijeva dostatno i kvalitetno zadovoljiti zahtjeve lokalnih stanovnika i turista koji borave u destinaciji. Stoga je cilj ove mjere razviti zadovoljavajuću i kvalitetnu komunalnu infrastrukturu (kanalizacijsku mrežu, vodovodnu mrežu, opskrbu električnom energijom, zbrinjavanje otpada i sl.), koja će optimalno zadovoljiti potrebe lokalnih stanovnika i turista.
Aktivnosti	Izrada studije o stanju komunalne infrastrukture, izrada projekta o razvoju kroz studiju utvrđenih nedostataka u komunalnoj infrastrukturi, pribavljanje potrebnih dozvola za razvoj komunalne infrastrukture, pribavljanje financijskih sredstava za razvoj komunalne infrastrukture, osmišljavanje sustava optimalizacije razvoja komunalne infrastrukture koji će smanjiti potrebne radove i štedjeti vrijeme izvođenja i financijska sredstva i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, javni i privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Kilometri vodovodne mreže, kilometri kanalizacijske mreže, tone prikupljenog i razvrstanog otpada, zadovoljstvo korisnika i sl.
Mjera 3.2.6. Razvoj ekološkoga poslovanja u svim oblicima	
Cilj mjere	Cilj je ove mjere implementirati načela ekološkoga poslovanja u cjelokupnu turističku ponudu. Svjetski trendovi pokazuju da su turisti spremniji odabrati ekološki turistički proizvod i za njega platiti višu cijenu. Stoga je neophodna implementacija ekološkoga poslovanja i certificiranja istoga u ugostiteljske objekte, maloprodajne trgovine, OPG proizvodnju, smještajne objekte i druge oblike ponude. Ovdje je iznimno važna jedinstvenost ekološkoga certificiranja.

Aktivnosti	Identifikacija i analiza postojeće ekoturističke ponude, izrada baze ekoponuđača, definiranje standarda, implementacija standarda, kontinuirana kontrola implementacije standarda, promocija ekoposlovanja kod lokalne zajednice i turista i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Broj izdanih ekoloških certifikata i eko oznaka, struktura ekoloških ponuđača, vrijeme posjedovanja ekološkoga certifikata i oznaka i dr.
Prioritet 3.3. Očuvanje kulturnog identiteta i unaprjeđenje kulturne ponude	
Turizam ne utječe samo na prostor, već utječe i na lokalnu zajednicu i njezin kulturni identitet. Stoga je iznimno važno od početka razvoja turizma planirati i kontrolirati njegov utjecaj na lokalnu zajednicu i njezin kulturni identitet. Kako je nematerijalna kulturna baština destinacije jedan od temeljnih resursa na kojem se temelji ponuda destinacije i njezina atraktivnost, tada je važno njegovo očuvanje, ali i njegova održiva valorizacija u turističke svrhe.	
Mjera 3.3.1. Očuvanje i jačanje kulturnoga identiteta i integriteta destinacije	
Cilj mjere	Cilj je mjere očuvanje vrijednosti, tradicije, normi, ponašanja, životnog stila, hrane i ostalih društveno-kulturnih elemenata, u svrhu očuvanja i jačanja kulturnoga identiteta i integriteta destinacije, odnosno društveno-kulturne održivosti lokalne zajednice. Ovime se također jača svijest lokalnoga stanovništva o vrijednostima turističkih razmjena te društveno-kulturnih koristi i rizika, kao i o važnosti gostoljubivosti i interkulturalnoj komunikaciji za daljnji razvoj destinacije. Navedenim se konačno izgrađuje izvornost, posebnost i jedinstvenost doživljaja destinacije, nužnih u diversifikaciji i konkurentnosti destinacije na turističkom tržištu.
Aktivnosti	Edukativni programi i kampanje u obrazovnim institucijama o važnosti kulture i interkulturalne komunikacije za razvoj destinacije, javne tribine i okrugli stolovi za podizanje svijesti lokalnog stanovništva o vrijednostima kulture ovoga prostora i potrebe uključivanja lokalnoga stanovništva u turizam, intenzivniji rad kulturno-umjetničkih društava i udruga, organizacija radionica i manifestacija na temu starih običaja, tradicije, zanata, kulinarstva, implementacija starih jela u turističku ponudu i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Civilni sektor, javni sektor, stanovništvo, kulturno umjetnička društva i dr.
Pokazatelji	Broj održanih edukacija, javnih tribina i okruglih stolova, broj održanih radionica i manifestacija na temu kulture i dr.
Mjera 3.3.2. Stvaranje destinacije posebnoga doživljaja kroz održivu valorizaciju resursa	
Cilj mjere	Cilj je mjere društveno odgovorno ponašanje svih dionika destinacije, kroz sustavno i dugoročno korištenje prirodnih resursa, društveno-kulturne baštine, atrakcija i drugih materijalnih i nematerijalnih resursa koji čine ukupnu resursno-atrakcijsku osnovu za privlačenje turista. Navedenom mjerom se čuvaju i zaštićuju resursi od pretjerane komercijalizacije i mogućnosti da se u potpunosti devastiraju. Ovime se stvara pretpostavka za očuvanje izvornosti i jedinstvenosti doživljaja destinacije koja je danas temelj razvoja turističke ponude.
Aktivnosti	Edukativni programi i radionice u društveno odgovornom ponašanju, usvajanje sustava certificiranja društveno odgovornog poslovanja, radionice o kreiranju posebnih doživljaja i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Općina Zadvarje, civilni sektor, javni i privatni sektor, turisti i dr.
Pokazatelji	Broj održanih edukacija i radionica o društveno odgovornom poslovanju i kreiranju posebnih doživljaja, broj implementiranih certifikata društveno odgovornoga poslovanja i dr.
Mjere 3.3.3. Poticanje kulturno-zabavnih i sportskih događanja	
Cilj mjere	Kulturno-zabavna i sportska događanja mogu imati iznimnu atrakcijsku privlačnost u nekom području, posebice kada je riječ o većim događanjima. No, u slučaju manjih destinacija kao što je Zadvarje njihov je cilj nadopunjavanje turističke ponude, privlačenje izletnika u destinaciju, ali istovremeno i očuvanje kulturne tradicije destinacije i unaprjeđenje života lokalnog stanovništva.
Aktivnosti	Identifikacija prepoznatljivih kulturno-zabavnih i sportskih događanja, istraživanje motivacije i potreba turističke potražnje, izrada plana događanja za organizaciju

	kulturno-zabavnih i sportskih događanja i njegovo kontinuirano ažuriranje, poticanje organiziranja i promoviranja kulturno-zabavnih i sportskih događanja, umrežavanje javnih i privatnih dionika turističkoga i ugostiteljskoga sektora u svrhu lakše koordinacije i promocije te kreiranja cjelovitih turističkih aranžmana i dr.
Koordinator	Načelnik općine
Korisnici	Civilni sektor, privatni sektor, stanovništvo, turisti i dr.
Pokazatelji	Broj organiziranih kulturno-zabavnih, sportskih i drugih manifestacija, zadovoljstvo korisnika i dr.

7. ZAKLJUČAK

Strategija razvoja turizma Općine Zadvarje za razdoblje 2019.–2025. godine temelji se na dosadašnjim znanstvenim i stručnim spoznajama iz turizma, razvojnim planovima i istraživanjima turizma na području Splitsko-dalmatinske županije, Republike Hrvatske te dostupnim istraživanjima na razini globalnih svjetskih kretanja. Strategija je usklađena sa strateškim razvojnim dokumentima na nacionalnoj i županijskoj razini. Osim toga, ova strategija se temelji na istraživanju stavova relevantnih lokalnih dionika turizma destinacije kroz fokus-grupe. Sudionici fokus-grupa bili su fizičke i pravne osobe zainteresirane za razvoj turizma u Općini Zadvarje (vlasnici smještajnih objekata, lovna društva, Hidroelektrana Kraljevac, TZ Omiš, vlasnici ugostiteljskih poduzeća i dr.). Svrhovite i kvalitetne informacije dobivene su polustrukturiranim intervjuem s načelnikom Općine Zadvarje i lokalnim stanovništvom.

Ovaj dokument namijenjen je svim žiteljima Općine Zadvarje koji turizam vide kao priliku u zaustavljanju negativnih demografskih trendova, unaprjeđenju gospodarskih aktivnosti i povećanju zaposlenosti te podizanju općeg blagostanja i kvalitete života lokalne zajednice. Iako je navedeno imperativ, prvotni cilj je unaprjeđenje prostora i infrastrukture uz očuvanje i zaštitu okoliša na kojemu se zasniva razvoj turizma i kvaliteta života lokalnog stanovništva. Stoga ovaj dokument definira konceptualni okvir za razvoj turizma Općine Zadvarje u skladu s njenim mogućnostima i ograničenjima. Iako Zadvarje nije turistički razvijeno i nalazi se u početnoj fazi istraživanja tržišta i uključivanja u turističke tokove, u procesu izrade Strategije utvrđene su snage i prilike na kojima Zadvarje može temeljiti svoj razvoj turizma. To su prije svega jedinstvena prirodna baština te visoko kvalitetan i očuvan okoliš. Resursno atrakcijsku osnovu za razvoj turizma također čini bogata kulturno-povijesna baština te specifična kultura života i rada, kao i povoljni klimatski uvjeti, geografski položaj i prometna povezanost. Istovremeno su utvrđeni određeni nedostaci koji osvješćuju i otvaraju mogućnosti za unaprjeđenje, te su prepoznate prijetnje s kojima je Zadvarje suočeno i koje u dinamičnom i nestabilnom okruženju svakako treba uzeti u obzir.

Plan budućeg razvoja Općine Zadvarje temelji se na vlastitim resursima i svjetskim trendovima kojima se Općina mora prilagoditi kako bi ostvarila visoku razinu doživljaja i zadovoljstva koje suvremeni turist zahtjeva. Življenje lokalnog stanovništva s turizmom složen je i zahtjevan proces u kojemu je neophodno stvaranje izvornosti i jedinstvenosti doživljaja destinacije. Temeljem usuglašenog i integriranog pristupa, ovaj dokument postavlja glavne smjernice turističkog razvoja koji će omogućiti učinkovitije iskorištavanje svih resursa Općine po načelima društveno odgovornog i održivog upravljanja, a sve u cilju stvaranja prepoznatljive i privlačne ruralne destinacije Dalmatinske zagore te unaprjeđenja kvalitete života lokalne zajednice. Ova strategija vođena je idejom zajedništva i međusobnog razumijevanja u ostvarenju javnog interesa i dobrobiti lokalne zajednice. Stoga se provedbom ovoga dokumenta i razvoja turizma nameće uloga svim sadašnjim i budućim generacijama da osiguraju održivi razvoj Općine Zadvarje u ekološkom, društveno-kulturnom i gospodarskom smislu.

BIBLIOGRAFIJA

---

1. Abubakar, A. M., Shneikat, B. H. T. i Oday, A. (2014). Motivational factors for educational tourism: A case study in Northern Cyprus. *Tourism Management Perspectives*, 11, 58-62.
2. Adventure Tourism Development Indeks 2018 <https://cdn-research.adventuretravel.biz/research/5bbf8fe92ba5b5.97894d412/ATDI-2018-Report.pdf>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
3. Adventure Travel Trends Snapshot 2018, <https://www.adventuretravel.biz/research/2018-adventure-travel-trends-snapshot/>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
4. Akcijski plan razvoja cikloturizma, Institut za turizam, https://mint.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//151014_AP_cikloturizam.pdf, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
5. ATTA, Adventure Travel Trade Association, <https://www.adventuretravel.biz/research/>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
6. Bodger, D. (1998) Leisure, Learning and Travel. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 69(4), 28-31.
7. Bartoluci, M. i Čavlek, N. (2007). *Turizam i sport – razvojni aspekti*. Zagreb: Školska knjiga.
8. CBI, Adventure Tourism, <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/adventure-tourism/adventure-tourism-europe>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
9. CBI, Cycling tourism, <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cycling-tourism/europe>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
10. CBI, Nature tourism and Ecotourism, <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/nature-tourism/nature-eco-tourism-europe>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
11. Čorak, S. i Mikačić, V. (2006). *Hrvatski turizam: plavo - bijelo – zeleno*. Zagreb: Institut za turizam.
12. DZS, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2011). Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm>, (stranica posjećena tijekom svibnja 2019.).
13. DZS, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2017). Dolasci i noćenja turista u 2016. Pripćenje, god. LIII, broj 4.3.2. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/04-03-02_01_2016.htm, (preuzeto 8.5.2019.).
14. DZS, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2018). Dolasci i noćenja turista u 2017. Pripćenje, god. LIV, broj 4.3.2. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/04-03-02_01_2017.htm, (preuzeto 8.5.2019.).
15. DZS, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2019). Dolasci i noćenja turista u 2018. Pripćenje, god. LV, broj 4.3.2. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-03-02_01_2018.htm, (preuzeto 8.5.2019.).
16. European Commission (2019). Overview of EU Tourism Policy. https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/policy-overview_en, (stranica posjećena 4.5.2019.).
17. Gammon, S. i Robinson, T. (2003). Sport and Tourism: A Conceptual Framework. *Journal of Sport Tourism*, 8, 21-26.
18. Global Report on Adventure Tourism, <https://skift.com/wp-content/uploads/2014/11/unwto-global-report-on-adventure-tourism.pdf>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
19. Global Report on the Power of Youth Travel, http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/wyse_powerofyouthtravel.pdf?fbclid=IwAR3fDapEJAZBhFWFXsxRblHnLw07B15YgHsa_WfyUYFxz9-Yl_g3cfpII8o, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).

20. Global Opportunity Analysis and Industry Forecast, 2017-2023, Adventure Tourism Market by Type, Activity, Type of Traveler, Age Group and Sales Channel -, https://www.researchandmarkets.com/research/2m6z5d/global_adventure?w=5, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
21. Hudson, S. (2012). *Sport and adventure tourism*. London: Routledge.
22. Hrvatska turistička zajednica (2019). Turističke agencije na području Dalmacija-Split. <https://croatia.hr/hr-HR/informacije-o-putovanju/turisticke-agencije?ZHncNjM%3D=&f%5B0%5D=region%3A28>, (stranica posjećena 25.5.2019.).
23. Institut za turizam (2015). *Akcijski plan razvoja cikloturizma*. https://mint.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//151014_AP_cikloturizam.pdf, (preuzeto tijekom 6.6.2019.).
24. Institut za turizam (2017). *TOMAS Ljeto 2017*. Zagreb: Institut za turizam.
25. Institut za turizam (2018). *Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije (2017 – 2027) sa strateškim i operativnim planom marketinga*. Zagreb: Institut za turizam.
26. Jafari, J. i Xiao, H. (ur.) (2016). *Encyclopedia of Tourism*. Berlin: Springer.
27. Jurin, E. (2016). *Priručnik PCE i premium ponude*. Zagreb: Hrvatska turistička zajednica.
28. Food Travel Monitor 2016, <https://www.worldfoodtravel.org/cpages/food-travel-monitor>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
29. JU RERA, JU RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije (2011). *Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije 2011.-2013*. <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/javni-poziv-zrs-sdz/Razvojna%20strategija%20SD%C5%BD%202011-2013.pdf>, (preuzeto 3.5.2019.)
30. JU RERA, JU RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije (2016). *Županijska razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje do 2020*. <http://www.rera.hr/upload/stranice/2017/02/2017-02-09/34/nacrtupanijskerazvojnestrategije.pdf>, (preuzeto 3.5.2019.).
31. Kušen, E. (2002). *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Znanstvena edicija Instituta za turizam.
32. Lokalna akcijska grupa LAG ADRIION (2019). Službene stranice. <http://lag-adrion.hr/>, (stranica posjećena 10.5.2019.).
33. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2019). Registar kulturnih dobara. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212>, (stranica posjećena tijekom svibnja 2019.).
34. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2017). *Turizam u brojkama 2017*. https://www.htz.hr/sites/default/files/2018-08/HTZ%20TUB%20HR_%202017%20FINAL.pdf, (preuzeto 6.6.2019.).
35. Općina Zadvarje (2019). Službene stranice. <http://www.zadvarje.hr/>, (stranica posjećena tijekom svibnja 2019.).
36. The European Cycle Route Network, <https://ecf.com/files/wp-content/uploads/The-european-cycle-route-network-EuroVelo.pdf>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
37. Tomas ljeta 2017, Institut za turizam, [https:// http://hrturizam.hr/wp-content/uploads/2018/07/Tomas-Ljeta-2017-Stavovi-i-potrosnja-turista-u-Hrvatskoj.pdf](https://http://hrturizam.hr/wp-content/uploads/2018/07/Tomas-Ljeta-2017-Stavovi-i-potrosnja-turista-u-Hrvatskoj.pdf), (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
38. UNWTO, United Nations World Tourism Organization, UNWTO Report on Tourism and Culture Sinergies, https://www.researchgate.net/publication/323735031_UNWTO_Report_on_Tourism_and_Culture_Synergies, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).
39. UNWTO, United Nations World Tourism Organization (2018). *UNWTO Tourism Highlights 2018*. <http://marketintelligence.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2018>, (preuzeto 1.6.2019.).

40. Vlada Republike Hrvatske (2013). *Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*. <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija-turizam-2020-veljaca2013.pdf>, (preuzeto 4.5.2019.).
41. URBOS (2018). Strateški razvojni program Općine Župa dubrovačka do 2020. godine. http://zupa-dubrovacka.hr/wp-content/uploads/2016/01/STRATES%CC%8CKI_RAZVOJNI_PROGRAM_IZVORNIK_2018-3.pdf, (preuzeto 6.5.2019.).
42. Vukonić, B. i Čavlek, N. (ur.) (2001). *Rječnik turizma*. Zagreb: Masmedia.
43. ZPU Splitsko-dalmatinske županije, Zavod za prostorno uređenje Splitsko-dalmatinske županije (2006). *Prostorni plan pređenja Općine Zadvarje*. Split: ZPU Splitsko-dalmatinske županije.
44. World Food Travel Associaaton, <https://www.worldfoodtravel.org/cpages/what-is-food-tourism>, (stranica posjećena tijekom lipnja 2019.).

POPIS TABLICA

<i>Tablica 1. Geološke karakteristike područja Općine Zadvarje</i>	15
<i>Tablica 2. Klimatske karakteristike područja Općine Zadvarje</i>	16
<i>Tablica 3. Vode područja Općine Zadvarje</i>	17
<i>Tablica 4. Biljni svijet područja Općine Zadvarje</i>	17
<i>Tablica 5. Životinjski svijet područja Općine Zadvarje</i>	18
<i>Tablica 6. Prirodna baština područja Općine Zadvarje</i>	18
<i>Tablica 7. Kulturno-povijesna baština područja Općine Zadvarje</i>	19
<i>Tablica 8. Ceste, putovi i turističke staze na području Općine Zadvarje</i>	21
<i>Tablica 9. Broj turističko-ugostiteljskih objekata u Općini Zadvarje u 2019. godini</i>	23
<i>Tablica 10. SWOT analiza turizma Općine Zadvarje</i>	38

POPIS GRAFIKONA

<i>Grafikon 1. Broj turističkih noćenja dalmatinskih županija 2016. – 2018.</i>	12
---	----

POPIS PRIKAZA

<i>Prikaz 1. Turistički promet prema rivijerama u 2016. godini</i>	13
--	----

POPIS FOTOGRAFIJA
